

yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 4, Sayı:20 Aralık 2023 - Ocak 2024

İçindekiler

CAHİT KOYTAK “Hira’dan Piste İniş” Üzerine Uçuk Sorular	4
ADEM TURAN Hâfız’ın Seyir Günlüğü -18- Harlı Ateş Başında	10
NECİP EVLİCE Kudüs’te Bir An	11
HÜSEYİN ÇOLAK Son Kibrit Çöpü	12
İNCİ OKUMUŞ Bir Şarkı Olur Sessizlik Susamam	13
AGÂH SAYRA Öteki Yüzün Yarısı	15
ALİ SALİ Hezimete Uğrar İnsan Yüreği	16
MEHMET AKİF ŞAHİN Kimseler Yok Yanında	17
MUSTAFA GÖK Vitrin Mankeni	18
MÜCAHİT OCAKDEN Kime Bırakayım Bu Mirası	19
HACI AHMET SEVGİLİ Esatirmiş Anlattıkları/m	21
AYŞEGÜL SÖZEN DAĞ Aylak Bir Gün İşğri	22
ASIYE CEYHAN Portakal Gazı	23
SÜLEYMAN KARACA Silmeye Başlayanlara Rikkat	24
CAHİT KÜÇÜK Piramit	25
MEVLÛT KILINÇ Eylül	26
EROL ÇETİN Çağının Vicdanı Olan Bilge: Aliya İzzetbegoviç	27
HANİFE ÜNVER Mektuplarından Hareketle Mehmet Âkif Ersoy’un Poetikasına Katkılar	32
HÜSEYİN GÖK Büyük Boşluğu Zamanın	35
ANIL ERSOY 1930’lu Yıllarda Tan Gazetesini Mehmet Âkif’e Bakış	36
ALİ GÖÇER Cilo’ya Yolculuk	39
GAMZE NUR AKA Mehmet Akif İnan’ın Edebiyat Tarihçiliğine Dair Notlar	46
METİN KAPLAN Şiir Okumak Üzerine Bir Karakter Tahlili	50
MEHMET NARLI Ali Emre Deyince	52
ABDULLAH HARMANCI Ali Emre Şiirinin Apoetik Görünümleri	53
D. MEHMET DOĞAN Mehmed Âkif’in Romanını Yazmak...	57
MEHMET AYCI Kalenin Burcu Burcun Kalesi	60
SUAVİ KEMAL YAZGIÇ Çeyiz ve Kefen	61
KONUŞAN: SÜLEYMAN CERAN Ali Emre ile Yaşamak, Yazmak, Sanat ve Edebiyat Üzerine	63
YILDIZ RAMAZANOĞLU Ali Emre İçin	71
TAHA KILINÇ “Çiğirimden Kalemime Kan Çekerek...”	72
SALİH ERAYABAKAN Acar Süvari Tutuk Arbalet: Hikâyeyle Yoğrulmuş Şiirler	74
FERHAT ÇİFTÇİ Ortadoğu’ya Dair Yer ve Dil Sancısı	79
HAŞİM ŞAHİN Şark’ın Efendileri: Nureddin, Selahaddin ve Baybars	81
HATİCE UÇAR Kitle Hareketlerinin Anatomisi	86
HÜSEYİN CILGA Âşık Veysel’den Fıkralar	89
HASAN KEKLİKÇİ Nöbetçi Oyuncakçı	93
AYŞE ŞAHİN Atanene	97
EMEL KARAGEDİK Pandispanyalar	99
TUĞÇE ÖCAL Pencereyi Açamayan Kable Rüzgârı	101
GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT Bağ Bozumu	105
SİNEM BOZHÖYÜK Yüz İzleri	106
MÜCAHİT OCAKDEN İlk Kitap İlk Heyecan	107
MUHARREM KAPLAN Bir Şuurun Mahsulü “Yatağın Kuffen Bir Çocuk”	108
MUHAMMED MÜNZEVİ Kâşifin Ödediği Bedelin Kitabı: Keşif Bedeli	110
MEHMET ÖNDER KARAKAŞ Kalanlara Bedeli	111

İKİ AYLIK SANAT, EDEBİYAT VE
DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 4, SAYI: 20
Aralık 2023 - Ocak 2024
Yayın türü: Yerel Süreli

ISSN: 2718-0670

Kahramanmaraş Büyükşehir
Belediyesi Adına İmtiyaz Sahibi
Hayrettin Güngör

Yazı İşleri Müdürü
Duran Doğan

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Boz

Yayın Koordinatörü
Mesut Serdar

Yayın Kurulu
Mehmet Narlı
Mehmet Özger
Selim Somuncu
Erdogan Aydoğan
Mustafa Köneçoğlu
İnci Okumuş

Kapak Fotoğrafi
Ömer Lekesiz

Tasarım
Ali Şenocak

Son Okuma
Erdogan Aydoğan

Sosyal Medya

twitter: @yitiksz
facebook: @yitikszdergisi
instagram: yitikszdergisi

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi
Azerbaycan Bulvarı, No: 25.
Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş

e-posta

yitiksz@gmail.com

Baskı

Akbaba İletişim Matbaa Basım Yayın
Tanıtım Eğitim Danışmanlık ve Anket Hizmetleri
Şazibey Mah. 2. Sk. Hisar Apt. No:10/A
Onikişubat / KAHRAMANMARAŞ
Tel: (0344) 235 40 02 - 0532 517 62 24
akbabailetisim46@hotmail.com

Gazze'den Sonrası: Kıyam/Et

İslam dünyası zor zamanlardan geçiyor. Müslümanların başıboşluğunun, vurdumduymazlığının faturasını, Gazzeli masum çocuklar, kadınlar ve yaşlılar ödüyor. Karşımızda insanlıktan, merhametten ve adaletten nasibi olmayan “tek dişi kalmış bir canavar” olduğunu Bosna'dan, Bağdat'tan bildirdik; bilmeyenlere ise “Batı” denen “Barbar Uygarlık” öğretmeye devam ediyor. Öyle anlaşılıyor ki İslam dünyası özgül ağırlığını fark edene kadar, bu acı ve gözyaşı ikliminde yaşamaya devam edeceğiz.

Dua ve umut...

Dünyanın her yanında Filistinli kardeşlerimiz için yapılan eylemlerden anlıyoruz ki insanlığın vicdanı üzeri küllenmiş olsa da tamamen ölmemiş. Kendisini “üstün ve seçilmiş bir ırk” ve “tanrının halkı” gibi safsatalarla anan “Terörist Devletin” sonunu bu vicdanlı insanlar getirecek. Gazzeli masumların ahı onları öyle bir tutacak ki yeryüzünde sığınacak bir kalp ve kapı bulamayacaklar. Zulümle abat olunamayacağını öğrendiklerinde ise onlarca yıldır pazarladıkları “holokost endüstrisi” işlerine hiç yaramayacak. Kaderin bir hükmü var elbet. Bekliyoruz.

Duayla, Umutla, Direnişle...

“Yürü kardeşim
Ayaklarına bir Kudüs gücü gelsin”

Yitiksz yürüyüşüne devam ediyor.

YITIKSZ

| CAHİT KOYTAK

“Hira’dan Piste İniş” Üzerine Uçuk Sorular:

I

Bugün inecek olsaydı, bir ikinci sefer
Allah’ın son elçisi, Hira’dan,
Çukur tümsek, çukur tümsek, ‘Yol’u düzeltmek
Ve raftan indirip, tozunu almak için
Yüce ve kutlu, ama tozlanmış öğretisinin,
Nasıl biri olurdu ümmetinin gözünde
Göz nuru, gönül ışığı, Hz. Muhammed?

Araba kullanmasını bilir miydi, sözgelimi?
Marka seçer miydi, çoğumuz gibi?
Pahalı giysiler içinde,
Yakada beyaz mendil, ipek kravat...
Hız düşkünü, ün düşkünü bir nebi!
Aklınız alıyor mu bunu,
Aklınız alıyor mu böyle bir mizanseni?

Uçaktan inişini canlandırın gözünüzde:
Flaşlar pathyor, alkışlar, çığlıklar, gözyaşları...
Dünyanın her yerinden, kameralarıyla
Haber yağmasına inen akbabalar, atmacalar, baykuşlar!
Çekim arabaları, koruma polisleri,
Yalvacın alana inmesini izlerken
Uhrevi pozlar deneyen yarının azizleri, havarileri...

Ve o gün orada ve dünyada olmanın bedelini
Daha çekim başlarken, polis coplarıyla ödeyen
Yalvacın yoksul sevenleri, gerçek *sahabeleri*:
İşsizler, aşsızlar, eşsizler, evsizler yani.
Körlerimiz, sağurlarımız, alzheimerlılarımız,
Sırtlarında ömürlük çileleriyle Tanrı'nın ışığına doğru
Bastonlarıyla emekleyen yaşlarımız,

Umutlarının ufku,
Kahırlarının rengine boyanmış
Kaderlerine küskün kızlarımız,
Sahipsiz kadınlarımız,
Yakınsız, yuvasız dullarımız,
Sokağa düşürülmüş bacılarımız...

Ve nihayet, bugün, bu son hafta vicdan sahibi,
Yürek sahibi her birimizin içini yakıp kavuran,
Gaddarca bombalanan, yakılan yıkılan,
Cehenneme çevrilen Gazze'de, Filistin'de
Kanlar içinde ağlayan çocuklarımız, yetimlerimiz,
Feryatlarıyla ufukları yırtan analarımız...

İşte onları, onları ve daha alttakileri,
Daha diptekileri bırakıp *Görünmez Sahip*'ine,
Bugün gelseydi dünyaya Yüce Elçi
Gök gibi geniş bir ekrandan
El sallar mıydı, sallar mıydı, düşünün,
Biz, tiryaki TV izleyicilerine?

II

Bugün gelseydi bir ikinci sefer
Allah'ın son elçisi Hz. Muhammet,
Kitapları sever miydi?
Bin üç yüz doksan yıllık düşünce sürecini
İyice anlamak, çözümllemek
Sonra dekor ve peyzaj olarak dizmek için
Vahiyle döşenen tevhit yolunun kıyasına,
Farabi'yi, İbn-ür-Rüş'tü, Nietzsche'yi,
Hegel'i, Heidegger'i ve ötekileri
Okur muydu aynı ilgiyle geceleri?

Shakespeare'i, Dante'yi, Dostoyevski'yi,
Tolstoy'u, Kafka'yı sever miydi?
Ya Nazım Hikmet'i, ya Oğuz Atay'ı?
Yoksa yolda yürürken bile
Elindeki cep telefonuna
Atıksu kanalından boşalan
Sosyal medyayı mı izlerdi, bizim gibi?

Yaşlanan, tenhalaşan, yok olmaya yüz tutan
Tiyatronun, sinemanın, şiirin
Son örneklerine uzanır mıydı
Sanata duyduğu ilgi, inanç ve saygı,
Bütün türleriyle sanatın
Yok olmasından yana duyduğu kaygı?

III

Her akşam saat başı izler miydi *'Haberler'*i
Genişçe bir TV ekranından, bu son Elçi?
Gözleri yaşarır mıydı, onun da bizim gibi
Acıklı yerlerinde izlediği dizinin?

Business class'da mı dolaşırdu dünyayı,
Yoksa elde asa, yalnız ve yaya
Bilge yolcular gibi mi teperdi,
Gökçe Söz'ü duyurmanın yolunu?

Fonda ney ya da bağlama olmasa da,
Allah'ın kelamını türkü gibi mi okurdu o da,
Anlamını vermeden cemaate,
Bizim maaşlı imamlarımızın yaptığı gibi?

Hız. Muhammed ya da bir başkası gelseydi,
Bugün nasıl bir hayatı olurdu bizden farklı?
Bunu sor, bunu sor, sen, ilham-perim,
Şu sizin cin-peri, görünmez taifeye!

Onlar bilemezlerse eğer,
Cennete, cehenneme gireni çıkanı yazan,
Yüzlerce, binlerce yılın tozunu alıp raflara dizen
Arşiv meleklerinin ağzını yokla:

Onun hayatı da, bizimkiler gibi,
Kağşamış bulutların renginde mi olurdu,
Yoksa tufan arifesinde inen
Hışım gibi bir sağanağın renginde mi?

Günü rahmetle kucaklayan şafağın renginde mi olurdu,
Yoksa bizim hayatlarımız gibi
Cehennemden yükselen
Boz bulanık dumanın renginde mi?

IV

Hz. İsa, Hz. Musa ya da Hz. Muhammed...
Evet, evet, işte bu yüce elçilerden,
Öncülerden biri gelecek olsaydı bugün,
Yalılarımızın, yazlıklarımızın eşliğinden,
Atar mıydı, haşa, içeri adımımı?

Verandada baş köşeye kurulup,
Gördüğü manzaranın sahibi oymuş gibi
Müstağni bakışlarla dik dik
Seyreder miydi Boğaz'ın lacivert sularını,
Kuşkusuz, alışkanlık sonucu, Rezzak'a şükrederek?

Yemek saatinde her akşam,
Beyaz peçetenin ucunu
Sokuşturup 'mübarek' yakasına,
Kurulur muydu, çöl gibi bir iştahla,
Mükellef soframızın başına?

Höpürdetir miydi, kuşkonmaz çorbamızı
Şu bizdeki tiyatro artığı sahte yalvaçlar,
Feto'lar, Çeto'lar ve her boydan, her meşrepten,
Balonlu, kablolu, uzaktan kumandalı
'Efendi hazretleri' gibi iştahla dilini şapırdatarak?

Ben "haşa!" diyorum, bunların hepsine "haşa!",
On kere, yüz kere, bin kere haşa!
Kıyamete kadar da sürecek umuyorum,
Bu benim şairce, ama 'hanif'çe infialim:
"Haşa, haşa, haşa, bin kere haşa!"

V

Ahîr Zaman'da bir elçi, bir nebi,
Gönderilirse eğer dünyaya,
Kenar semtlerden, yıkıntılardan
Başlayacaktır bence mutlaka
İnsanları, *insan-kalanları* düz yola çağırmaya!

Evet onları, önce onları:
Evsizleri, barsızları, yoksulları,
Ekmeği, aş, dini ve dünyası elinden alınanları,
Havası, suyu ve petrolü çalınıp çırpılanları
Toplayacaktır yanında, yöresinde o!

Ve onlarla yürüyecektir, evet, onlarla:
Eviden, köyünden, yurdundan kovulanlarla:
Asteklerle, İnkalarla, Eskimolarla,
Filistinlilerle, Gazzelilerle, Suriyelilerle,
Mağdurlarıyla yani, mahrumlarıyla, insan soyunun:

Bu arada, evet bu arada, halkın petrol parasıyla,
Şu kudurmuş batılı şeytanlardan,
Onlarca ton ağırlığında demir *robotlar*,
'Cehennem zebanileri' satın alıp da
Korumalar dikerek önlerine, artlarına, *zulalarına*

Halkının gözünü yıldıracaklarını sanan
Şu, akıllarını *Amrikalı*larla azıtmış, tozutmüş,
Vicdanlarını, kirli sakal gibisine kazıtmış
Azgın petrol şeyhlerine, firavun döllerine
İnsan'ı, *İslam*'ı ve *İman*'ı yeniden öğretmeye!

Ekim 2023

| ADEM TURAN

Hâfız'ın Seyir Günlüğü -18-

Harlı Ateş Başında

*Ver sâki o kalan şarabı zira cennette dahi bulamayacaksın
O Roknabad suyunun kıyısını ve şu Musalla bahçelerini
-Hâfız-*

a.

Önce harlı bir ateş yakalım Hâfız, sonra oturup söyleşelim
Sen Şiraz'ı anlat, biz baht-ı karamızda kaybolmaya razıyız

Senin kabrinde kanayan güller ve ağlayan bülbüllerin varmış
Ölüm ve hayat bir ırmağa dönüşürmüş orada, âşıkların meclisine akar dururmuş

Cennette dahi bulunmayan Roknabad'ın suyundan şerbet sun şimdi bize
Musalla'dan kuş sesleri, Şiraz'dan da *siyah benli* bir güzel getir bize

O güzel ki elde ederse eğer şu gönlümüzü, tutup esir ederse bizi
Onun siyah benine cihamı bağışlarız da, Timur bile hayran olup taltif eder bizi

b.

İşte iki çıplak rindaneyiz şu ateş yalımında; kıvranıp duruyoruz
Susma, konuş öyleyse, bu uykusuz geceleri nasıl süsleriz şimdi, vîrân olan gönlümüzü nasıl?

Sen Şiraz'ı anlat Hâce, biz baht-ı karamızda kaybolmaya razıyız

| NECİP EVLİCE

Kudüs'te Bir An

Zeytindağı'nda ipi kopan tespihimin taneleri gibi
Cennet ve cehenneme dağıldı umutlarım
Yanaklarında çarmıha gerilmiş
bir İsa gülümsemesi
ve kara donlarıyla geçip gittiler yamaçlardan
Bir minik kız çocuğunun öfkesi
ve bir başkasının bitmeyen hüznü
Seni kul, beni kül yapar
Savurur dağa taşa

Kuyudan çıkarılacak Yusuf olursun
Yusuf'u kaybolmuş Züleyha
Günahkâr bir çarmıh olursun
Kendini gerersin bir daha bir daha
Kuşlar oradadır hâlâ
Cıvıl cıvıl umut oradadır
Sızım sızım kanayan yara oradadır

Bir minik kız çocuğunun hüznüdür akan
Namazgahları gören çeşmelerden
Senin topraklarına yazılmış yazgıdır bereket
Evvel sendedir ey mescid
Ey zeytinlik, ey zeytin karası
Ey kapılar, pencereler, mazgallar
Hep sonsuzluğa açılır
Her seher beklersiniz sabahı

Duvarlar sızlıyor, kapılarda matem
Cumbalar kör, sağır, dilsiz
Surlar tanıktır ve emanettir
Bir acayip sırta kısadır mesafeler
Çarşılar uzun uzun yürünür
İçerilerden yanık sesli bir hafızın sesi
Tutulsa da tüm girişler
Bir elif miktarı dur ve göğe bak ey insanoğlu
Haydi bir daha
belki bu sefer

Kudüs bir andır
O da her andır

HÜSEYİN ÇOLAK

Son Kibrit Çöpü

Dikişsiz kelimeler giy
Sözün ihramına girerken
Dağları bırakıp gel
Unut adımı
Tutunacak dalı kalmadı dünyanın

En ağır yenilgidir
Sınıf tekrarına kalmak temayül yoklamasından
Yorulmadım tadımı çıkarıyorum yenilgilerin
Sen mağarada mahsur kalan üçüncünün duasıydın
Çocukluğunun kabuğunu soydun kayıpken mendilin
Belki de yetecekti bize bir yarım tufan
Ölümün o hasarlı güzelliğini onarmak için

Hadi davran seni sığ sulara bekleyen var
Ağlayan şadırvan yıkılan mezar
Yarasını saklayan kuşlar var
Parmak hesabına yenik düştü
Sevdiğinin üstüne örttüğün aylar

Her seferinde
Rimellerinden öpüyor şehri
Bir camii avlusuna bıraktığın yaralar
Toprak sadece bir örtünme biçimidir
İnsanı en iyi yağmur anlar

Göç yollarını da ekle özgeçmişine
Vaktinden önce göçen çocuklar dönünce geri
Alnımın yenilgileri üzerine konuşalım seninle
Bedelini ödedim gitmelerin, üstü kalsın
Hep yıkıldığımız yerden havalandı kuşlar
Ben senin için son köprüyü de kundakladım
Kalıntıları sattım son bir kibrit çöpüne

I İNCİ OKUMUŞ

Bir Şarkı Olur Sessizlik Susamam

Yüzün

yağmur öncesi yalnızlık
bir akşamüstü çöl rüyası yüzün
umutla yükselen bir deniz dalgası
amberli şiirlerin simyası
kutlu aşkı pişiren
yüzüme pırl pırl
yıldız tozu düşüren
bir ışıltılı zümrüt sabahı yüzün

Ellerin

uyandırır renkleri
güneşin her doğduğunda
sulara iner gökler
sade yağmurları severim ben
böyle vakitler
bir deniz çırpınır içimde
bir güz yangını belki dağlar
gün batımında
aylardan tam da sen
ellerim ellerini özler

Ellerin avuçlarımda açan çiçek
birek kucak bahar ellerin
ellerinde demetlenir huzur
ve rüzgârın değdiği yapraklar
bir kristal sabah getirir
müjdelere getirir sesinden
ellerin bir krizantem yortusu
gökkuşağı bir glayöl demeti
nasuh bir dokunuş ellerin
ellerin çiçeklenir saçlarımda

Ellerinde açılır

zamanın dikişleri
dolunaylı sevinçler diker üstüne
maviler giyinir gökyüzünden yeni
hayatın tam kalbine dokunur ellerin

ellerin bir orkide çelengi
ellerin bir sihirli toprak
bozulmaz ahengi
çürümez ellerinde gözyaşı
ellerinde durur güneşin taçlı başı

Gözlerin benim denizim
kelimeler yetmez anlatamam
gözlerinde gülümser yıldızlar
bir şarkı olur sessizlik susamam
nebula ışığı gözlerin
ikimizin yeri bir çiçek
koparamam
içimde kopan fırtına gözlerin
yüreğimde hızır gemisi
aşk çağlayanlarının en delisi
kum saati kalbimin
durduramam

Gözlerin
uyandırır düşleri
gözlerimde yedi renk paleti
huzurumun gizemli buketi
gökyüzümü saran ay ışığı
çiçek açan rüya belki
bir kuyruklu yıldız
bir tomurcuklu bahçe gözlerin
solduramam
gözlerin bir kara delik
çeker içine beni
durduramam

Gözlerin
dağlarımı aşan rüzgâr
bin bir hüznü bıraktığım uçurum gözlerin
sessizliğini severim ben yalnız
gözlerinle konuştuğum saatlerin
fisiltılar odasında tik taklı sarkaç
buğulu bir ayna gözlerin
emekte, aşta ve şiirdesin
aşıp gelsem bin ışık hızı
gözlerimde bekleyen sen misin?

...

| AGÂH SAYRA

Öteki Yüzün Yarası

Elçi değilim, dünyanızı sarsmak istemem
Ama bu yangın yeri, bu virane bizim
Size cehennem, size soru, size nefret biriktiren
Bu çorak topraklar bizim.
Siz bilmezsiniz ama öğrenin
Sesinde aşk uyur, sessizliğinde dost
Tercih sizin.

Yüzünüz, kurtlanmış dost yarasına benziyor.
Bu yüzden sevilmedi serçelerin acısı
Şifreler, arşivler, devrimler, seçiyorsunuz
Öpünce doğan, ölünce yaşayan,
Bir his olmalı, bir telaş, bir savaş
Siz bilirsiniz, ama bu karanlık sizin.

Terziler gelmeden terk ediyorum diyarı
Çocukları öperek, şairleri
Gecenin rahmetinde büyümüş şiiri alıyorum
Çehresi kalsın size alametin
Bize emanet Hira, bize umut dua,
Bizi miras diye yaşatan nara
Biz biliriz, siz işitmezsiniz.

| ALİ SALİ

hezimete uğrar insan yüreği

bereketi bol gelincikler
piren çiçekleri toplamıştır gece
serper arzı örten toprağa
güvenilmez değildir oysa haberciler
kaynağı belirsiz söylentiler
hâlinde duymazsan bunları

korktuğum yüreğimde hissedip
bir iz kaldıysa diye
ayak izlerini aradığım
şey buydu işte
bırakıp da toprağa serpilen bunca çiçeği
yalvardığım şey buydu işte
gitme diye rüzgârın peşinden

senden uzakta korkutuyor dalgalar beni
ve deniz sahip çıkar
suyuna karışmak
köpüklerine dokunmak isteyene

daha zalim değildir oysa
hezimete uğramış insan yüreğinden
harbetmen gerekecek daha sakin
daha huzurlu bir hayat için
deniz dalgalarıyla

| MEHMET AKİF ŞAHİN

Kimseler Yok Yanında

kar beyaz bir gelinlik örülür şehre
bir çocuğun kucağına birikir gece
gözleri kıpkırmızı yağın karın altında
hiç kimse yok yanında konuşmaz eşyalar
duymaz ağladığını kimseler
Uykularını bölen sarsıntıyla
bekler ele geçmeyen bir gürültüyü

su sızar çatlak bir duvarın dibine
süzülüp giden ışığa karışan çığı
boylu boyunca bir uğultu
gökyüzü bir beyaz papatya
bir düş görür
bir adım daha atar boşluğa
kan akar sağ bileğinde
gözleri kırmızı fısıldar taş duvara
sonra gömüldü çocuk baktığı yere

| MUSTAFA GÖK

vitrin mankeni

yalnızken uçarıyım
neşeli kahkahalarım yankılanır
boş sokaklarda,
parmaklarımla havaya çizdiğim
eğri çizgilerde
sessiz bir rüzgar saklarım

geceleri meraklı gölgeler eğilir
göğsümdeki krepon karanfile
neonlarla renklenmiş yüzümde
sahici ıstırapların kararır çizikleri

ne amir bilirim ne memur
otorite karşısında kolay kopar
ceketimin düğmeleri,
bu orta oyununda
Pinokyo kadar dürüst
Pişekar kadar kalenderim

mahzun bakışlı köpeklere kokar
güneşle epriyen kıyafetlerim
hazzetmem izimi süren kızıl deriliden
ve attığımda geri dönen bumerangdan
işitilmez attığım adımlar
hayaliniz kadar yaklaşırım gerçeğe

| MÜCAHİT OCAKDEN

Kime Bırakayım Bu Mirası

Ey Perşembe
Kalbim duru bir ırmak özlemi

Kavgadan dönmüş bir ıstırap
Binalardan kopmuş bir kireç
Yüzünü dünyaya dönmüş
Gündüzü bekleyen bir evham

Serin bir yaz sabahı, ikindi özlemi
İnce ince kanayan bir öğle sonu
Allah sıralı gün versin
Geçmiyor yaşamın geçmişi

Tozu, göğü kaplamış okul yolunun
Daralmış merdivenlerinden çıkmışım geçmişe
Kapıya en önce ulaşan bir sevince koşup
İple çekmişim bitmeyen günleri

Yaşamak kafamda gezdirdiğim bir ırmak
Her mevsim artıyor tortusu
Bırakarak ulaşılmayan mendereslerinde anılarımı
Yıkılan ne varsa topluyor sancılarımı

Senin hatırlamadığın ne varsa
Gözlerimi kaçırdığım anların
Huzuru kaplamıştı bu dağı
Bilmedin, bir yaşamak kaldı üstümde

Asılı kaldı boynumda bu günlerin serzenişi
Kesik kesik canlanan ve yeniden saran kasetler
Yağmur ve ikindi, perdesi çekili camların hüznü
Kaybolup giden günlerin kaçınıcı

İçimde büyüyen bu derin boşluk
Ağır bir yenilgiye uzatmış başımı
Zamanı gerilerden takip eden bir çocuğun
Yolunu nereye çıkarır bu serüven

Ey günlerin derin yarası
Kalbim unutulmuş bir yası kutluyor
Üstüme saldıgın bu zamanın filleri
Bir duanın karşısına dikiliyor

Ey Perşembe
Geçmez bu sızı
Ve bunca mirası bırakacağım bir yer yok
Ve götüreceğim kendimden başka endişe
Yediye bölüp bu hüznü
Dağtın aranızda, cumartesiye ellerin demiştim ya hani
Söyleyin affetsin beni

| HACI AHMET SEVGİLİ

Esatirmiş Anlattıkları/m

Cesaretim hangi surlardan
Toplarla atıldı alanlara
Ki yürekliliğin esamesi
Okunmuyor suratlarımızda

Hangiyim haniyim
İşte surlarda sallanan benim
Mancınıklarda gerili, atılmaya hazır
Dört bucağına yetecek dünyanın, kelimelerim...

| AYŞEGÜL SÖZEN DAĞ

Aylak Bir Gün Işığı

Bu sene de yaz geç gelecek, der Hayri Efendi
Bizim bahçıvan olur kendisi, aileden biri
Okur, yazar, yaşar
Göğü, yeri ve arasındakileri
Hepleri, hiçleri

Toprağı kabartır ve de yüreğini
Bahçedeki yabancı ayak izlerinin işmarını bilir
Bizim Hayri Efendi
Karıncaların, ispinozların, kırlangıçların...

Ayaz bir gecenin sonunda
Yerin kulakları sağır eden uğultusuyla
Kabuğuna çekildiği andan beri
Aylak bir gün ışığını süpürür Hayri Efendi
Süpürdükçe savrulur ışık zerreleri
Ömrü gibi, yel gibi
Aydınlık gözlerimi kamaştırıyor, der gibi

Kuş tüyü bir güneşin altında yanan elleri
Kurumuş, çatlamış, kavrulmuş elleri
Solgun ikindilerde giderken evine, tek yoldaşı gölgesi
Yokuş çıkarken kesilen nefesi
Bir bir hatırlatır geçen seneyi

Kırk yıl aynı yastığa baş koyduğu karısından kalan son empirmeyi
Verir komşu kıza Hayri Efendi
Bir sene, iki ay, üç gün olmuş, der
Rahmetliyi toprağa vereli

Güzden kalma bir gök uğuldar
Eprimiş yazlar bu sene unuttu gelmeyi
Mezar çiçekleri suya doyar
Yine de bizim Hayri Efendi
Elinde kara şemsiyesi
Sulamaya gider
Rahmetlinin üzerindeki çiçekleri

| ASİYE CEYHAN

Portakal Gazı

üst akıl gözlerimizin içine oturdu
bulandırdı beyazımızı
on ikiden önce
portakalları severdik
cebimizde merhamet merhemi vardı
karası arttı
ağlarken gözümüzün

yün eğirir gibi yavaşladı duygular
rehavetle sevişir olduk
renklerimizden vurdu bizi batılı bir kertenkele
oysa
arizonayı filmlerden bilirdik

kimliklerimize mürekkep döktüler
karıştık
gölge olduk fark etmeden
ruhumuz ve genlerimiz el eleydi ruh üflenirken
tanrıya küs kalamadık hiç

avucumuzdaki hegemonya zehirledi bizi
kafesli gömlekleri giydik kendi arzumuzla
daraldı çok katlı evler
balkonlara sıkıştırdık türlü çiçekleri
onları da üst akılla suladık
kökleri çürümüşü
renk renk açarken dalları

kılık değiştirmişti
siyahla el sıkışmıştı
kokusuna yenik düştük
görmedik
göremedik
turuncu renge yenildik

| SÜLEYMAN KARACA

Silmeye Başlayanlara Rikkat

Silmeye başla

Kırk bir cam, elleri kesik bir çocuk
Duvarları dökülmüş bir buzdolabı asılı kalmışlığıyla
Zindanı kendisi reşit bir kız çocuğu
Uykusunu Rabbine sığınırken bozan

Silmeye başla

Çöpe atılmasın diye yakılmış bir mushaf
Başında ağlayan iki delikanlı
Zımpara kağıdı, elleri törpülenmiş turnakları
yenirken kameraya yakalanan bir tosbağa
Çizmeye başla
Kokmuş çimen, yırtık güneş, buhurlu tezek ve teşekkür.
Kokusu bahurdan defne yaprağına sarılmış balık yağı.
Öfkesini içine atan kendinin yetimi bir baba
Sesi kesilince çocuklarının, anca ölümü bekleyen
İrgat gerek, hilti, turnak makası
İki yatak arasına sıkışmış bir ikinci dünya savaşı

Silmeye başla

Bin yıl önce yabancı tahıl ekilen toprağa
dikilen evlerin soluk mavisini
Titrek bir bacağın bir hışımla kaçmasını
Titrek bir bacağın nervürlü demir aramasını olmayan sokakta
Olmayan yunmuş yıkanmış ezilmiş titrek bir bacağın
Önce evladımı çıkarın 'bu keder fazla'

Silmeye başla

Dünyada bizden başka kimse kaldı mı?
Silmeye başla
Biraz zilzâl, biraz duha,
Elleri titreten yırtık bir dua.

Titremek fazla; yitik bir kentin avlusunda, ayaklarıma
Renkli duvarlar örmüşsün kılı kırk yararçasına
İçime üfleyen Rabbin kancasına.
Bir tutam ot, sismik bir yara.

| CAHİT KÜÇÜK

Piramit

Bir
memleketi çizmeli şuraya sonsuzluğu birlikte, bir hayali kurmalı
tutunca bir ucundan, elimize gelsin yüzü güneşin
her-bir yeri, nehirler, o memleketin olmalı
yüreği bulutları taşır, bulur sevenleri
yeşilin koynunda çöller sevdalı
uçşur rüzgarları gökyüzüyle
savrulur kuşları
şimdi

Ey !
göğsünde avutan,
sabahı başucunda doğuran
barındıran sessizce doyuran ömürleri,
ırmakları sonsuz yaşatıp toprağıyla savuran
yağmura aç insanı yaşatan, üstümüzde gölgesi
uçşan, canları besleyen dağlarıyla, تنها, çiçekleri bezenen
yeryüzünü, diriltten memleketi bulmalı, ileri almalı maviye saati

burası artık olsun otağımız
kuşların özlemleri durağımız
ebedi konağımız.

| MEVLÜT KILINÇ

Eylül

Daha dün demiştim

Buruşmuş
pörsümüş bir gazete kağıdına sarsam
başka bir şey bulamadım
ey güzün
seni saklasam

Hazan olup dökülmesin
toz - dumanda kalmış bu beldeye
seneye mi kalmak için
yoksa bu gecikme

Eylül gelmedi
henüz bende

| EROL ÇETİN

Çağının Vicdanı Olan Bilge: Aliya İzzetbegoviç

Aliya İzzetbegoviç, Avrupa coğrafyasından Bosna Hersekli Müslüman bir entelektüel olup aynı zamanda siyaset adamı, bir toplumun ve ülkenin lideri, çağımızın hürriyet sembolü ve bağımsızlık önderidir (Hece, 2016a: 6). Çocukluğundan itibaren zorlu hayat koşullarıyla mücadele eden Aliya, şartlar ne olursa olsun pes etmemeyi kendisine ilke edinir. Rahmetli annesi bu güçlü karakterin inşasında önemli bir role sahiptir. Dini bütün bir kadın olan annesi on iki veya on dört yaşlarında olan oğlunu sabahları namazını eda etmesi için Vijećnica'ya yakın mesafedeki Hacı Camii'ne yollar. Eve dönerken bahar sabahlarında gönlü hoş olur. Çiçek açan ağaçlar arasındaki o cami, o sabah namazı ve imam Muezzinoviç'in okuduğu Rahman suresi Aliya'nın ruhuna ömürlük sürur verir. (İzzetbegoviç, 2023a: 22). Sürekli kendini geliştirmeyi hedefleyen Aliya, on sekiz ve on dokuz yaşlarında Avrupa felsefesinin mühim eserlerinin tamamına yakını okur (İzzetbegoviç, 2023a: 25). Bu bağlamda o, entelektüel oluşumunu alabildiğince geniş tutarak Bergson'dan Heidegger'e kadar birçok Batılı düşünürü okur. Diğer yandansa İkbâl'den Reşit Rıza'ya kadar İslam coğrafyasının yetiştirdiği bütün önemli isimleri ulaşabildiği kadarıyla okumaya çalışır (Emre, 2020: 247). Aliya, akranları arasında lider özelliğiyle öne çıkan, idealist bir gençtir. Büyük hayalleri vardır. Onun hayalleri Bosna-Hersek'in özgürlük mücadelesini kazanmasında önemli bir rol oynamıştır (Emre, 2020: 27-28).

Aliya, yabancılaşmadan uzak durabilen, öz değerlerine en iyi şekilde sahip çıkarak yerelliğinden taviz vermeyen bununla birlikte evrensel sorunlara da vurgu yapabilen bir mütefekkindir (Emre, 2020: 36). Hayat bilmeccesine karşı muazzam bir hayranlık, şaşkınlık ve huşu hissederek varoluşunu anlamlı kılmaya çalışır (Hece, 2016b: 105). Onun yolculuğu esasında bir hakikat yolculuğudur (Hece, 2016a: 7). O, sürekli olarak kendini yetiştiren ve entelektüel ilgisini geliştiren bir düşündürdür. Şiir, felsefe, siyaset gibi konularda geniş bir birikime sahiptir (Emre, 2020: 31). Onun; insan, aşk, ölüm, din, ahlâk, özgürlük, ceza, sorumluluk, teslimiyet gibi insanın temel varoluşsal meseleleri üzerinde özgün görüşleri vardır (Emre, 2020: 41-42). Bu bağlamda İzzetbegoviç'in düşünsel çalışmalarını modern dünyada anlam arayışı olarak özetlemek mümkündür (Özyurt, 2016: 197).

Aliya; adalet, eşitlik, doğruluk, samimiyet, güven, kararlılık, komuta etme gücü, otoriter ama aynı zamanda duygulu ve merhametli olma esaslarına dayalı bir kişiliğe sahiptir (Ocak, 2016: 100). Güçlü ve özgür bir ruha sahip olan Aliya, (Hece, 2016b: 104) sözleriyle eylemleri arasında mesafe olmayan bir entelektüeldir (Yıldırım, 2016: 127). O, Müslüman kimliğinin yüklediği asaletin temsilcisi olmayı sonuna kadar başarabilmiş biridir (Balcı, 2016: 252). Sakinliği, doğallığı, kararlılığı, cesaretliliği, çok ağır şartlarda Sarajevo sakinleriyle aynı

hayatı paylaşması bütün dünyanın Aliya'ya hayran kalmasının asıl sebeplerindedir (Âdemi-Orçan, 2016: 31). Kısacası Aliya, hiçbir zaman aşkını, heyecanını ve umudunu kaybetmeyerek (Emre, 2020: 70) hayata hep olumlu yönüyle bakmasını bilmiştir. Bu bağlamda onun hayatla, insanlarla kurduğu ilişkiyi belirleyen en önemli özelliği bu pozitif tavrı ve iyimserliğidir (Emre, 2020: 72).

Aliya İzzetbegoviç ele aldığı hususları varoluşsal bakış açısıyla değerlendirir. Zira o, teorik bilginin insanı ve hayatı anlama noktasında yetersiz kaldığının bilincindedir. Varlık, insan, ahlâk, siyaset, kültür, medeniyet, özgürlük, değerler gibi düşünce tarihinin temel konularını felsefi bakış açısıyla ele alan ve aynı bakış açısıyla çözüm önerisinde bulunan bir düşündürdür (Bircan, 2018: 12). Aliya'ya göre hayat bir dram, trajedi, komedi, absürd, masal veya mittir (İzzetbegoviç, 2023b: 97). Varoluşa ve varoluşuna anlam katmak için yaratılan insan ise doğaüstüdür; irrasyonel, anlaşılmaz ve inanılmazdır (İzzetbegoviç, 2022a: 45). Bu bağlamda insanın içindeki engin dünya neredeyse sonsuzdur (İzzetbegoviç, 2022a: 213). Ona göre insanın temel hissi, var olmanın gizemi ve muammaları ile ilintili manevi, kozmik, ezeli bir korkudur. Öyle ki bu; içinde merak, hayret, hayranlık, mutsuzluk gibi belki de bütün sanatımızın ve kültürümüzün özünde olan hislerin iç içe geçtiği bir korkudur (İzzetbegoviç, 2022a: 54). Varoluşun ironisini bütün benliğinde hisseden Aliya bu noktada; *“İnsan en dehşet verici suçları işlemeye de en yüce fedakârlıkları üstlenmeye de kabildir”* (İzzetbegoviç, 2022a: 213) der. Ona göre bütün ölçütlerimizi değiştiren ölüm gerçeğiyle hiçbir rasyonel düşünce ve değer düzeni baş edemezken (İzzetbegoviç, 2023b: 61) dünyadaki hiçbir dehşet de göğü bir kez bulan kişinin elinden o göğü almaya güç yetiremez (İzzetbegoviç, 2023b: 89).

Aliya, insan olmak ve insan kalmanın Allah'a ve kendimize karşı görevimiz olduğunu belirtir (İzzetbegoviç, 2022b: 144). Ona göre insanın haysiyeti, Allah'ın onu emirlerine ve yasaklarına layık bulmuş olmasında diğer bir ifadeyle onu sorumlu tutmuş olmasında yatar (İzzetbegoviç, 2023b: 81). Zira dünyanın bir imtihan yeri olabilmesi, insanın en yüksek değer olarak liyakatini gösterebilmesi için Allah ona hürriyet vermiştir (Bircan, 2018: 30). *“Allah bize hayvanların aksine dik yürümeyi lütfetti. İnsanların çoğu ise bu ayrıcalığı değerlendirmiyor: hayatları boyunca eğiliyor hatta emekliyor”* (İzzetbegoviç, 2023b: 63) diyen düşünür insanı onur ve haysiyetine camı pahasına da olsa sahip çıkması gerektiği gerçeğiyle yüzleştirir.

Aliya İzzetbegoviç'in düşünce dünyasını şekillendiren en önemli unsurlardan birisi ahlâktır. Ahlâk, onun için insana şahsiyet kazandıran özdür. Ona göre ahlâkta esas motif “niyet”tir (Bircan, 2018: 50). *“Niyet ettiğimiz bir şey, hiç gerçekleşmese bile tam olarak kalbin dünyasında vuku bulmuştur. O, tam bir gerçekliktir”* diyen düşünürü göre insan yaptıkları değil, her şeyden önce yapmak istedikleri, temayül ettikleridir. Bu bağlamda bir şey yapmaya niyetlendiğimizde, ebedî hayatımız itibarıyla onu yapmış olduğumuzu vurgulayan Aliya için ahlâk, davranış değil, istektir (İzzetbegoviç, 2022a: 208-210). Onun için ahlâklı olmak hiç hata yapmamak anlamına gelmez. *“Şayet bu samimi bir his ise, pişman olmak en üstün ahlaki kategoridir. Benim gözümde, hata yapıp pişman olan insan, hata yapmayan insandan daha değerlidir”* (İzzetbegoviç, 2023b: 55) diyen düşünür, acı ve çilenin insan hayatında büyük bir ahlaki role sahip olduğu inancındadır (İzzetbegoviç, 2023b: 69). Aliya'ya göre Allah'tan korkan ve ona kul olmak amacıyla ahlâklı davranışlar sergileyen insan ahlâkı

bir özne hâline gelir. Diğer bir ifadeyle ahlâklı insan için korkunun tek muhatabı Allah'tır. Zira Allah'tan korkan, yaratılmış olanlardan ve onların kurduğu güç ilişkilerinden hiçbir surette korkmaz. (Akın, 2022: 71). Ahlâk ilkelerine itaat etmek uğruna hayatını, özgürlüğünü, huzurunu yitiren insanlar bu gerçekliğin en güzel örnekleridir (İzzetbegoviç, 2022a: 13).

Aliya İzzetbegoviç'in eserlerinde öne çıkan bir diğer varoluşsal tema ise özgürlüktür. Ona göre özgürlük; insanın insanlığını yaşayabilmesi, ahlaki gereklilikleri yerine getirebilmesi ve şahsiyetini ikmal edebilmesi için zorunlu varoluş şartıdır. Bu noktada İzzetbegoviç için, kişinin özgür varoluşu, bu varoluşunda Tanrı'yı bulması, tecrübe etmesi, amacını bu doğrultuda inşa etmesi ve o yolda gerektiğinde ölüme gitmesi kişinin yaşamına anlam kazandırmaktadır (Kala, 2016: 321-322). Özgürlüğün içten gelen bir güç olduğuna inanan Aliya, bu noktada *"hiç kimse hiçbir zaman hiç kimseye özgürlüğünü hediye etmemiştir"* der. Ona göre her millet mücadele gücünü kendi içinde bulmaya ve kendi özgürlüğü için mücadele etmeye mecburdur. Bu ruha sahip olabilmek içinse insan, her şeyden önce kim olduğunu, nereden geldiğini, geçmişini, bugünü ve geleceğini bilmeli ve tüm bunlara saygı duymalıdır (İzzetbegoviç, 2022b: 156). Zira insanın kimliğini koruyabilmesi için her şeyden önce onu hak etmesi gerekir (İzzetbegoviç, 2022c: 259). Kısaca Aliya'ya göre özgürlüğün asıl temeli kişinin sadece Allah'a kul olması başka hiçbir otoriteye kul olmaması demektir (Akın, 2022: 64).

Aliya İzzetbegoviç'in dünyaya, topluma, insana bakış açısı İslam merkezlidir (Muslimoviç – Cikotaç, 2019:32). Diğer bir ifadeyle İslâm, Aliya'nın düşünce ve mücadelesinin temel sabitesi olup o, bütün varlığa

ilişkin bakışını ve duruşunu bu sabiteden hareketle yorumlamıştır (Akın, 2022: 39). Görüşlerini, insanlığın felsefe, bilim, kültür ve sanat birikimi ile besleyen düşünür, bir ayağıyla İslam düşüncesinin sabit ve değişkenleri içinde yer alırken, diğer ayağı ile de kutsal bir yolculuktaymışçasına bütün âlemi dolaşır (Taşdelen, 2016: 389). Anlamli hayatın, tatmin edici dünya görüşünün İslam'ın dünya ve hayat görüşü olduğunu savunan Aliya, (Koç, 2016: 433) Balkanlar'da veya Doğu Avrupa'da, Avrupa'nın bir kısmında İslam'ı; geçmiş, tarihî bir vakıa olmaktan çıkarıp onun hâlen bölgenin bir gerçekliği olduğunu insanlığa hatırlatır. (Emre, 2020: 19).

Aliya için din rahatlık değildir. Aksine din bir çağrı, sorumluluk ve taleptir. (İzzetbegoviç, 2022ç: 73). Ona göre dinî ve ahlaki gerçekler hayata ve insanın kaderine ilişkin yegâne gerçekliktir. (İzzetbegoviç, 2022ç: 52). Bu bağlamda Kur'an'ın literatür değil hayatın kendisi olduğunu ve onu bir düşünce sisteminden ziyade yaşam biçimi olarak görmemiz gerektiğini belirtir (İzzetbegoviç, 2022a: 21).

İslam'ın kendini etkin hâle getirebilmesi için insanların zihinlerinin de açık olması gerektiğini vurgulayan düşünür; korku ve itaat temelinde, özümsememiş, şahsiyet oluşturmamış biçimsel bir bağlanışın (Taşdelen, 2016: 396) zararlarıyla ilgili şunları söyler: *"Günün birinde -ki bu uzak bir gelecek olmayabilir de- hepimizin yiyecek ekneği ve işi olacak, belki az çalışıp çok mal sahibi olacağız; ama tüm bunlar bir yana belki hâlâ mutsuz ve tatminsiz kalmaya devam edeceğiz. İnsanlarla ve insanlar için ortaklaşa ve birlikte yaşamaya ilişkin dinî gerçeği bir tarafa atıp unutmamız nedeniyle sadece kendimiz için yaşayıp sadece kendimizle meşgul olduğumuzdan, biz istesek de istemesek de yavaş yavaş yalnız yaşayıp öleceğimiz, heyecanın yerini can sıkıntısı ve hissizlik,*

tefekür ve duanın yerini ise hayat ve ölümün anlamsızlığına lanet okumanın alacağı bir umursamazlık dünyası yaratıyoruz” (İzzetbegoviç, 2022ç: 52).

Aliya, bilimin insanlığa faydalı olduğu gerçeğini yok saymamakla birlikte onun varoluşun anlamını çözümlene noktasında yetersiz kaldığını sık sık vurgular. Ona göre bilim; hayat, özellikle de insan hakkında herhangi nihai ve tam bir gerçeği açıklama konusunda aciz ve yetersizdir. *“Bilimin mantıksal, keskin analizleri ile hayat hayattan, insan insanlıktan mahrum kalır”* (İzzetbegoviç, 2022a: 40) diyen düşünürü göre bilimin ilerlemesi, ne kadar büyük ve görkemli olursa olsun o ahlâkı ve dini fuzuli ve gereksiz kalmaz. Zira bilim insanlara nasıl yaşamaları gerektiğini öğretmez ve hiçbir değer yargısı üretmez (İzzetbegoviç, 2022a: 220). Hayatı yalnızca bilim insanlarının açıklamalarıyla anlamamızın imkânsız olduğunu öne süren Aliya’ya göre hayat bir mefhum olduğu oranda bir mucizedir de. O yüzden Aliya, şaşırarak ve hayranlık duyanın hayatı anlamamızın belki de tek şekli olduğunu iddia eder (İzzetbegoviç, 2022a: 79). *“İnsan, tüm bilimlerin toplanarak hakkında söyleyebileceği her şeyin üstündedir”* (İzzetbegoviç, 2022: 43) diyen düşünür, insanın nihaî mukadderatı, yalnızlığı, faniliği, ölümü ve bütün bu müşküllerden çıkış yolunun hiçbir zaman bilimin konusu olamayacağını (Koç, 2016: 438) öne sürer. Kısaca Aliya medeniyetin; bilimi, gücü ve zenginliği ile insanın mutluluğu meselesini çözümlene noktasında başarısız olduğu kanaatinde. (İzzetbegoviç, 2022a: 145).

Sanat; insana iyiyi, içliyi, insanî olanı, güzeli, görkemliyi; kısaca, hakikati bir bütün olarak sezme ve kavrama imkânını verir. İyi, doğru ve güzel sanatta iç içedir (Koç, 2016: 439). Sanata açılan yolun en önemli durakları ise hayret ve hayranlıktır (Koç, 2016: 431).

Aliya için ise sanat varoluşa anlam katan en önemli unsurlardan biridir. Onda, gören, anlayan ve sezen bir kişinin derin bakışı vardır. Bu bağlamda Aliya’nın eserleri felsefe ve edebiyat olmadan önce hayat, tecrübe ve mücadeledir. Diğer bir ifadeyle hayattan süzülen arı duru damlalardır (Taşdelen, 2016: 389). *“Sanatın, felsefenin, dinin anlamı insanın dikkatini gizeme, muammaya, sorulara çekmesindedir”* (İzzetbegoviç, 2022a: 78) diyen düşünürü göre din ebediyeti ve mutlak olanı, ahlâk iyilik ve özgürlüğü, sanat ise insanı ve yaratılışı odağı yapar (İzzetbegoviç, 2022a: 162). Sanatın bizi varoluşa anlamlandırma noktasında her zaman gerçeğe ulaştırdığına (İzzetbegoviç, 2022a: 179) inanan Aliya’ya göre şairler insanlığın hassas duyargaları gibidir. Onların dile getirdikleri endişe ve şüpheye bakıldığında ise dünyanın hümanizme kucak açmaktan ziyade insaniliğini kaybettiği ve her geçen gün daha da yabancılaştığı görülmektedir (İzzetbegoviç, 2022a: 143).

Aliya, coğrafi olarak Batı medeniyetini inşa eden Avrupa’nın ortasında Batı etkisinden uzak bir zihni yapıyı inşa ederek Batı karşıtı tutumunu her daim diri tutmayı başarmıştır (Yıldırım, 2016: 118). Bu bağlamda o her ne kadar kendi eleştirel ve düşünsel tutumunun arasında kalsa da inançları ve etnik değerleri konusunda hiçbir zaman arada kalmaz. Bu konularda hep nettir (Âdemi-Orçan, 2016: 25). Aliya Batı’ya yanlı değil objektif bir gözle bakmayı tercih eder. Aliya’nın sesi duygularının öznelliği kadar, bilincin evrensellik iddiasını da yansıtır. (Yılmaz, 2016: 534). Bununla birlikte Batı zihniyetini çok iyi tanıyan Aliya’ya göre nihilizm ve anlamsızlık felsefesi dünyanın en zengin ve en medeni ülkelerinin mahsulleridir. Varoluşun anlamını kaybeden bu felsefe ısrarla “geleceği olmayan bir dünyadan”, “psikolojik

olarak bölünmüş ve bütünlüğünü kaybetmiş” bireyden, “sağır ve dilsiz bir sessizliğin dünyası”ndan bahseder (İzzetbegoviç, 2022a: 144). Varoluşun anlamını yok sayan bir dünyada geçmişte Srebrenitsa’da içinde yaşadığımız günlerde Gazze’de katliamların olması maalesef kaçınılmazdır. “Suçlu kim? Bu boyutta bir trajedi yaşandığında hiç kimse masum değildir. İçinde Srebrenitsa’nın yaşanmasının mümkün olduğu bir dünyada her birimiz suçluyuz” diyen Aliya için Srebrenitsa Bosna’daki yaraların en büyüğü ve en derinidir (İzzetbegoviç, 2023a: 296-297). Kısacası Aliya’ya göre Avrupa hiçbir zaman orta yolu bulmaya ve onu baki kılmaya muvaffak olamamıştır (İzzetbegoviç, 2022a:20).

Aliya’yı Aliya yapan, şartlar ne olursa olsun, asil duruşundan asla taviz vermeyen bir karakter inşa etmesini sağlayan temel özelliği onun teslimiyetidir. Ona göre teslimiyet; isyan, umutsuzluk, nihilizm ve intihar olmaksızın hayatın çözümlenmezliği ve anlamsızlığından insani ve onurlu tek çıkış yolu demektir. Aliya, kadere teslimiyetin kaçınılmaz büyük insani ızdıraba verilen sarsıcı bir cevap olduğuna inanır. İnsanın hayatı olduğu gibi idrak ederek her şeye dayanması ve katlanması gerektiği ile ilgili bilinçli bir karar verebilmesi ancak teslimiyetle mümkün olabilir. Zira insan kaderi kabul ederek, mümkün olan en büyük ölçüde kendini özgür hissetme imkânına kavuşur. Allah’a ve onun planına inanmak kişiye mutlak bir güven verir. “Allah’ın iradesine teslimiyet, insan iradesine teslim olmamak demektir. Allah’a itaat etmek, insana itaat etmeyi bertaraf eder” diyen düşünürre göre gayretimizi ve mücadelemizi insani ve anlaşılır kılan şey nihai sonucun elimizde olmadığı inancıdır. (İzzetbegoviç, 2022a: 443-444).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Aliya, çağımızın vicdamı olan bir düşünür ve devlet adamıdır. Onun düşünür ve yazar

tarafı hayatındaki temel taşları oluştururken siyaseti ise bu eylemlerinin dışı vuruş şekli olarak karşımıza çıkar (Âdemi-Orçan, 2016: 25). “Biz başkasının dinine, milletine, diğer siyasi görüşlere saygı duyduğumuz için, bu sıkıntılar içinde bile demokratik olmaya, insan olmaya çalıştığımız için galip geleceğiz” (İzzetbegoviç, 2022b: 125-126) diyen Aliya, otorite ya da iradeler karşısındaki asil duruşuyla hem kendi milletine hem de İslam dünyasına örnek olmayı başarır. O, bireysel irade, toplumsal irade, merkezî irade ve küresel iradeye karşı gösterdiği tavırdaki tutarlılığı (Hece, 2016a: 8) ile tüm insanlığa özgün ve özgür birey olmanın değerini gösterir. “Her şeye kadir olan Allah’a and olsun ki asla köle olmayacağız!” (İzzetbegoviç, 2022b: 36) sözü ise onun haksızlık ve zulme karşı mücadeleyle geçen ömrünün tek cümlelik özetiidir.

KAYNAKÇA

- Akan, M. H. Çağın. *İz Bankan Önderleri Aliya İzzetbegoviç*. İstanbul, İlke Yayıncılık, 2022.
- Âdemi, R., Orçan, M. *İzzetbegoviç’in Hafızhaneye Arkadaşı ve Dosta Hasan Çengiz’le Konuşma*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.21-35.
- Bacı, M. *İslam’ın Son Uç Beyi*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.251-254.
- Bircan H. H. *Aliya Okumaları: Doğu Batı Arasında Ahlak Aliya İzzetbegoviç*. Dişinesinde İnsan ve Etik. Konya, Çizgi Kitabevi, 2018.
- Emre, A. *Aliya*. İstanbul, Büyüyenay Yayınları, 2020.
- Hece, *Begoviç’in Torunu Nica Berberoviç ile Konuşma*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016b, ss.104-105.
- Hece, *Materyalist Çağın Erdemli Ruhu Bir ‘Bilge Gezegeni’ Aliya*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016a, ss.6-11.
- İzzetbegoviç, A. *Doğu Batı Arasında İslam*. Türkçesi: Edina Nurikiç, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2022a.
- İzzetbegoviç, A. *Köle Olmayacağız Konuşmaları* 1990-1995. Türkçesi: Edina Nurikiç, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2022b.
- İzzetbegoviç, A. *Sahip ve Adalet Günleri Konuşmaları 1996-2003*. Türkçesi: Edina Nurikiç, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2022c.
- İzzetbegoviç, A. *İslami Yarıdan Değişim Meselidir*. Türkçesi: Azra Blekiç Aydoğan-İbrahim Hakan Aydoğan, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2022e.
- İzzetbegoviç, A. *Tarihî Tanıklığın Otobiyografik Kanalları*. Türkçesi: Azra Blekiç Aydoğan-İbrahim Hakan Aydoğan, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2023a.
- İzzetbegoviç, A. *Özgürlüğe Kaçış Hapishaneden Notlar*. Türkçesi: Edina Nurikiç, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2023b.
- Kala, M. E. *İzzetbegoviç ve Sahrâ’da Tak Kavram İlişiği: İli Farklı Özgürlük Tasavvuru*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.313-333.
- Koç, T. *Aliya İzzetbegoviç’e Güne Dünya Görüşü ve Sanat*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.425-443.
- Muslimoviç F.-Çikiotiç S. *Dişünür ve Devlet Adama Aliya İzzetbegoviç*. Türkçesi: Dzenita Özgüner, Ankara, Hece Yayınları, 2019.
- Ocaktan, O. *Devlet Adama Olarak Aliya İzzetbegoviç*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.97-103.
- Özyurt, C. *İli Dünya Arasında İnsan: Aliya İzzetbegoviç’in Din Kuramı ve İslam Torunu*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.195-228.
- Taşdelen, V. *İslam Çılımının Yeniden Oluşması: Aliya’nın Eğitim Felsefesi Üzerine Bir Deneme*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.389-402.
- Yıldırım, E. *Sorumluluk, Ahlak, Sadakat; Müslümanın Etelelelâtîlin Lider Olarak Portresi*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.116-130.
- Yılmaz, A. *Aliya İzzetbegoviç’te Tanılış ve Din*. Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç, 2016, ss.534-540.

Mektuplarından Hareketle Mehmet Âkif Ersoy'un Poetikasına Katkılar

Poetik metinler, şairlerin sanat hakkındaki düşüncelerini öğrenmemize yardımcı olarak eserleri daha doğru bir zeminde değerlendirmemizi sağlar. Şairler, ya sanat fikirlerini bir araya getirerek ya da çeşitli edebî mecralarda yayımladıkları yazılarla, günlüklerle, mektuplarla, hatıralarla, röportajlarla poetikalarını okuyucusunun dikkatine sunar. Sanatçıların poetikaları yaşadığı süre boyunca çeşitli siyasi, sosyal, kültürel, psikolojik etkilerle değişebilir. Bu değişimleri tespit etmek eserleri yorumlamada yeni bir bakış açısı kazandırarak araştırmacının doğru bir okuma yapmasını sağlar. Dolayısıyla bir sanatçının poetikasını tam olarak anlayabilmek için ona ait olan her yazının, mektupların, hatıraların, röportajların dikkatle incelenmesi gereklidir. Mektuplar, insanların en saf, şahsî ve kalbi duygularına yer vererek kaleme aldığı içten metinlerdir. Yazarın şahsiyetine, siyasi fikrine, sanatına dair önemli ipuçları veren mektuplar edebiyat araştırmacılarının başvurabileceği en önemli kaynaklardan biridir.

Mehmet Âkif'in mektupları hakkında yapılmış en kapsamlı çalışma geçtiğimiz yıllarda Necmettin Turinay, Mehmet Rüyan Soydan, Selçuk Karakılıç tarafından yayına hazırlanarak iki cilt hâlinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim Koleksiyonu'na eklendi. "Mehmet Âkif'in Mektupları", "Dünyanın Dört Bucağından" ve "Mehmet Âkif'ten Söz Eden Mektuplar" olmak üzere üç bölümden oluşan çalışmada Âkif'in

yazdığı mektupların yanı sıra onun adının geçtiği mektuplar da yer almaktadır. Âkif'in, siyasi, ekonomik ve kültürel şartların yıllar içinde değiştirdiği ruh hâlinde, millî meseleler ve bu konularda ürettiği çözümlere kadar pek çok konu hakkındaki düşüncelerine erişebildiğimiz mektuplar, onun fikriyatını gözler önüne sererek poetik bir okuma yapmamıza da imkân sağlamaktadır.

Safahat adlı yedi ciltlik şiir külliyatıyla, yazılarıyla ve fikir dünyasıyla Türk edebiyatında kendisine önemli bir yer edinen Mehmet Âkif Ersoy'un poetikasını *Safahat*'taki manzumelerden, *Sebilürreşad* dergisinde yayımladığı makalelerden ve mektuplarından saptamak mümkündür. Manzumelerine ve *Sebilürreşad* dergisinde yayımlanan yazılarına baktığımızda Âkif'in poetikasının kaynağını ayetler ve hadislerin oluşturduğu sonucuna ulaşabiliriz. O, şiiri Şuara suresine uygun bir çizgide yazıp İslam'ın makbul gördüğü bir sanat ortaya koyarak eserlerinde mistik bir tavır takınır. Çağının gereklerine ayak uydurarak Batı'nın ilmini almaya çalışırken aynı zamanda geleceğe bağlı bir tutum da sergiler. Klasik edebiyatın hayalciliğini ve patronajlığını sert bir dille eleştirip sanatçının sanata realist olarak yaklaşip toplumu idealize etmesi gerektiğini vurgular. Âkif'in şiirlerinde ve makalelerinde karşımıza çıkan bu poetik fikirler onun sanatının son demlerine kadar hâkim olsa da sanata bakışındaki bazı keskin çizgilerinin zamanla kırıldığı mektuplarında görülür.

İlham Zuhûr Etmiyor

Mehmet Âkif şiir yazarken büyük ölçüde çevresinden beslenerek gerçekliği olduğu gibi yansıtır. Sezai Karakoç'a göre Türk edebiyatında, Âkif kadar hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş başka bir şair yoktur (Karakoç, 1987: 33). Onun için, hakikati söylemek sözü süslemekten daha önemlidir:

-Hayır, hayâl ile yoktur benim alış verişim...

İnan ki: Her ne demişsem, görüp de söylemişim.

Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:

Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek! (Ersoy, 2011: 234)

Fatih Kürsüsünde şiirinde yer alan bu dizeler, Âkif'in sözün üstünlüğünü hakikate yüklediğinin en büyük kanıtıdır. Onun şiirlerinde camiler, mahalle kahveleri, satıcılar, yoksullar, kadınlar, çocuklar gibi hayatın içinde bulunan herkes ve her manzara gerçek ve canlıdır. Âkif'in, şiir yazma serüvenini öğrencisi Mehmet Bey'den nakledilen şu sözlerle öğrenmekteyiz:

Şiirin ilhamı azdır. Şiir çalışmakla, uğraşmakla olur. Zannederler ki şair tabiat karşısında oturur, ilhamlarını toplar, hemen kalemi eline alarak şiirini yazar. Hiç de öyle değil. Odaya kapanıp ter dökerek, düşünecek, yorulacak, uğraşacak. Yüz ter dökerek bir beyit meydana gelir. Ben manzaraları odama getirir, orada kafa yorardım. Ter döker, dört duvar arasında şiirimi yazarım. Şiir yazmadan evvel çok düşünürüm; tam bir mühendis gibi, bir mimar gibi. Bir bina yapılacağı zaman nasıl ki mimar evvelâ düşünür; şurada

oda, şurada merdiven, şurada salon, şurada mutfak, şurada banyo... Planını yapar, krokisini çizer, sonra binaya başlar. Tıpkı ben de böyleyim. Eser yazmadan evvel bütün mukaddimâtı hazırlarım. Eserime nasıl gireceğim, neticeye nasıl varacağım. Bütün bunları hayalimde kurarım. Ondan sonra yazmaya başlarım. İstedğim neticeye varırım (Gökçek, 2014: 62).

Ona göre şiir, gerçek unsurlar kullanılarak belli bir plan üzerine inşa edilir. Şiiri, mimar hassasiyetiyle yaklaşarak kendine has bir matematikle inşa eden yazar, şiir yazmak için ilhamın gerektiğinden bahsetmemesine rağmen Mısır'da yaşadığı yıllardaki mektuplaşmalarında ilham gelmediği için şiir veriminin düştüğünden yakınır: "Dügmeye basınca tavandaki avizeden bir ziya tufanıdır boşanıyor, ne fayda ki göğsümdeki düğmelere basmak değil ya yumrukla vursam iç tarafından bir kıvılcım kadar ilham zuhur etmiyor!.." (s.205)

Gurbette yaşıyor olmasının getirdiği huzursuzluk, yalnızlık ve hastalıklar Âkif'in keyfini bozarak karamsar bir havaya bürünmesine sebep olmuştur. İlham arayışına sadece mektuplarında değil son dönem şiirlerinde de rastlamaktayız:

Ey san'ata zincir düşünen şair-i evham!

Hasret misin ilhama, evet al sana ilham(Ersoy, 2011: 544)

İçinde bulunduğu karamsarlık Âkif'i poetik bir kırılmaya uğratarak şiir yazmak için realiteye değil manevi bir ilhama ihtiyaç duymaya başlamasına sebep olmuştur. *Gölgeler* başlığıyla yayımladığı son şiir kitabı bu dönemin verimi olarak dikkat çekicidir.

¹ Turinay, Necmettin vd., *Mehmet Akif'in Mektupları*, 1. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara, 2021. (Bundan sonraki alıntılarda sadece sayfa sayısı belirtilecektir.)

Olmuş Halef, Selef Hep

Mehmet Âkif, 63 yıllık ömrü boyunca I. ve II. Meşrutiyet'in ilanı, II. Abdülhamit Dönemi, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, modernleşme yolunda atılan ilk adımlar gibi pek çok önemli siyasi, sosyal olaylara şahitlik etmiştir. Bu dönemlerde Doğu'nun Batı'yla tanışması pek çok eski-yeni tartışmalarına sebep olmuştur. Fikir dünyasını böylesine zengin bir arka planla şekillendiren şair, eskinin de yeninin de gerekli yanları kullanılarak yeni bir millet ve edebiyat inşa edilmesi gerektiğini düşünür:

Ziya Paşa merhumun:

Gördüm: Olmuş halef, selef hep,
İran şuarasına halef hep!

hükmü acı bir hakikattir. Acemlerden alacağımız bir şey kalmayınca, daha doğrusu o edebî metân modası tamamiyle geçince, Garplıları ve bilhassa Fransızları soymaya başlamışız! Kendi ruhumuzdan doğma bir edebiyata ne zaman kavuşacağız, bilemiyorum(s.463).

Ona göre Acemlerden alınmış Klasik edebiyat da Fransızlardan alınmış yeni edebiyat da Türk edebiyatı değildir. İkisi arasında sentez oluşturamayanları eleştirir. Divan şiirinin hayalciliği ve aşırı Batılılaşmanın dinî, ahlakî, kültürel anlamda getirdiği yozlaşma kendimize ait bir edebiyat oluşturmamıza engeldir.

Mehmet Âkif, her zaman aruz ölçüsünü kullanarak Divan şiirine bağlı kalmasına rağmen şiirlerinin içeriğiyle ve yalnızca mesnevi nazım şeklini kullanarak özgünlüğü yakalamıştır. Ölümüne yaklaşık dokuz yıl kala yazdığı mektuplardaki incelemelerimizde bu özgünlüğün hayatı-

nın sonuna kadar devam etmediğini, Divan şiiri nazım şekillerinden tebrik-nâme ve kıt'ayı kullandığını tespit ettik. Divan edebiyatında sıklıkla kullanılan tebrik-nâme türünü ilk kez mektuplarında denemiş ve bu türde dört şiir yazmıştır:

Kurban Bayramı için yolladığım *kat'a-i tebrikiye* ehemmiyetli bir şey değildi. Ancak böyle manzum ilk iltifatım olduğu için olmalı ki pek hoş a gitmiş.

Gökten, ay parçası hâlinde, o rahmet güneşi

İndi âfâka bu akşam, bu mübarek akşam

Ebedî kandili yandıkça, Huda'dan dilerim,

Parlasın dursun o îman senin alnında Paşam!

Nasıl beğendin mi? Ben, eğer kasidecilik devirlerinde geleymişim, hiçbir halt edemeyecekmişim, değil mi Fuat? (s. 280)

İnsan ayıpladığı musibete uğruyor. Sen o devri bilmezsin, Abdülhamid zamanında şairler vardı, cülus, velâdet günleriyle muharrem ayları meydana çıkarlardı. Kasidelerini, tarihlerini söyledikten sonra susar oturlardı. Ben de şu bir senedir, dört tebrik-name'den başka bir şey yazmadım (s. 291).

Âkif, tebrik-nâme yazmasını ve son zamanlarındaki verimsizliğini Abdülhamid dönemindeki şairlere benzeterek bundan duyduğu huzursuzluğu dile getirir. Şairin toplumun sesi olması gerektiğinin düşünen Âkif, hayal dünyasında yaşayan, devlet büyüklerine kaside yazan Divan şairlerini her zaman eleştirmiştir. Şimdi bulunduğu konumun onlarla aynı olmasından rahatsızlık duysa da eski nazım

şekillerini kullanmaktan geri durmaz. Mektuplarında yer yer kıt'a nazım şeklinde yazılmış şiirlere de rastlamaktayız.

Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın,

Derdim sana baktıkça, a biçare kitabım.

Kim derdi ki sen çok de, senin arkana kalsın;

Uğruna harâb eylediğim ömr-i harabım?

Gülme komşuna, gelir başına!.. Meşhur Yahya Kemal gibi felek bizi de kıtacı etti: Dört yılda on iki mısra!.. Neyse, Allah beterinden esirgesin. (s. 307).

Âkif'in, yazdığı kıt'anın hemen ardından yaptığı öz eleştiri poetikasındaki değişimi gözler önüne sermektedir. Sanat hayatı boyunca Yahya Kemal gibi Divan şiirinin nazım şekillerini kullananları eleştiren bir şairin sanatının ilerleyen yıllarında tebrik-nâme ve kıt'a yazması poetikasındaki önemli bir değişimi ifade eder.

Sonuç olarak, Âkif'in yazdığı mektuplar karakteri, insan ilişkileri ve yaşayışıyla ilgili ayrıntılı okumalar yapılabilmesinin yanında edebî fikriyatı hakkında bilgi sahibi olmamıza da imkân sağlar. Mektuplarını kronolojik olarak okumak onun zaman içerisindeki fikrî değişimlerinin tespit edilmesi noktasında büyük bir önem arz eder. Âkif'i anlamak isteyen herkes şiirleri ve yazılarıyla birlikte mektuplarını da okumayı ihmal etmemelidir.

KAYNAKÇA

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2011.
Gökçek, Fazıl, *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
Karakoç, Sezai, *Mehmet Akif* 6. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1987.
Turinay, Necmettin vd., *Mehmet Akif'in Mektupları*. 1. Cilt. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 2021.

| HÜSEYİN GÖK

Büyük Boşluğu Zamanın

yaşamın tüm yükleri
üzerimde
'ağır yük' omuzumda
çatırdatır kemiklerimi

bilmiyorum
yol nasıl yürünür
hayatın ezber izleklerine
tutunmayadır çabalarım

geçmişe uzanıp bir elimle
diğeriyle kucaklarken geleceği
tenha yollarında içimin
tek başınadır yol alışlarım

nereden doğuyor güneş
güneş nereden kavuşuyor
gökkuşağı vaktini bekler
gündönümü sarmalında

hayal akışkanında
tutmak istesek de bir ucundan
kalır ellerimizde
büyük boşluğu zamanın

1930'lu Yıllarda Tan Gazetesinin Mehmet Âkif'e Bakışı

Yayın hayatına 1926'da *Milliyet* adıyla başlayan *Tan* gazetesi, 1935'te gazetenin başına Ali Naci Karacan'ın geçmesinin ardından *Tan* adını alır. "Günlük Siyasi Halk Gazetesi" sloganıyla yayımlanan *Tan*'da hem ülkede hem de dünyada yaşanan siyasi gelişmeler; spor, moda, sağlık, ekonomi, sinema gibi konularda haberler; hikâye ve roman tefrikaları yer alır. Gazetede Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Burhan Felek, Ömer Rıza Doğrul, Cevat Şakir, Mahmut Yesari, Suat Derviş, Naci Sadullah, Refik Halit, Niyazi Berkes, Sabahattin Ali ve Aziz Nesin gibi farklı fikirlere sahip yazarlar bir arada bulunur. Muhafazakâr bir yayın çizgisi sürdüren *Tan* gazetesi, II. Dünya Savaşı yıllarında Sovyet yanlısı bir tavır takındığı için tepki çeker. 4 Aralık 1945'te gerçekleşen "Tan Olayları" sırasında gazetenin matbaası basılır, Zekeriya ve Sabiha Sertel tutuklanır. Bu olaylar gazetenin sonunu getirir.

Tan Gazetesinde Mehmet Âkif

Tan gazetesi, dönemin sanat dünyasını da yakından takip eder. Roman ve hikâye tefrikaları, sinema ve tiyatro haberlerinin yanında sanatkârlar hakkındaki önemli gelişmelere de sütunlarında yer verir. Bu sanatkârlardan birisi de Mehmet Âkif'tir. *Tan*'ın yayımlanmaya başladığı 1920'li yıllarda Mehmet Âkif'in yaşamı İstanbul ve Mısır arasında geçer. Kışları Mısır'da, yazları İstanbul'da bulunan şair, 1926'da İstanbul'dan ayrıldıktan sonra 1936'ya kadar Mısır'da kalır. Bu yıllarda bir süredir siroz hastalığından şikâyetçi olan

ve karaciğerindeki ağrılar yüzünden şiddetli buhranlar geçiren Âkif, 1936 yılında tekrar İstanbul'a döner ve tedavi altına alınır. 27 Aralık 1936'da hasretini çektiği vatan toprağında hayata gözlerini yumar. Türk bayrağına sarılan cenazesi üniversite öğrencilerinin omuzlarında Edirnekapı Mezarlığı'nda defnedilir. Âkif'in ölümü, dönemin basınında büyük yankı bulur. *Tan* gazetesi 28-29 Birincikanun 1936 tarihli sayılarında şairin ölümünü "Mehmet Akif Dün Öldü", "M. Akif'in Cenazesi Gençliğin Elleri Üzerinde Kaldırıldı" başlıklarıyla duyurur. Haberlerde şairin bir süredir karaciğer rahatsızlığı çektiği, günden güne kuvvetten düşüp "iskelet haline geldiği", buna rağmen akıl sağlığını muhafaza ettiği belirtilir. Cenazesinin Türk bayrağına sarılarak üniversite öğrencilerinin omuzlarında Edirnekapı Mezarlığı'na götürülerek defnedildiği de söylenir. 29 Birincikanun tarihli sayısındaki "Günün Meseleleri" başlığı altındaki yazısında Ahmet Emin Yalman, Âkif'i şiirlerinde dini terennüm eden fakat şairlikte, halk şairi olarak, bütün devir şairlerinin üstünde bir yeri olan muhafazakâr bir adam olarak değerlendirir ve en büyük hizmeti olarak *İstiklâl Marşı*'nı yazmasını sayar. Aynı sayıda Âkif'in damadı Ömer Rıza Doğrul şairin Alemdağı'nda geçen son günlerini, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilmek istenen Kur'an tercümesini "birkaç parça şiir yazacağım, mani olursunuz" diyerek istemediğini, Kur'an'a olan hürmeti nedeniyle her kelime üzerinde uzun uzun düşüncelere daldığını aktarır.

Mehmet Âkif Anılmaya Değer mi?

Bu haberlerden iki yıl sonra *Tan* gazetesinin 28-29 İkkânun 1938 tarihli sayılarında Mehmet Âkif için büyük bir ihtifal (anma) programı yapıldığı haberi yer alır. Bu programı sütunlarına taşıyan *Tan* gazetesindeki haberlere göre ihtifale Peyami Safa, Mithat Cemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan gibi isimler de katılır. Âkif'in mezarı başında gerçekleşen programda önce *İstiklâl Marşı*, *Meçhul Şehit: Çanakkale* manzumesi ve Âkif'in şiirlerinden parçalar okunduktan sonra Âkif için yapılacak anıt mezarın temeli atılır. Bu anma töreninin ardından *Tan* gazetesinde Mehmet Âkif'i merkeze alan bir tartışma başlar. İlk eleştirel yazı Şükûfe Nihal'den gelir. "Bana Göre Mehmet Akif" başlıklı yazısında Âkif'in ancak din bayrağı altında, İslâm camiası içinde bir vatançılığa kıymet verdiğini öne sürer. Onun "*Türk Arapsız yaşayamaz, kim ki yaşar, der, delidir.*" sözüne karşılık; "Lâkin işte biz Arapsız yaşıyoruz. Daha şerefli, daha sağlam, daha başımız göklerde olarak ve bütün dünyaya gösterdik ki, biz, deli değiliz! Pek akıllı, pek ne yaptığını bilir insanlarız." diyerek karşı çıkar. Âkif'in Türk ahlâkının son direği olduğu için dine sarıldığı yönündeki görüşlere karşılık "çürümüş bir direğe yaslanacak kadar taassubun esiri değiliz!" sözlerini sarf eder. Şükûfe Nihal, Âkif'in dini, milliyetin önüne koymasını olumsuz karşılar. Bununla birlikte Tefvik Fikret'in "*Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin!*" sözünden hareketle Âkif'in kendi hak bildiği yoldan dönmediğini, paraya, mevkie yaltaklanmadığını, vicdanına hıyanet etmediğini, insan kaldığını söyleyerek onun duruşuna saygı gösterir. *Tan*'daki bu yazının ardından 2 İkincikanun 1939'da Muallim Ali Süha, Mehmet Âkif'e hücum eder. Ali Süha önce Tefvik Fikret'in gençlere yurt sevgisini, hürriyeti aştığını; Ziya Gökalp'ın millî şuuru yarattığını; Ahmet Haşim'in öz şiir

ile ebedi lezzetlerin örneklerini verdiğini dile getirir. Buna karşın Âkif'in ümmet devrine ait bir din şairi olduğunu, dinciliği ve Osmanlıcılığı savunduğunu, zihniyetinin din havasıyla dolu olduğunu söyler. Onun Türkçeyi aruza uydurmasındaki başarısını hutbelerini yaymak amacıyla yaptığını belirtir. Ali Süha, laik Türk toprağı üzerinde duyulacak millî heyecanı Tefvik Fikret, Ziya Gökalp ve Ahmet Haşim gibi millî kıymetlere saklamak gerektiğini düşünür. Ona göre bu millî kıymetler varken Mehmet Âkif'in anılması yerinde olmaz.

Din mi Millet mi?

3 İkincikanun tarihli sayıda M. Şener, Şükûfe Nihal ve Ali Süha'nın Âkif'i değerlendiren bu yazılarına -gençlik adına- karşılık verir. Şener, Âkif'in hem dinî hem de millî olmak üzere iki cephesi olduğunu ortaya koyar. Şener'e göre Âkif, dine bağlanıp sabit kalmayı değil aksine ilerlemeyi savunur ve *Safahat*'ta dini yanlış anlayanlarla, yobazlara hücum eder. Balkan faciasından sonra ise milletin düştüğü duruma feryat eder. Şener, yazısının sonunda gençliğin kime kıymet vereceğini bildiğini söyler. 4 İkincikanun tarihli sayıdaki "Günün Meseleleri" sütununda ise *Tan* gazetesini hem bu tartışmaları hem de Âkif'in şairliğini değerlendiren bir yazı yayımlar. Yazıda tartışmanın amacı, Âkif'in milliyetçi mi yoksa dinci mi olduğunun ortaya konması olarak değerlendirilir. Yazının ilerleyen bölümlerinde Âkif'in halkın arasına giren, dertlerini şiire döken, cemiyetle alakadar olan bir halk şairi olduğu aktarılır. *Tan*'a göre Âkif'in ideali dindir. Şapka takmamak için vatanını terk etmeye razı olur. İstiklâl Marşı'nda bile İslâm timsali olan şanlı hilâlden bahseder. Her idealist adam gibi hürmete layık olsa da Âkif o günkü inkalâp neslinin şairi görülmez. O, milliyetçiliğe ve inkalâba inanmaz. 5 İkincikanun tarihli sayıda Ressam imzasını taşıyan "Din-

dar Akif ve Milliyetçi Akif” başlıklı yazıda ise şairin dindar olmasına rağmen ilerlemeye karşı olmadığı, garbın samimiyetine inanmasa da teknolojik ilerlemesini almayı savunduğu belirtilir. Bununla birlikte Âkif’in vatani için gerekli gördüğünde Millî Mücadeleye katıldığından dolayı milliyetçi bir yanının olduğu da ortaya konur. Aynı sayfadaki ikinci yazıdaysa Ali Süha, önceki görüşlerini savunur. Âkif’in temsil ettiği zihniyetin tarihe karıştığını, Âkif’in dili din için, sade dili dini halka yaymak için kullandığını dile getirir. Yazıda Âkif’in karşısına yine Fikret çıkarılır ve ona hürmet edilmesi istenir. 6 İkincikanun tarihli sayıda ise Naci Sadullah, Mehmet Âkif’in idealist bir sanatkar olduğunu vurgular. Şairin gayesi için ölüm döşegine girdiği güne kadar yılmadan, bıkmadan idealleri uğruna dövdüğünü, tuttuğu yoldan dönmek için gurbet acısı çektiğini söyler. Bu açıdan bakıldığında Sadullah’a göre Âkif’e hürmet edilmeli fakat onun fikirlerini benimseme gaffetine düşülmemelidir. Naci Sadullah’ın görüşlerinde dönemin ideolojik zihniyeti rol oynar. Âkif’in dinî görüşleri, dönemin ideolojisiyle uyuzmaz. Tartışma hakkındaki son yazılar *Tan* gazetesinin “Serbest Düşünceler” başlıklı bölümünde yer alan okuyucu mektuplarından oluşur. Şefik Celâl imzalı ilk mektupta yazar, “Âkif’in İslâm ideolojisinin vaizliğini yaptığını, *İstiklâl Marşı*’ndaki heyecanın Âkif’ten değil o günlerin haşmetinden geldiğini, Âkif’in nazımının değil kendi heyecanlarının güzel olduğunu dile getirir. *Tan* gazetesine gönderilen bazı mektuplarda ise iş Âkif’e hakaret etmeye kadar varır. *Tan*, “fakat bize gönderilecek yazıları, neşredilebilmeleri için şahıslara hakaret ihtiva etmeyen lisanla yazılmaları şarttır” diyerek bunların gazetede yayımlanması uygun bulunmaz. Bu tarihten sonra gazetede Mehmet Âkif hakkında bir yazı yayımlanmaz. 9 İkinci-

kanun tarihli sayıdaki soru-cevap kısmında bir okurun neden Mehmet Âkif hakkındaki neşriyatın devam etmediği sorusuna *Tan* gazetesi, gelen yazıların öncekilerle aynı fikirleri savunduğunu, okuyucuları benzer yazıları okumaktan kurtarmak için neşriyata nihayet verdiklerini söyler.

Âkif’e Neden Yer Bulunamadı?

Tan gazetesinde birkaç sayı süren bu tartışmaları genel olarak değerlendirecek olursak tartışmalarda Mehmet Âkif’e edebî açıdan bakılmak yerine daha çok ideolojik açıdan bakıldığı ve böyle olunca da onun şiirlerinin edebî değerinden ziyade savunduğu ideolojik görüşün ön planda tutulduğu görülür. Bu durumun arka planında *Tan* gazetesinin sol görüşlere dayalı yayın çizgisi ve Cumhuriyet inkılapları sonrası dönemin konjonktürü rol oynar. Nitekim *Tan* gazetesi Âkif’i inkılâp neslinin şairi görmez. Âkif’in şiirlerinde İslâm’ın, dinî tema ve kavramların kendisine yer bulması, 30’lu yılların milliyetçi-inkılâpçı ideolojisiyle ters düşmesine sebep olur. İnkılapların savunduğu görüşlere muhalif olanlara da onların görüşlerine de dönemin ortamında yer yoktur. *Tan*’daki haberlere dayanarak denilebilir ki Mehmet Âkif’in ölüm yıldönümünde gösterilen ilgi bir bakıma onun düşüncelerine gösterilen ilgi olarak yorumlanır. Böyle olunca da Cumhuriyet ideolojisinin henüz kök salmaya başladığı yıllarda Âkif’in şiirinin karşı cephede konumlandırılması kaçınılmazdır. Kaldı ki Cumhuriyet ideolojisiyle ters düşmeyen Tefik Fikret, Ziya Gökalp hatta Ahmet Haşim gibi şairlerin Âkif’in karşısına bir değer olarak çıkarıldığı düşünülürse bu durumun doğruluğu ortaya çıkar. Mehmet Âkif, ölümünden sonra dahi dönemin ideolojisiyle uyuzturulamaz, uyuzturulmak istenmez. Bu ayırım, onun belli ideolojik alana hapsolmasına, sanatçı kişiliğine objektif olarak bakılamamasına sebep olur.

| ALİ GÖÇER

Cilo'ya Yolculuk

*Dağ kokusu alıyorum anacığım
Yine peşine düştüm alnyazımın
Efil efil bulutlarda, sislerdeyim
Bir kayaya dokunsam ellerin oluyor, öpiyorum
Rüzgâr saçların oluyor kokluyorum
Ağustos sere serpe dökülüyor kalbime*

Yine başıma dağın gölgesi düşmüştü. Cilo dedikleri bir yer vardı. Çok yüksekti. Onun için mi zirvesine Uludoruk diyorlardı? Gölleri, şelaleleri, kanyonları, buzulları ve etkileyici doğasıyla burasının özel bir bölge olduğu kesindi. Dağları hep kanlı, mağaralarında ürkek nefesler mi almırdı, insanlar öfkeli, gelenler ürkek miydi? Hakkari başka bir ülke miydi? Bölge terör nedeniyle uzun yıllar yasaklı bölge olarak kalmıştı. Duygularım çok değişikti. Bu yıl izin çıkmış dağcılar akın akın o bölgeye gidiyordu. Dağcı için ulaşılammış dağ en önemli dağdır, ulaşılammış zirve bir düşür. Hayallerinin peşinde giderken çok büyük riskler alıp yükseklerden hiç dönmeyen nice dağcılar vardı. Bense yaşını başını almış ama tutkuları ve hayalleri hiç yaşlanmamış bir insan olarak hâlâ trmanıp duruyordum. Orada bir dağ vardı, adı Cilo idi; gitmemiştim, gidememişim ya, bütün dağlardan daha büyülyüdü şimdi. Hiç kuşkusuz çıplak kayaları, dereleri, şelaleleri ve buzullarıyla öteki dağlara benzer bir yerdi. Hayır, şimdi orası benim önümdeki hedefti, orası benim büyülyü dağım.

Gitmek, yola çıkmak, yolda olmak bir masaldı, zirve yapmak ise bir sonuç.

Gitmeliydim, yolu içe içe yolda olmanın heyecanını yaşamalıydim.

Belirsizliğe doğru adım atmanın keşif duygusuyla çıkmalıydim yola.

İçimde bir ses; git orası senin olacak diyordu.

İstanbul dışındaydım. 45 gün sonra dönmüştüm. Daha nefes almadan bir grup arkadaşımın Cilo için hazırlık yaptığını duydum, nefesim kesildi. Hemen onları arayıp ben de geleceğim dedim. Uçak biletlerini almışlardı. Zaman dardı. Bilet bulabilmem büyük şans oldu. Yüksekova Selahaddin Eyyubi Hava Liman'ına uçuş biletimi elime aldığımda yeni oyuncak alınmış çocuk gibiydim. Bu kâğıt parçası beni oraya götürecekti, öyle mi? Biletimi okşadım, 15 Ağustos tarihini okşadım. Ekipten dördümüz aynı uçaktaydık. Ekibe sonradan katılan üç arkadaşımız bilet bulamamış, Van üzerinden gelip Yüksekova'da bizimle buluşacaktı. Dönüşte de bilet olmadığı için ancak karayoluyla Van üzerinden İstanbul'a uzun bir yolculuk yapacaklardı.

Neden Cilo için bu denli hızlı karar vermiş ve bu denli heyecanlanmışım?

Cilo/Reşko Dağları uzun zamandır terör nedeniyle kapalı bir bölge idi. Bu yıl güvenli

bölge ilan edilip dağ çıkışlarına izin verilmişti. Çoktandır, her dağcı gibi benim de hayalini kurduğum bir dağdı. 3000 metre üzeri hemen hemen Türkiye'nin tüm dağlarına tırmanmıştım. Yurtdışında da kimi yüksek dağlara çıkmışlığım vardı. Ama ülkemizin en güzel dağlarından biri olan Cilo, dağcılık yaşamımda tamamlanmamış bir cümle gibi orada duruyordu. Ellerimi uzatıyor ama dokunamıyordum. Uzaktan bakıyordum. Ellerimi uzattığımda "seni bekliyorum" diyor ama ona varamıyordum. Buzul göllerini, şelalelerini, buzullarını ve sıra sıra uzanan 3000 metre üzeri zirvelerini, endemik çeşitliliği ile baş döndürücü florasını ancak fotoğraf ve videolardan izleyebiliyordum.

İşte o zaman, bu zamandı.
Cilo'ya merhaba diyecektim.
Cilo ile kucaklaşacaktım.
Pürüzsüz mavilikteki göllerinde yüzebilecektim
Zirve taşlarından öpebilecektim.

Cilo, Türkiye'nin Ağrı'dan sonraki en yüksek dağydı. Ancak zorluk derecesi açısından bakıldığında Ağrı'dan daha zor bir dağdı. Dağcıların en zoru başarmak gibi bir hayalin peşinde koştuklarını söylesem abartmış olmam.

Yasaklar, çekiciliği ve ilgiyi artırır. Yasaklar özgürlüğü kısıtlar. Ülkemizde 3000 metre üzerinde en az 100 tane zirve var. Ama bir tanesi var ki 'oraya çıkamazsın, orası yasak' diyorlar. Yasak oluşunun haklı nedenleri var kuşkusuz, onu tartışmıyorum. Ne var ki, yasak oluşu benim özgürlük alanıma getirilen bir kısıtlama olması nedeniyle orayı hayalimde daha da ulaşılmaz kılıyordu. Böyle düşününce orası en önemli zirve olup çıkıyor. Ama şimdi, önümde yeni açılmış zengin bir sofraya gibi Cilo'nun en yüksek noktası Uludoruk duruyordu. Her zamankinden daha çok heyecan duymam bu yüzdendi.

15 Ağustos 2023

15 Ağustos Salı günü saat 11'de Yüksekova Selahaddin Eyyubi Havalimanı'na indiğimizde gözlerimiz bir radar gibi çevreyi tarıyordu. Üstüne indiğimiz kocaman bir çanak gibi uzanan Yüksekova platosunu çepçevre kuşatan dağların doruklarına kilitlenmiştik. Hangisi Uludoruk'tu. Ancak dağlar nazlıdır, zirvelerini kolayca göstermezler. Zirve diye vardığın ya da gördüğün yerler zirve değildir. Gerçekliğin daha net ifadesi kendi gözlerimizde şekillenecekti. Bu bölgenin muhteşem bir doğası var diye çok duymuştuk. Ama şimdi bunu kendi gözlerimizle görüyorduk. Burası bir dağ cenneti desek yeridir. Yüksekova'nın dört bir yanı dağlarla kuşatılmış. Her tarafta başı karlı zirveler var. Hangisi Uludoruk şimdilik tahmin edemiyorduk.

Yüksekova adıyla uyumlu bir kasaba. Geniş ve yüksek bir plato üzerine kurulmuş. 1950 metre rakımı olan kalabalık bir kasaba. 40 km uzunluğu ve yer yer 10 km genişliği ile âdeta Güneydoğu'nun Amik Ovası. Platonun ve ilçe merkezinin ortasından geçen Büyükçay deresi ilçeye bir güzellik ve görsel zenginlik katıyor, bunda kuşku yok. Su her zaman güzellik ve bereket demektir. Ne var ki, rehabilite edilirse geniş Yüksekova platosu belki tarıma daha uygun hâle gelebilir. Böylece o bölge için bir kalkınma alanı açılmış olur. Tabii iklim koşullarının sert olması böyle bir çalışmaya uygun mu onu bilemem. Yonca tarlaları dışında tarımsal bir çalışma göremedim. Batısında Cilo ve Uludoruk, kuzeyde Mor Dağı (3810 m) doğusunda ise İran Dağları ilçeyi geniş bir çanak içine almış durumda.

Saat 11’de bizi karşılayan yerel rehberimiz Kahraman Aytan eşliğinde ilk gün ve son gün kalacağımız otele transfer olduk. Hemen hazırlanıp yola çıktık. Bugünkü programımız Sat Gölleri. Hakkari Dağları’nın en büyüleyici manzaralarına sahip 3.200 metre yükseklikteki buzul gölleri ve buzul şelalesi ile Sat Gölleri irili ufaklı bir çok gölden oluşuyor. Cilo ve İkikaya Dağları’nın zirvelerine yakın bu göller eşsiz manzarasıyla nefes kesici bir görsel tablo âdeta. Doğa turizmi açısından İsviçre Alplerini aratmayacak bu bölgeyi görebilmiş olmak kendi adıma bir ayrıcalık diye düşünüyorum. Göllere odaklandığımız için sürekli tırmanan aracımızın doğada nasıl yol aldığının ayırımına varamamıştım. Ancak dönüşte, insanın içini boşaltan yamaçlardan kıvrıla kıvrıla indiğimizde nasıl ürkütücü bir doğa parçasının üstünde yol aldığımızı gördüm. Her karesi adrenalin yükselten, uçurumlarla sarmaş dolaş akıp giden toprak yollar. 3.200 metredeki buzul göllerinden birisinde bol bol yüzerek serinliğin ve pürüzsüz göl mavisinin keyfini çıkardığımızı da söylemek zorundayım. Her bir gölün rengini; derinliğine, bulunduğu konuma, aldığı ışığa göre yeşilin ve mavinin farklı tonlarında sergilemesi görsel bir şölendi bizim için. Burası kısa sürede bırakılası değil, ne var ki yarın asıl odaklandığımız Uludoruk zirvesine doğru yola çıkacağız. Boynumuz arkada kalsa da gövdemizi alıp orayı terk ediyoruz.

Otele dönüp hazırlığımızı yaptık. Yarın büyük gün; dağa doğru yola çıkacağız. Akşam, ilçe merkezinde gezintiye çıktık. Yöre insanlarını yakından görmek istiyoruz. Açıkçası şaşırdım, gece, geç saatlere kadar izleme olanağım oldu. Yemek yedik, kahvelerinde oturduk çevreyi izledik ve şaşkınlığımız hep devam etti. Ana caddesi İstiklal Caddesi

si’ni andırıyor. Oldukça geniş cadde ve kaldırımları var. Kalabalık. Mağazalar açık. Cadde kenarındaki kebabçılar, çay ocakları hep dolu. Ve sokakta dolaşanların hemen tamamı genç insanlar. Oysa Anadolu kasabalarını bilirim; akşam olur olmaz sokakları caddeleri ıssızlaşır; kimse kalmaz. Ama burası olağanüstü canlı bir ilçe. Bir de ATM’lerin önünde sürekli kuyruk var. Sürekli para çekiyorlar. Rehberimize sorduğumda; “burada devlet ailelere, aile yardımı, işsizlik yardımı, yaşlı bakım aylığı vs. adı altında çok yardım ediyor. Neredeyse her eve 15.000.TL para giriyor. Bir de Hendek olayından önce buralardan kaçıp Batı kentlerine giden gençler ortam daha güvenli hâle geldiği için geri döndüler. O yüzden sokaklar genç insanlarla dolu. Gelir olduğu için de kimse çalışmıyor, devlet biraz bölge insanını tembelleğe alıştırdı” yorumunu yaptı.

Ülkemin güzel bir bölgesinde güzel insanların yaşadığı kentine yabancı bir ülke toprağına bakıp onları tanımaya çalışır gibi bakmamalıydım. Biraz da olsa bu ruh hâlini aşamadığım için utanıyordum. Politikayı sevmem, konuşmak da istemem. Ancak bu insanlarla aramızda kurulmaya çalışılan mesafe ne yazık ki politikacıların, yabancı güçlerin ve çıkar baronlarının kışkırtmaları sonucu oluşmaktadır. Çanakkale’de yan yana yatan, Kut’ül Amare’de birlikte zafer kazanan halkların farklılıklarını, ayrıştıran değil zenginlik olarak yaşayabilmeliyiz. 1000 yıldır öyle yaşadık çünkü. Bu muhteşem coğrafyaya karakollar yerine okullar ve fabrikalar yapılarak üreten bir halk olarak alın terinin aydınlığında yaşayabilmeliydi. Tarım alanları üretime uygun hâle geti-

rilip muhteşem dağ ve doğa turizmi ile bölge kalkınabilmeliydi. Bütün baskılar kalksa tüm vatandaşlar özgür iradesiyle ayrışma ve ayrılma üzerine yeni bir oluşum için önüne bir seçenek konsa acaba nasıl bir sonuç çıkar? Kız kardeşini bir Kürde vermiş, Kürtlerden gelin almış bir ailenin dramatik tercihi nasıl olabilir? Anadolu'ya, Trakya'ya her tarafa dağılmış ve iç içe geçmiş 1000 yıldır birlikte yaşayan iki halkı nasıl ayrıştırabilirsiniz? Yaşadığımız kentlerden, çocukluğumuzu, gençlik anılarımızı, yıllarca emek verip kurduğumuz işyerlerimizi nereye alıp götürebiliriz? Buyurun özgürsünüz deseler de ayrıştırılmayacak bir kaynaşma bizimkisi. Ortak ülkü yitirildiği zaman dil gibi, ırk gibi, bölge gibi farklılıklar ön plana çıkmaya başlar. Oysa hepimiz 14 asır önce Veda Hutbesinde bu tür farklılıkları ayaklarının altına almış bir Peygamberin ümmeti değil miyiz? Bir de biliyoruz ki, bu hassasiyetler kaşınırsa, farklılıklar bir yarığa dönüşüp derinleşir. 100 yıldan artık bir zaman diliminde ortak ülkemizi yitirdik. Sancımız bu yüzdendir. Yitik olan ülkemiz bir göktaşı gibi ufukumuzu kapsamadığı sürece bu yarıma sürecektir. Ne var ki ulusumuzun tüm kesimleri kırılmaz bir harç gibi temelden birbirine bağlı ve sağduyusu tüm ayrıştırma çabalarını boşa çıkaracak güçte.

16 Ağustos 2023

Sabah kahvaltısından sonra çantalarımızı, heyecanımızı, belirsizlikleri, acabaları, düşleri, gökyüzünün maviliklerini, bulutların beyazlığını minibüse doldurarak yola çıktık. Minibüse bu kadar şey nasıl sığırdı anlamadım. İçeride her bir arkadaşımız kimisi mavi

kimisi beyaz kimisi de parçalı bulutlu düşleriyle baş etmeye çabalıyor. Odaklandığımız tek duygu var: Uludoruk. İçimizde bir güç, minibüsü ileri doğru itiyor, düşlerimiz de minibüsün önünde tavşan koşucular gibi gidiyor. Daha hızlı, daha hızlı diyor.

Hakkari Çukurca yolundan dağa doğru dönüş yapacağımız yerde grotoks bir manzarayla karşılaştık. Karşımızda Hakkari'nin simgelerinden Şine Dağı. Peynir dilimi gibi yükselip 2.838 metre yüksekliğe ulaşan 90 derece dik bir kaya kütleli. Sağımızda Zap Suyu üstündeki köprünün ortasına kurulmuş ve geçişleri kontrol eden Şine Karakolu. Altımızda Zap Suyu ve solumuzda yine yalçın dağlar. Şine Karakolu bu geçiş noktasını tam anlamıyla denetim altına almış. Karakol daracık vadinin içinde ve önünden Çukurca Yolu geçiyor. Daha yukarılarda Dağlıca Karakolu var. Karakol buradan değil de daha yukarılarda dağa doğru çıktığımızda izleyebildiğimiz kale gibi bir güvenlik noktası.

Dağlıca deyince ürküyorum dağlardan
Oysa ben ne çok severim dağları
Belleğimdeki dramatik dağlıca imgesini
sıyrıp atıyorum.

Zap suyu nazlı akıyor.

Zap suyu acılı akıyor.

Zap suyu durgun ve kirli akıyor.

Zap Suyu ne yazık ki yerleşim yerlerinin atıklarından dolayı kirlenmiş durumda. Karakolu geçtikten sonra artık önümüzde yalnızca dağ var. Aracımız kıvrıla kıvrıla ve tabii sürekli yükselerek gidiyor. Şoförler bu yollardan gide gele ustalaşmış. Arazi araçlarına uygun dik ve dar yollardan rahatlıkla ilerliyor.

2200 metreye çıktığımızda artık araç yolunun bittiği noktaya ulaşıyoruz. Bundan sonrası yürünecek. İyi tarafı şu; sırt çantalarımızı katırlar taşıyacak. Şimdilerde dağcılık sporuna da konfor girdi. Eskiden 20-25 kg'lık sırt çantalarımızı kendimiz taşırdık. Sürekli yokuş çıkararak en az 1000 metre irtifa alarak saatlerce kendimizle savaşırdık. İşkence saatlerimizdi. Bu acılı spora nerden bulaştık diye kendimizi dövdüğümüz bu saatler artık geride kaldı. Araç yolları daha yukarılara kadar yapıldı. Ondan sonra da katırla yük taşıma olanağımız oluştu. Şimdi açıkça diyeyim böyle bir taşımayı kendim yapmak istemem. İnsanın canı çıkıyor. Dağcılık sporu bir bakıma insanın kendi kendisine yaptığı işkencedir. Neyse ki katırlar var. Çantalarımızı katıra verdikten sonra yaklaşık 2900-2950 metre yükseklikteki kamp yerimiz 4 saatlik mesafede. Önce 200 metre vadiye doğru aşağı ineceğiz sonra yeniden tırmanışa geçeceğiz. Dağcıların en sevmediği durumdur: Bulunduğun irtifadan aşağı inip tekrar aynı yüksekliği geri çıkmak. Düşünün ki 3000 metreye çıkıyorsun sonra 200 metre aşağı inip, 2-3 saat yürüyorsun ve yine 3.000 metre-desin. Bu hoş olmasa da, İz bırak buzullarından eriyerek ak köpükleriyle vadiyi yarıp geçen bir dere kıyısından yürümek, yüzümüzü yıkamak ve dereye karşıya geçmek son derece hoştu. Saat 16'da kamp yerine ulaştığımızda oldukça şaşır-dım. Renk renk onlarca kamp çadırı var. Bu yıl izin çıkınca onlarca dağcı Reşko'ya akın etmişti. Türkiye'nin değişik bölgelerinden; Kayseri, Van, İstanbul, Ankara, Kahramanmaraş'tan birçok dağcıyla karşılaştım. Kahramanmaraş dağcılarından

sevgili İsmail Nar ve Özcan Baltacı'yla karşılaşmak hoş oldu doğrusu. Bir süre sohbet ettik, dostları andık. Genelde bu yükseklikte güneş batır batmaz hava sıcaklığı birdenbire düşer. Bu da insan metabolizması üzerinde şok etkisi yapar ve o saatlerde daha çok üşürüz. Ne var ki bu yıl havaların aşırı sıcak gitmesi ne akşam ne de gece bizi üşüttü.

Akşam yemeğinden sonra dinlenmeye geçtik. Gece 03'te hareket edeceğiz.

17 ağustos 2023

Gece 03

Dağ esti yüreğime, uyandım.

Akşamdan hazırladığım yürüyüş çantam tek arkadaşım.

Artık gözüm yalnızca zirvede.

Gece, sonsuz sayıdaki yıldızların üstümüze dökülen aydınlığında ilerliyoruz. Çok az konuşuyoruz. Zirveye doğru kendimizle konuşma saatimiz başladı. Kendi kendimize yoldaşlık ediyoruz.

Attığım her adımın beni zirveye doğru bir adım daha yaklaştırdığının bilincindeyim. Her adımımı seviyorum. Her adımdan nefret ediyorum. Bu çelişki değil mi? Evet çelişki. Belki de adımlarım benden nefret ediyor. 70-80 kg'lık gövdemizi sırtımıza yükleyip dik yokuştan hadi bakalım çıkıyoruz. Zor saatler. Ama yukarıda zirve var. Görünen kaya bloğunun tepesi, zirve gibi görünse de, biliyorum ki orası zirve değil. Her seferinde görünüp de acaba zirve orası mı dediğimiz çok zaman oluyor. Gördüğümüz tepeye çıktığımızda arkasında asıl zirveye doğru yeni alanlar açıldığını, bazen birkaç zirvecikten sonra ancak asıl zirveye ulaşabildiğimizi hep yaşarız. Tabi bu süreç

kendi kendimizle savaştığımız anlardır. Ne var ki, ağır da gidiyor olsanız sonunda zirveye ulaşıyorsunuz. Kararlılık, direnme, hedefe kilitlenme ve motivasyon sizi mutlaka zirveye ulaştırıyor. Zirve gözüktüğü an artık sizi zorlayan adımlarınız birdenbire açılır, gövdeniz yeğniler. Zirve uzak bir nokta değildir artık, acabalarınız bitmiştir. Önünüzde ulaşabileceğiniz noktada durmaktadır. O anlarda âdeta bir ışık yanar gözlerimizde. Kendimizle yaptığımız savaş biter. Kazandığımız zafer onaylanmıştır. İşte zirve taşına dokunabiliyorum. Zirve soyut bir alan olmaktan, bir düşünmekten çıkmıştır. Avuçlarımızla tutabildiğimiz somut bir gerçekliktir şimdi. Dokunursun zirve taşına, öpersin zirvenin en has mavisini, kollarını açıp bulutları kucaklarsın. Bir düşünle somut bir gerçeklik arasında gidip gelersin. En yukarıdasın. Sağında solunda salkım salkım zirveler seni kuşatmıştır ama sen onlardan daha yukarıdasındır. Çevredeki zirveler bu kez sana ulaşmak için kollarını açar âdeta. Belki de zirve duygusu, bir mutluluk, bir aşkınlık olarak aşağıdaki kamp alanına indiğinde ve biraz dinlenip kendine geldiğinde hücrelerine yayılan vitamin gibi seni o düşün dünyasıyla yeniden buluşturur. Biz de böylesi duygularla ulaştık zirveye.

İşte Türkiye'nin 2. büyük ama zorluk derecesi oldukça yüksek dağı olan Cilo Dağları'nın Uludoruk zirvesindeyiz. 8 saatlik zorlu bir tırmanıştan sonra orada olmak harika bir duygu. Ne yana baksam zirve. Ama ben en yüksek noktadayım. Bunu hissetmek kendime ayrıcalıklı bir duygu yaşıtıyor. Tekrar tekrar fotoğraf çekiliyoruz.

Hayallerimizin peşinde koşarak başarabildiğimiz noktalar bize daha fazlasını da yapabilirsin cesareti verir.

Çelişki içimizde deli tayar gibi bir o yana bir bu yana koşup duruyor. Neden bu kocaman sorunun altında kimi zaman öfke kimi zaman korku kimi zaman pişmanlık yaşıyoruz? Neden bu çıplak kayalardan uçurumlardan oluşan yerlerde dolaşıyoruz? Zirveye çıkınca hangi ödülün sahibi olacağız? Aslında ödül filan yok, seni alkışlayan da yok, sadece kendi gerçekliğiyle baş başasın. Yalnızca ben buradayım, özgürüm, sınırlarımın üstüne çıkmayı başardım, bu çıtayı daha yukarıya taşıyabilirim özgüveni mi bizi buralara sürükleyen? Denizin ortasına düşmüşsün saatlerce kulaç atıyorsun ve birden kıyıyı görüyorsun, çok yaklaşmışsın bu ılık suda sırtüstü yatıp beden ve zihnen yakaladığın rahatlama ve rahvet duygusu gibi bir şey mi, işte başardım duygusu. Bu özel duygudur belki de bu çılgın zirvelere bizi sürükleyen.

Yeryüzünde çok az sayıdaki insandan biri olmak gibi bir çeşit gurur nedeni olabilecek bu duyguyu yaşamak biraz böbürlenme nedeni olsa da hemen toparlanıp hazır ola geçmeliyiz.

Dağcı, böylesi yüksekliklere çıkan sayılı insan olsa da alçakgönüllü olmak zorunda. Çünkü dağcıdan büyük dağ vardır. Ama ben buraya çıktım ve bu zirveye dokunabiliyorum gerçeği özel bir duygu. Açıkçası sık sık verdiğimiz molalar nedeniyle kendi adıma pek zorlandığımı söyleyemem. Rehberimiz Kahraman Aytan'ın grup performansına uygun dengeli bir çıkış yaptırdığını da söylemeliyim. Ayaklarımızın altında Türkiye'nin en uzununu olan İzbırak buzulu uzanıyor. Milyarlarca yılda oluşmuş bu buzul son yıllarda erime nedeniyle sürekli küçülmetedir. Zirvede gözlerimiz bir radar gibi çevreyi tanyor. Suppe Durek (4060) Köse-direği (3700) Kısara (3500) Maunseli sivrisi

(3850) Eliyona tepesi (3650) ve 3000 metre üzeri sayısız zirvelerin hepsi de bize bakıyor. Ne de olsa biz Cilo Dağları'nın prensi Uludoruk zirvesindeyiz. Kıskanılıyor muyuz ne? Zirveye yakın bir bölgede kılçık diye tanımlanan iki yanı uçurum olan dar bir alanda çıkışta ve inişte ip kullanarak güvenli geçiş yaptık. Faaliyetimiz toplamda 12.5 saat sürdü. Zirveden kamp yerine kadar inişler zordur. Doğal olarak zihnen daha rahat ama bedenlen daha yorgun oluyoruz. O yüzden risk oranı daha yüksektir. Çünkü yorgun beden kendini bırakmıştır, korunma refleksi zayıflamıştır. Ama mutluluğun ve başarıma duygusunun yaşandığı saatlerdir. Dinlenerek dikkatlice insek de dağcılıkta inişler en riskli saatler olduğunu unutmamak gerek. Kampa inmeden rahat edemezsiniz. Dağcılık faaliyeti eve döndüğünde biter diye yaygın bir düşünce vardır ve de doğrudur. Çıkarken hedef zirve iken dönüşteki motivasyon daha düşük olarak kamp alanıdır. 3000 metre için oldukça ılık bir havada kampa inip ülkenin farklı bölgelerinden gelen dağcılarla neşeli sohbetlerden sonra dinlenmeye çekiliyoruz.

18 ağustos 2023

Güzel bir sabah.

Güneşli ve ılık.

Sabah saat 07 gibi uyanıp çantalarımızı katırlara verdik ve bizi bekleyen 2200 metredeki minibüse doğru inişe geçtik. Yüksekova'daki otelimize gideceğiz. Yarın da yoğun bir programımız var.

19 ağustos 2023

Hakkari'nin en yüksek dağına çıktık. En yüksekteki muhteşem Sat Göllerini gezdik. Bugüne yörenin başka bir güzelliği olan şelalelerini ve Kaval Kanyonu'nu gezeceğiz. İlk durağımız Avaori Şelalesi. Oraya varmadan

önce rehberimiz Kahraman Aytan, gelmişken Hakkari merkezi de görün dedi. Yoldan kısa bir sapma ile Hakkari merkezde bir saatlik mola verdik. Kısa bir tur atıp bir çay ocağında kahve içtik. Hakkari küçük bir kent. Kendi ilçesi olan Yüksekova'nın neredeyse yarısı kadar bir nüfusa sahip. Bir ara Yüksekova'nın ilk olması bile konuşulmuştu. Ancak Hakkari'yi özel kılan hemen karşıda 3.487 metre yüksekliği ve kaya bloğundan oluşan muhteşem ve devasa görünüşü ile Sümbül Dağı kütlesi. Rehberimiz Hakkari'deki her evin penceresinden Sümbül Dağı gözükür dedi. Yılın en az 6 ayı başı karlı Sümbül Dağı Hakkari'ye bir alçakgönüllülük vermiş sanki.

Kısa moladan sonra önce Avaori Şelalesi'ni gördük, dere kıyısında dağ faaliyetimizin ödülü olarak bir mangal partisi yaptıktan sonra Kaval Kanyonu'na yöneldik. Kaval Kanyonu, 26 km uzunluğu ile ülkemizin önemli kanyonlarından birisi. İçinde sayısız şelalesi, dar kayalar arasına sıkışmış berrak göletleri ile anlatılmaz güzellikte bir yer. Hani derler ya saklı cennet. İşte öyle bir yer. Kanyona girdik, şelalelerinin buz gibi sularında yüzdük. Çocuklar gibi çılgın atık. Çocukluk, elden kaçmış ancak uzaktan bakabildiğimiz bir hazinedir. Düşündükçe gülümsediğimiz hüzünlü bir düşür. Bozulmamış bir doğallık, kötü anlarımız bile olsa kirletilememiş bir doğadır çocukluk. Hepimizin ulaşmak istediği el değmemiş bir imgedir çocukluk. Onu yeniden yaşayamayız, ona yeniden dokunamayız. Ona ancak öykünürüz. Biz de bugün biraz çocuklaştık.

Bugün bir güzel çocuk olduk
Öptük tül gibi akan bir şelaleden
İçimizin zehrini boşaltıp mavi sularına
Biraz kirlettik onu affola.

Ne anlatayım ki!

Mehmet Akif İnan'ın Edebiyat Tarihçiliğine Dair Notlar

Edebiyat tarihi, edebî eserleri ve edebî şahsiyetleri kronolojik ve sistematik bir biçimde inceleyen bilim dalıdır. Bu bilim dalının sistemli bir hâle gelmesi ve edebiyat tarihi adı altında sistemleştirilmesi geç bir zaman dilimine rastlar. XV-XVI. yüzyıllardan itibaren teori, tenkit, antoloji, biyografi ve bibliyografya çalışmaları varlık göstermeye başlasa da bunların değişik türleri ihtiva etmemeleri, kronolojik ve sistematik bir prensibe bağlı olmaları sebebiyle edebiyat tarihi olarak adlandırmak doğru bulunmaz.

Mehmet Akif İnan ve Edebiyat Tarihçiliği

Türk edebiyat tarihçiliği, Batı'daki örneklerinden yararlanarak Batı'dan çok sonra ortaya çıkmıştır. Klasik döneme ait olan tezkireler, bibliyografya, teori ve antoloji kitapları bir edebiyat tarihi olmasalar da edebiyat tarihi için malzeme teşkil ederler. Türk edebiyatındaki ilk örneklerinden itibaren edebiyat tarihçiliği, günümüzde de çeşitli disiplinlerle ortaklaşa hareket ederek önemli bir kaynak olmayı sürdürür. Farklı isimler edebiyat tarihi eserleri kaleme alır. Şair Mehmet Akif İnan da edebiyat tarihçiliği adına eserler vermiş bir isimdir.

Mehmet Akif İnan; 1940 yılında Urfa'da doğar, lise son sınıfa kadar Urfa'da eğitim görür daha sonra Maraş'ta liseyi tamamlar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirir. Aile içerisinde babasının yönlendirmesiyle edindiği okuma kültürü, yazarın sonraki hayatında da önemli bir yer kaplar. Yetiştirdiği coğrafya ve kültür sebebiyle geleneklerine bağlı olan Mehmet Akif İnan'ın eserlerinde gelenek önemli bir unsur olarak yer alır. Maraş Lisesinde tanıştığı Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Alaeddin Özdenören gibi önemli isimlerle dergicilik faaliyetlerinde bulunan yazar, eserleriyle de İslami Türk şiirinin önde gelen isimlerinden biri olur. Eğitim-Bir-Sen Yayınları bu eserleri *Mehmet Akif İnan Eserleri* adıyla basmıştır.

Şair, öğretmen, sendikacı kimlikleriyle tanınan Mehmet Akif İnan, edebiyat tarihi ile de ilgilenir. Onun *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri* isimli mezuniyet tezi, Eğitim-Bir-Sen Yayınları tarafından basılır ve şairin edebiyat tarihçiliğine ilgisini göstermesi bakımından önemlidir. 1923 ile 1970 yılları arasındaki şiir çevresi hakkında bilgilerin verildiği bu kitap, edebiyat tarihi olarak adlandırılır. İnan, bu eseri kaleme

alırken kendisine destek olan edebiyat tarihçisi Kenan Akyüz'e teşekkür eder. 1923 yılında ülkenin kabul ettiği yeni yönetim sistemi ve içinde bulunduğu siyasi ve sosyal ortamla şekillenen Cumhuriyet dönemi edebiyatının kendisinden önceki edebiyattan tamamen kopuk olmadığı görüşünden hareket eder. Bu sebeple Cumhuriyet edebiyatına ortam hazırlayan II. Meşrutiyet devri siyasi, sosyal ve edebî ortamına eserinin ilk kısmında yer verir. II. Meşrutiyet devrinde etkili olan Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık fikir akımları hakkında kısa bilgiler verdikten sonra "Millî Edebiyat Devrinin Edebi Görünüşü" başlığı altında dönemin edebiyat ortamı hakkında değerlendirmelerde bulunur. Kitabın ikinci kısmında ise "Cumhuriyet Devrinin Sosyal ve Edebi Görünüşü" başlığı altında Cumhuriyet edebiyatına dair bilgiler verir. İnan, bu kısımda Cumhuriyet ilan edilir edilmez Cumhuriyetçi fikir ve sanatçılar ekibini yanında bulamaması, o yıllardaki tanınmış yazarların isimlerini Cumhuriyet'in ilanına kadar duyurmuş olmaları sebebiyle asıl Cumhuriyet edebiyatının 1930'larda başlamış olduğunu söyler. Kitapta üzerinde durduğu sanatçıların Cumhuriyet eğitiminden geçmiş ve onun kurumlarında yetişmiş sanatçılar olduğunu belirtir. Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemin sanatçıların genelikle şöhretlerini Cumhuriyet'ten önce yapmış kişiler olması, bazılarının daha önceki Tanzimat, Serveti Fünun, Fecri Atı gibi edebî topluluklarda yer alması, konu dışında kalması ve tamamen müstakil bir şiir anlayışına sahip olması

sebebiyle çalışmaya dâhil edilmez. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şairliğinden ve şiirlerinin özelliklerinden, Ahmet Kutsi Tecer'in Millî edebiyatla başlayan Halk edebiyatına ve folklorla yönelme hareketinin modern örneklerini en başarılı şekilde veren kişi olduğundan söz eder. Nâzım Hikmet'in 1940 şiirini ideolojik anlamda etkilemiş bir isim olduğunu belirtir. Necip Fazıl Kısakürek'in kendisinden önceki şairlerden farklı olduğunu söyleyerek kendisinden sonraki şairleri de büyük ölçüde etkileyecek kadar önemli bir şair olduğunu anlatır. Bazı kişilerin onu Batılı şairlerin özellikle simbolistlerin izleyicisi olarak göstermelerini yanlış bir tespit olarak değerlendirir. Necip Fazıl'ın Batı şiirine tamamen ilgisiz olmadığını söyler ancak ondaki simbolizmin Batı şiirindeki gibi estetik ve poetik bir kaygı olmadığını, daha çok hakikati arama ve bulma şeklinde ulaştığı bir üslup olayı olduğunu anlatır. Ahmet Muhip Dıranas'ın asıl Cumhuriyet şiirinin en başarılı örneklerini verdiğini, Cahit Sıtkı Tarancı'nın önceki şairlerle Orhan Veli arasında bir köprü olduğunu söyler. Asaf Halet Çelebi'nin orijinal bir şiir kurduğunu, ciddi bir araştırmaya dayandırmadığı hâlde Asaf Halet'in Naili ve Şeyh Galip ile üslup yakınlığının olduğunu düşündüğünü söyler. Çalışmasında bu isimlerle ilgili bir bibliyografyaya da yer verir.

Kitabın devamında "1940 Sonrası" başlığının altında I. Yeni hareketinden, Orhan Veli şiirinden bahseder ve Orhan Veli bibliyografyasına yer verir. Sonrasında "Mavi Hareketi" başlığı

altında bu hareketin çerçevesini çizer ve Attilâ İlhan hakkında değerlendirmelere ve bibliyografyaya yer verir. “İkinci Yeni Hareketi” başlığı altında bu hareketin özellikleri ve temsilcilerine dair bilgi vererek Edip Cansever, Turgut Uyar isimleri üzerinde durur. Bu şairlerin bibliyografyalarına da yer verir. Sonuç kısmıyla genel anlamda Cumhuriyet sonrası Türk şiirini değerlendirir ve çalışmasını tamamlar. Çalışmada incelediği yazarlara dair bibliyografyalara yer vermesi önemlidir. İnan’ın dönemleri ve toplulukları ele alırken bu toplulukların bütün mensuplarından bahsetmemesi dikkat çekicidir. Örneğin İkinci Yeni hareketinden söz ederken sadece Edip Cansever ve Turgut Uyar’ı gündemine alması ya da Birinci Yeni hareketinden söz ederken sadece Orhan Veli üzerinde durması bu çalışmanın topluluk, dönem, eser, şahıs, tür ve metinler bağlamında kuşatıcı olmadığını gösterir.

Bu eserin yanı sıra Mehmet Akif İnan, *Yeni Türk Edebiyatı* isimli bir ders kitabı yazar ve bu kitap da kendisinin edebiyat tarihi kitapları arasında zikredilir. *Yaygın Yükseköğretim Kurumu, Eğitim Enstitüleri, Türkçe Bölümü, Sınıf III, Yeni Türk Edebiyatı* adıyla çıkan ve 1977-1978 Eğitim-Öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan bu kitap, toplamda beş bölümden oluşur. “Meşrutiyetten Cumhuriyet’e Geçiş Dönemi”, “Cumhuriyet Devresi Edebiyatı”, “Çağdaş Edebiyat”, “1940 Sonrası Şiir ve Garip Hareketi”, “Atatürk ve Nutuklarından Seçmeler” başlıklarını taşıyan bu eserde Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet dönemi edebiyatı işlenir. Bu kitabın şu an bir baskısı yoktur.

Mehmet Akif İnan’ın Diğer Eserlerinde Edebiyat Tarihçiliğine Dair İzler

Mehmet Akif İnan, bu eserlerinin yanı sıra çeşitli yazılarında edebiyat ve edebiyat tarihi meselelerine eğilir. Bir edebiyat tarihi olarak adlandırılmasalar da edebiyat ve edebiyat tarihine dair problemlere eğilen bu tür yazılar, M. Akif İnan’ın edebiyat tarihçiliği hakkında bilgiler verir. *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* isimli eserinde İnan’ın deneme yazıları bulunur. Bu yazılarda Halk edebiyatı, Eski edebiyat ve edebiyattaki yenileşme hareketleri ile bu edebiyatların kaynakları hakkında bilgiler vererek edebiyatın döneminin bir aynası olduğunu ve dönemin durumu ile parçalanmaz bir bütünlük arz ettiğini dile getirir.

İçinde bulunduğu çağın hastalığını “edebiyatsızlık” olarak nitelendiren İnan’ın *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair* isimli eserinde dönem edebiyatının değerlendirilmesini yaptığı yazılarının yanı sıra şiir tahlili denemesi yaptığı yazıları vardır. Bir araştırmacı-incelemeci kimliğine sahip olan Mehmet Akif İnan’ın “Bir Tahlil Denemesi I-II-III-IV-V-VI-VII” isimleriyle adlandırdığı ve *Mavera* dergisinde yayımladığı yazıları da bu eserde. Bu yazılarda Şeyh Galip’in gazellerini ve beyitlerini tahlil eden şair, Eski edebiyattaki ustalığını gösterir.

Portre Gölgeleleri I isimli eserinde ise “Edebiyat Âlemi” başlığı altında “Öncüler” alt başlığıyla Yunus Emre’nin her çağ için yeni ve diri olduğunu, Mevlana’nın Peygamber varisi bir âlim olduğunu ve bu isimlerin şiirin öncüleri olduklarını

anlatır. “Sonrakiler” başlığı altında da Avnî’nin padişah şairlerimizin en büyük şairi olduğunu söyler. Bu başlık altında Fuzuli’nin Bağdat’taki mezarının yıkılarak yol yapılmasına tepki gösterdiği, Kerbela belediyesini Fuzuli’nin türbesini ortadan kaldırdığı için eleştirdiği ve dönemin Kültür ve Turizm Bakanı’ndan bu meseleye çözüm talep ettiği yazıları da yer alır. Kerbela’nın bu vefasızlığına karşı Urfa halkının Nabi’nin mezarına sahip çıkmasını övdüğü bir yazısı da bu başlık altındadır. İnan bu yazılarında Mehmet Âkif’in yetiştiği ortamdan bahsetmiş, İslam’ın ilk defa Âkif ile birlikte şuurlu olarak şiire yansıdığını ve Türk şiiri için bir önder olduğunu dile getirmiştir. Bunların yanı sıra Âkif’in ölümünün kırk üçüncü yıldönümünde yaptığı konuşmanın yazısı da bu kısımda bulunur. Bu yazılarda Tefik Fikret hakkında Prof. Dr. Ayhan Songar’ın “Tefik Fikret’in dengesiz ve hasta bir ruhi yapısı olduğunu” söylemesi üzerine verilen tepkileri yersiz bulunduğunu açıklar. Edebiyat tarihi için dosyanın tamam olmasının yeterli olduğunu dile getirdikten sonra Fikret’in dosyasının da tamam olduğunu, Fikret’in hastalıklı bir yapısı olduğunun yaşayış ve şiirlerinden de belli olduğunu anlatır. Yahya Kemal’in ölümünün yirminci yılında kaleme aldığı bir yazı ile doğumunun yüzüncü yıldönümünde yaptığı konuşmasına dair bir yazı da bu bölümde bulunur. Bunun yanı sıra bu kitapta “Ölümü Öldürenler” başlığı altında Cahit Zarifoğlu ile arasındaki samimiyetten, onun şiirinin özelliklerinden bahseder. “Dikkat Çekiciler” başlığı altında 1960 sonrası Türk şiirimizin en iyi isimlerinden saydığı Alaeddin Özde-

nören’den bahseder. “Ara Grup” başlığı altında Hüseyin Cahit Yalçın’ın, dini bilmediği hâlde Meşrutiyet’e aykırı olduğunu öne süren Meşrutiyet aydınının tipik örneği olduğunu anlatır. Nâzım Hikmet’in içerden ve dışardan okuduğu örneklerle kendine bir şiir yarattığını, şiirinde ideoloji olmasa da başarılı bir şair olamayacağını çünkü fitratında büyük şairlik olmayan biri olduğunu dile getirdiği yazıları da bu bölümdedir.

Öğretmen, sendikacı, şair kimlikleriyle bilinen yazarın edebiyat tarihine olan ilgisi deneme yazılarında ve eserlerinde görülür. Edebiyat tarihi olarak adlandırılabilir iki eseri bulunan Mehmet Akif İnan, bu eserlerinde kronolojik bir sırayla Meşrutiyet döneminden başlayarak 1940 sonrası Türk edebiyatına kadar incelemelerde bulunur. Bu eserler göz önüne alındığında İnan’ın şiir türü üzerine yoğunlaşmış bir inceleme yöntemi olduğu görülür. Edebî topluluğu, edebiyat anlayışını içerisinde bulunduğu sosyal, siyasi, kültürel ortamdan ayrı düşünmeden aktaran İnan; edebiyat tarihlerinin arka planında bu unsurlara da yer verir. İnan’ın dönemleri ve toplulukları ele alırken bu toplulukların bütün mensuplarından bahsetmemesi dikkat çeker. Bu çalışmaların topluluk, dönem, eser, şahıs, tür ve metinler bağlamında kuşatıcı olmadığını gösterir. Bu sebeple eserlerinde disiplinler arası bir anlayış söz konusu değildir. Çalışmaların bu şekilde olmasının sebebinin eserlerin ders kitabı amacıyla hazırlanması ve edebiyat tarihi meraklılarına ilk elden bilgi veren kaynaklar olması sonucuna bağlamak mümkündür.

Şiir Okumak Üzerine Bir Karakter Tahli

Günümüzde şiire olan ilginin azlığının, okuyucuların edebî türler arasında şiirden daha çok nesre özellikle de romana ilgi duymasının birçok sebebini sayabiliriz. Bazı şairlerden konuyu ‘seçkinlik’ kavramı üzerinden tartışmalarını ve sonuçta okuyucuyu aşağılamaya varan düşüncelerini bir tarafa bırakmalarını istemek kadar, bazı okuyucuların şiiri ve şairi “gereksiz bir züppelik” olarak gören tutumlarından vazgeçmelerini beklemek de kolaycılık olacaktır. Eğer şiire olan ilgiyi arttırmak ile ilgili bir çabanın içinde olacaksak bu kolaycılığı bir tarafa bırakarak meseleyi esaslı bir şekilde inderlemekten başka çıkar yol yoktur.

Ülkemizde bireyin ve toplumun abartılı bir şekilde polarize edildiği, ideolojilerin belirleyici olduğu 1980 öncesi dönemde şiirin kitleleri sürükleyici büyüü inkâr edilemez. O dönemin ideolojiyle yoğrulmuş şiiri teknik açıdan her zaman için tartışmaya açıktır. Ama kesin olan bir şey var ki, ses ve mana olarak sert ve katıdır. Aynı zamanda bu dönemin şiiri ideolojileri gibi gençtir. Âdeta harfler şiirde harp düzeni almıştır ve şairin sesi marşlara ayarlanmak hevesindedir.

“İsyan şiirleri bilirim sonra
Kelimeler ki tank gibi geçer adamın
yüreğinden
Harfler harp düzeni almıştır mısralarda” (Erdem Beyazıt, Sana, Bana, Vatanıma, Ülkemin İnsanlarına Dair, 1971)

“Keleğçeler, sürgünler, gençlik acılarıyla
Güç bela kurduğum cümle işte bu;

...

Şahlanan grevler içinde kahkahalarım küstah

Bakışlarım beyaz bulutlara karşı obur
Marşlara ayarlanmak hevesindeki sesim
Gider şehre ve şaraba yaltaklanarak
Biraz ağlayabilmek için

Fotoğraflar çektirir” (İsmet Özel, Amentu, 1974)

Doksanlı yıllara gelindiğinde kısa bir süre içinde çok sayıda özel radyonun açılması, ihtilal sonrası şiire azalmış olan ilgiyi yeniden artırdı. Bu ilginin en önemli farklılığı şiir okuyucusundan şiir dinleyicisine olan evrilmedir. Şiir dinleti programları ve albümleri yoğun ilgi gördü ve şiir sınıf, yaş, cinsiyet, coğrafik bölge ayırmaksızın toplumun bütün kesimlerini etkiledi. Bu etkinin taşıyıcıları ise gerek şiir dinleti programlarında gerekse şiir albümlerinde etkileyici sesleri ve tarzlarıyla yer alan şiir okuyucularıdır.

Murat Kapkınar bu dönemin dikkat çeken isimlerindedir. Kendisini ses ve saz sanatçısı, ressam, deneme yazarı, romançı ve şair olarak tanımlıyor. Şiir, deneme, roman ve poetika kitaplarının ötesinde “*Bu Rüzgâr, Acımız Geceyi Büyütür, Kardeşime*

Mektup” adlı kendisinin şiir okuduğu bant kayıtları istisnai bir yere sahiptir. Kapkıner her ne kadar son kitabına “Us’lu, Heyecansız, Yorgun ve İhtiyar Şiirler (2022)” adını koymuş olsa da bu kayıtlardaki sesi hep genç, heyecanlı ve diri kalacaktır. Şiiri müzik ile buluşturan bu okuyuşlar şiire olan ilginin yeniden artmasında önemli katkı sundu. Hatta bu katkının, çok sayıda başarılı örnekleri olsa da özgün bir tarzdan söz edemeyeceğimiz bu dönem şiirinin kendi mecrasındaki akışından daha fazla olduğunu kabul etmeliyiz.

Yeni milenyumda internet ağının genişlemesi ile birlikte radyoların ciddi oranda dinleyici kaybetmesi ve internet ile birlikte de insanlarda oluşan yeni davranış biçimi zor ve kalıcı olana ilgiyi azalttı. Görselliğin ön plana çıktığı, kısa mesaj ve emoji dönemi olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni dönemde okumak ve yazmak için vakti daha doğrusu bunlara tahammülü olmayanların sayısı her geçen gün artıyor. Bu durumun şiirin kısa olması hasebiyle yeni dönemle daha çok örtüşeceği ve ilgi göreceği gibi yanlış bir düşünceye yol açmamalıdır. Çünkü şiir okumak roman, öykü ile kıyaslandığında metin olarak çok daha kısa olmasına rağmen daha zordur. Şiir düz daha doğru bir ifadeyle karakersiz, zoraki okunduğunda ses ve mana olarak bütün ihtişamını kaybeder ve bayağılaşır. Bu da okuyucuyu şiirden uzaklaştırır. Özellikle imge dilinin ağır bastığı günümüz şiirinde imge yoğunluğu şiir okumadaki zorluk ile birleşince okuyucu ile şiir arasında sıcak bir ilişkinin kurulması daha da güçleşir. Şiir okumada ancak üç unsurun değişen oranlarda birleşmesiyle bir karakter ortaya çıkar. Bu üç bileşen ses bilgisi,

dil bilgisi ve anlam bilgisidir. Diğer bir ifadeyle müziğe olan aşinalık, dile olan aşinalık ve manaya olan aşinalıktır. Bu üç unsur, okuyucuda bir araya geldiğinde etkileyici bir okuyuş / karakter oluşur. Bu karakterin rengi hangi unsurun ne kadar katıldığı ile değişir ve zenginleşir. Murat Kapkıner müzik bilgisi, dil bilgisi ve anlam bilgisi üçlemesini bir arada toplayan ve hangisinden ne kadar katacağını bilen bir simyacı gibi âdeta dokunduğu şiiri altına çeviren etkileyici bir okuyuşa sahiptir. Kendi ifadesiyle şiir bu manada tam da Kapkıner’in üzerine göredir.

“şiir iyi
acı
ve üzerime göreydi” (M. Kapkıner,
Geç Buldum Çabuk Kaybettim)

Günümüzde şiire olan ilgiyi artırmak için öncelikli olarak yapılması gereken yeni nesle şiir okumasını öğretmektir. İlköğretim okulları ve liselerde bu hususta müfredata yapılacak eklemeler elbette önemlidir. Ayrıca radyo, televizyon ve özellikle de internet üzerinden yeni nesle ulaşacak şiir dinletisi programları da hazırlanmalıdır. Ama daha da önemlisi Murat Kapkıner gibi ses, dil ve anlam bilgisi üçlemesini edinmiş, şiirin “tam üzerine göre” olduğu öğretmenlere ihtiyacımız var. Bunun için kolları sıvayıp şiir okumasını öğrenmek ve öğretmekle ilgili yeni bir çabanın içine girmeliyiz ve bu çabayı elbette besmeleyle başlayarak yoğunmalıyız. Çünkü Kapkıner’in ifadesiyle “O’nun adı yoksa ne ekmek nimet ne de su azizdir”. Onunla başlamayan her şey bizim için anlamını yitirir, şiir de.

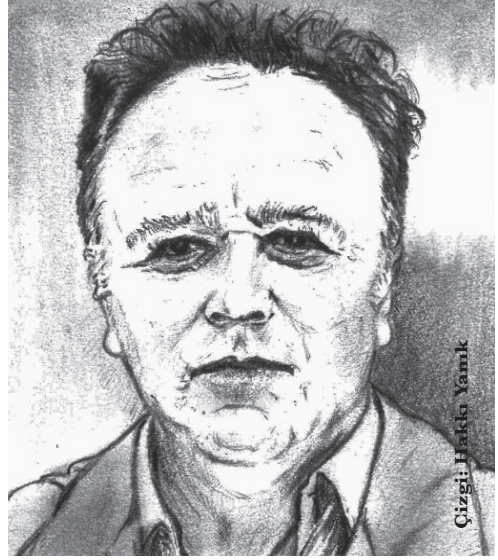
“adın yoksa
kelam şiir değil söz değil” (M. Kapkıner, Besmele)

| MEHMET NARLI

Ali Emre Deyince

Ali Emre deyince sıfatları aynı, isimleri ayrı iki niteleme geliyor aklıma: Tam edebiyatçı, tam insan.

Elbette edebiyatının merkezinde, *Kıyamet Mevsimleri*, *Milyon Sesli Mızıka*, *Anarılmış Yas Bitiği*, *Yeryüzüne Dağılan*, *Mer-yem'in Yokluğunda*, *Çeyizime Bir Kefen ve Gü-zel Bir Gün Gördümse* ile şiir durur. Hem de derinliği, sesi, çevresi, insan hâlleri, ritmi, derdi ile bizim olan bir şiir. Kendi hayatımızın, kendimizi onarma arayışlarımızın, öfkemizin, merhametimizin, inancımızın aynı zamanda kırılğanlıklarımızın ve çözümlerimizin söze düşüşünü, resimlerimizin eskizlerini izlediğimiz bir şiir. Sahihlik ve samimiyet ile arınan bir dildir onun dili. Bir denemecidir de Ali Emre; sadece *Ağu Tasındaki Bal* ile değil, söyleşileriyle, sohbetleri ve hatta edebî incelemeleriyle de bir denemecidir o. Ama şiirlerindeki ataklığın ve içtenliğin farklı bir zemindeki süreği rahatlıkla görülebilir denemelerinde. Romancılar için çeşitli nitelemeler bulunsa ve Ali Emre'ye "şair romancı" dense çok yanlış olmaz gibi geliyor bana. Bunu, yazar/anlatıcı olarak romanlarının ruhuna sindirdiği kahramanca duyuş, merhamet ve şahsiyet vurgusu dolayımında söylemiyorum sadece; Ali Emre'nin konuşmalarındaki ve şiirindeki temel problematiğin ve biçimin romanlarının genel anlatımının çatısını oluşturduğunu düşündüğüm için söylüyorum.

Tam insandır Ali Emre. Umuduyla, yolculuğuyla, milletine karşı duyarlığı ve sorumluluğuyla tam insan. Tam derken bütün varlık katlarını kendinde buluşturmuş bir üst insandan falan söz etmiyorum. Elmanın elma olması, güvercinin güvercin olması, suyun su olması gibi bir gerçekliği işaret ediyorum. Yani varlığın kendi tabiatında kalmasından, kendi tabiatına sahip çıkmasından bahsediyorum. Bu tabiatın, iman, iyilik, sorumluluk, umut, çalışma gibi lütuf ve edimleri kapsadığını söyleme gerek var mı? İşte bu bağlamda tam insandır Ali Emre. Çevresini umutsuzluğun karanlığına sevk etmez; görmedim duymadım bilmiyorum konforuna tenezül etmez; uyarır; davet eder.

Böyledir.

| ABDULLAH HARMANCI

Ali Emre Şiirinin Apoetik Görünümleri

Ali Emre şiirinin içinden taşan poetika, toplumsal ve politik başlığında ifadesini bulur. Şairin dünyaya toplumsal, dinî endişelerle baktığı, hayatı bu endişelerin ışığında algıladığı tartışma götürmez. Mehmet Akif’i, içerik olarak izleyerek İslam milleti için acılar çeken bir ben’in ruhundan taşan mısralardır Ali Emre’nin altı kitabında okuduklarımız. İşin ilginç, geçen bu zamana rağmen, İslam milletinin hâli pürmelalinde bir olumlu değişim olmamış gibidir. Modern Batı medeniyetinin sonuçları sadece Batı dışı toplumları değil, Batı’nın kendisini de zehirlemektedir. Üstelik insanlıkta bu zehirlenmeye karşı geliştirilmiş bir durum, bir düşünce de görünmemektedir. Toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel bağlamda bir kokuşma, çözülme bütün dünyayı sarmış olduğu hâlde insanlarda buna karşı bir direnç de oluşmamıştır. Bu düşüncenin içinden konuşan şair, neşesini, umudunu veya büyük hüznünü mısralara döker.

İlk gençlik döneminde Kastamonu gazetelerinde neşrettiği şiirleri saymasak bile, *Dergâh*, *Kayıtlar* gibi dergilerdeki şiirleriyle edebiyata giren 1968 doğumlu şairin şiir serüveni 2023 itibarıyla otuz seneyi devirmiştir. 1997’de ilk kitabını çıkarmış ve -şimdilik- son şiir kitabı *Çeyizime Bir Kefen*¹ ise 2019 yılında yayımlanmıştır.

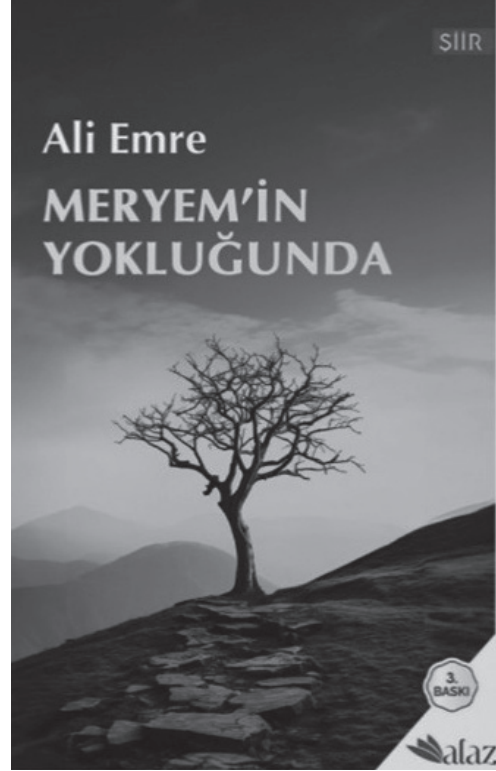

Emre’nin bütün şiirlerini kronolojik sıraya uyarak birkaç defa okuduğumuzda yukarıda izah etmeye çalıştığımız genel şiir atmosferinin/poetikasının kısmen de olsa dışındaymış gibi duran ve çoğunlukla otobiyografik özellikler taşıyan şiir veya şiir bölümlerine rastlamak mümkündür. Toplum temelli poetikasını zaman zaman yedeğe alarak yazdığı bu şiirler, genellikle Emre’nin hayatından bazı trajik parça-

¹ Ali Emre, *Çeyizime Bir Kefen*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2019.

ları öne çıkarmasıyla vücut bulur. Buna rağmen, otobiyografikleştiği hâlde gene de kendi bilindik poetikasını derinden derine işlettiği şiirlerine rastlanır.

Şairin poetikasının kıyısında gezindiği bu tür şiirlerde babasına ve özellikle de babasının kaybına yöneldiği görülür. Ali Emre 33 yaşında iken Ankara’da babasını kaybetmiştir. Okuyucularda babasıyla veya babasının kaybıyla ilgili bu şiir parçaları, şairin babasını daha erken, çocuk yaşta kaybettiği düşüncesini uyandırır. “Aşk ile sarıl güneş görmemiş koyaklar gibi sarıl dille yıkanır gibi sarıl / Babam öldüğünde el kadardım ben, beni herkesten kıskanır gibi sarıl” (*Yeryüzüne Dağlan*,² “Kazandan Beladan Sakınır Gibi”) dizelerinde Emre’nin kendi hayatından bir trajik sahneye yöneldiği görülür. Aynı kitapta yer alan “Adı Nureddin Zengi Olan” başlıklı şiirde ise babasıyla ilgili anılar ve sahneler çok daha yoğunudur. “Ben kitap okurken ağlardı babam” dizesiyle başlayan bölümde, şairin babası hakkında verdiği bilgiler iyice genişler. Nasıl biri olduğu, gençliğinde yaşadıkları önümüze serilir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bizce poetikasıdan uzaklaşma anlamına gelen bu tür otobiyografik pasajlarda bile şairin dünyaya bakışı, şiire yüklediği anlam alttan alta işler. *Meryem’in Yokluğunda*³ kitabının “Güzel Acı” şiirinde de gene baba kaybının acı sonuçlarını görürüz: “İçimden binlerce melek ayrılmış gibi / günlerce eve giremedim babam ölünce ben.” Babanın kaybı, şair için, aileden birinin eksilmesinden öte, kişinin ideallerinin, davasının, yürüyüşünün yara alması gibi sunulur. “Baba”dan kasıt çok açık bir biçimde biyolojik anlamda,

ailenin temel taşı olan kişidir. Ama buna rağmen onu kaybetmek, yolcunun yürüyüşündeki, direnişindeki bir yara gibi de algılanabilir.

Emre’nin şiirlerindeki poetika dışı pasajları ararken bu defa önümüze anesiyle ilgili yazdığı şiirler veya şiir parçaları çıkar. *Meryem’in Yokluğunda* kitabının “Meryem’in Yokluğunda Annem” isimli şiiri de Anadolu irfanına bulanmış bir anne portresi koyar önümüze: “Bütün kazaklarımı onardı, apartmana alıştı, bir cüz daha okudu. / Acının odalarına girip çıktı, dövündü durdu, babam yoktu.

² Ali Emre, *Yeryüzüne Dağlan*, Okurkitaplığı Yayınları, İstanbul 2012.

³ Ali Emre, *Meryem’in Yokluğunda*, Temmuz Kitap, İstanbul 2017.

/ Meryem yoktu yine. Ah! Merhem yoktu. / Kadim bir yokluk bilgisi ışıdı bende. / Sofrada boş tabaklar. Duvarda hep o çalışkan saat. / Babam öleli yıllar oldu.” Şair, ilk kitabı *Kıyamet Mevsimleri*⁴ nde de “Üzüntüden beslenen, kalbini mezarlıkta yeşerten / kadınların çocuklarıydık. Babamız ölüverir / baykuşlar tünerdi sofrahlıklara.” diyecektir. Şiirlerde çizilen anne portreleri, genelde Anadolu kültürü içerisinden neşet etmiş, dinine bağlı, eğitimsiz, fedakâr, belgelik dolu kadınlardır.

Meryem'in Yokluğunda kitabının son şiiri “Güzel Bir Gün Gördümse” bu yazıda takip etmeye çalıştığımız apoetik düzlemin belki de en önemli şiiridir. Otobiyografikleşen şiir, genelde apoetikleşir. Lirizmi yüksek, yaşantısallıktan bolca beslenen, Ali Emre şiirinin zirvelerinden olan bu şiiri okuyalım:

*“Güzel bir gün gördümse mübarek ellerinle
çattığındır senin
Ben o ellere lime lime bir kahır gömleği
braktım. Bağışla.*

*Sen sardın beni dizlerimi kesen çitlerde o
dertten evlerde
Yine de ben bir kozada çırpınarak kendimi
yaktım. Bağışla.*

*Upuzun bir yoksulluk, acıya hamal bir
kalp, yaşamış gözler
Yoktu başka sermayem, can evine hep böyle
aktım. Bağışla.*

*İşte aslan oğlum işte güzel kızım, bizden
düşen iki ak yonga
Ben onlara geç kalmış sevgilerle titreyerek
baktım. Bağışla.*

*Ey sesimin yuvası, secdemin komşusu,
soframın bereketi
Cinriydi gülcüğüm, yüzünde mahzun bir
urmaktım. Bağışla.*

*Salâ verilince, çatık kaşlı iki dize de sen
koy kefenimin içine
Eveden çıkmadan son bir kez omzunda
uyuyacaktım. Bağışla.”*

Şiirde bir mahcubiyet duygusunun öne çıktığı görülür. Bunun iki sebebi olabilir. Şair, hayatının özünü şiirine akıtan/damıtan kişidir. O, yeni bir sese, duyguya, ritme ulaştığında kendini yaşamış varsayar. Ancak bu şiir mesaisi şairin çevresindeki insanlara karşı kendini borçlu hissetmesine sebep olur. Mahcubiyetin bir diğer sebebi ise şairin zamanını, heyecanını, enerjisini her şeyden değerli bildiği inancına ve onun hayata uygulanması için verdiği mücadeleye adanmış olmasıdır. Bunlara rağmen, şiir bize; dünyaya, hayata bakışları bir, yol üzerinde bir ritimle ilerleyen iki eş görüntüsü çıkarır. Görüldüğü gibi, şairin bireyselleşirmiş gibi gözükene ve daha çok otobiyografik düzlemde gerçekleşen şiirlerinin de temelde poetikası ile bir noktada birleştiği söylenebilir. Bireyselmış gibi duran bir şiir de temelde toplumsal endişelerin büyük kanavasına dâhil olur.

Bu şiirle organik denebilecek bağı olan başka bir şiirse *Onarılmış Yas Bitiği*⁵ kitabındaki “Omzumda Yük Alınımda Ter”dir:

⁴ Ali Emre, *Kıyamet Mevsimleri*, Şule Yayınları, İstanbul 1998.

⁵ Ali Emre, *Onarılmış Yas Bitiği*, Hece Yayınları, Ankara 2008.

*“Ne yapmam dağılmıyor tembel odaya
yaydığım keder
Acemice sarıldığım her hamle
Bir bozgun gibi daha da büyütüyor kaygıyı.*

*Elim işlek değil, gözlerim bitkin.
Küçüklüğünden bildiğim bir sesle gönüme
damlayıp
‘Baba’ diyor usulca
‘Baba, evimize dikilen bir hüznün anıtı
gibisin!’”*

Şair, yukarıdaki şiirde, eşi üzerinden yaptığı anlatımı bu defa çocukları üzerinden yapar. Şaire “eve dikilmiş bir hüznün anıtı gibi” olduğu söylenmiştir. Elbette bunlar gerçek hayat düzleminde yaşanmamış olabilir. Ancak yukarıda sıraladığımız iki sebep, gerek sanatsal yaratım sürecinin zorluğu gerekse insanın insanlık yükünün ona verdiği sorumluluk duygusu, şairle çevresi arasında bir mesafe açmaktadır. Yukarıdaki şiirle birlikte bu şiir, Ali Emre şiirlerinin genel yöneliminin tersine, bireyselliği, ev hâllerini öne çıkarması itibarıyla önemlidir.

Ali Emre şiirinin apoetik yönelimleri bazen de çocukluk mekânlarında tezahür eder. *Anarlımız Yas Bitiği* kitabındaki “Kastamonu” şiiri buna en iyi örnektir. “Vadiye dolmuş sert konakların kenti bu.” diyen şair, memleketini “Suya kanmış. Yeşile doymuş. Denizden ürküp kaçmış.” olarak görür. Kastamonu bozkırın eşliğinde öylece durmuştur. Filinta gibi dağları birbirine düşürmüştür. Çocuklarını zorla okumaya göndermiştir. Bu içli şiirde, Anadolu şehir-

lerinin geneline şamil kılınabilecek taşra özellikleri de sıralanır. Şair Üsküdar’dan bahsettiği şiirlerinde de aynı yönelimi gösterir:

*“Durakta safahat okuyan, üsküdar’ı şiirle
besleyen kızlar
Sözlüğü ilaç yapıp imeceyle damlatıyorlar
halkın diline*

*Mekke’ye giden yol’u onarıyorlar devrim
kıraatine uyup
Karşarak hatice’nin evindeki sahabe çocukların seline*

*Bellerine dek eğilip baharın ta bir ucundan
çamlıca’dan
Bahçelere bakıyorlar, taif’te taşlanan inciniler gülüne”*

Burada şair, bir taraftan kendi poetikasını iyiden iyiye hissettirirken öte yandansa bu güzel semtin gündelik yaşantısını perde arasından bize sunar. Babası, annesi, ailesi, çocukluğu, çocukluğunun mekânları ve son olarak zamana, mevsimlere, özellikle de güz mevsimine ilişkin duygulanmaları, Emre’nin poetika dışında tezahür eden şiir parçalarıdır. Güz mevsimine ilişkin duygulanmalar, “Yılık bir endişe seğiriyor ağaç halkında. İşte! Güz geldi / atlaslara, arastalara. Arzular seyreldi. İmgelem köreldi. / İşlekliliğini yitirdi hayat. İfritlere kaldı hazzın peteği. / Kızları evlerden çalan yaz akşamlarının / sokağa taşan akıncı balkonların / dudakları budayan aylak şarkıların / tadı yok artık. Aklın aşkı yok.” gibi dizeler, bize daha bireysel bir Ali Emre portresi sunar.

| D. MEHMET DOĞAN

Mehmed Âkif'in Romanını Yazmak...

Türkiye'de son yıllarda çok sayıda roman yayımlanıyor; binlerce desek yeri var. Tabii bunun küçümsenemeyecek bir nisbetini tarihî romanların teşkil ettiği tahmin edilebilir.

Bir taraftan tarihî romanlar, diğer taraftan tarih olmuş romanlardan uyarlanmış filmler veya diziler. Daha da fazlası: Tarih dizileri...

Tarihe mi çok meraklıyız, sözümüzü tarih üzerinden söylemeye mi?

Sadece tarihî roman değil, tarihî romanlardan yapılan filmler ve diziler ve tarih dizileri... Elbette bunlar hep vardı, fakat bu nisbette değil. Tarihin ne şekilde olursa olsun bu ölçüde aktüelleşmesi elbette üzerinde durulması gereken bir husus.

Sinema tarihimizin en yüksek hasılat yapan filmi Fatih'le ilgili. Televizyon tarihimizin içte ve dışta en çok ilgi gören dizilerinden biri Kanunî'yi konu alıyor.

Fetih ve Fatih nasıl anlatılıyor, Kanunî Süleyman ve devri nasıl tasvir ediliyor bunlar ayrı konular.

Tarihî roman, taş ve kâğıdı bulunulan zamanda konuşurma sanatı aslında. Tarih ilmi ile tarihî roman arasındaki sınırı muhayyilenin hürriyeti çiziyor. Tarihçinin taş, kâğıda -her türlü vesikaya- tanıdığı hakları gerçek tarihî roman inkâr etmiyor hiçbir zaman. Fakat onları yeniden yazma hakkından da vazgeçmiyor.

Tarih ne kadar hakikat? Tarihî romanın gerçekle ilişkisi ne ölçüde? İlim adamının bütün gayretlerine rağmen ulaşamadığı gerçeğe sanatçı sezgisi varmış olabilir mi? İşin içinden çıkmak gerçekten müşkil.

Bazı sanatkârlar tarihi tarihçilerden daha sahici hâle getirebilirler. İlle de “*daha doğru anlatırlar*” demiyorum elbette.

Tarık Buğra *Küçük Ağa* romanında Millî Mücadele'yi bütün inkılâp ve Cumhuriyet tarihi kitaplarından daha fazla ruhuna nüfuz ederek anlattı. 1930'ların Türkiye'sini Kemal Tahir'in *Yol Ayrımı* romanında bütün sahiciliği ile bulabiliriz.

Tarihin konusu olan bir şahsa bir edebiyatçı eserinin kahramanı olarak herkesçe kabul edilen bir kişilik kazandırabilir. Şeyh Edebalî'nin Osman Bey'e öğütlerini, vasiyetini hiçbir tarihte *Osmançık*'daki kadar sahici ve etkileyici bulamayabiliriz. Nitekim, bu kitapta yer alan bir edebî metin, bugün Osman Gazi'ye ve hatta Edebalî'ye ait tarihî mekânlarda bile tarihten bir levha olarak asılmaktadır.

Volter şöyle söylemiş: “*Tarih gerçekmiş gibi tasvir edilen hikâyelerden, fabl/hikâye ise muhayyile mahsulü imiş gibi anlatılan gerçeklerden ibarettir.*” “Fabl”ın Kamus-ı Fransavî'de “hikâye, mesel, kıssa” olarak karşılandığını burada belirtelim.

Zaman içinde cereyan eden ve teşekül eden bir oluşu inceleme, anlatma; tarihin yaptığı bu. Tarih bir zaman ilmi. Zaman ilimlerinde ölçme değil, sezgi önemli denilebilir. Çünkü bütünüyle ölçülebilir, sayılabilir bir sahadan söz etmiyoruz.

Tarih tam mânasıyla bizim tecrübe alanımızda olamaz. Geçmiş bırakın, bugünün olaylarını bile tamamıyla görmemiz, müşahade etmemiz âdeta imkânsız. Bütün hadiseleri, olan bitenleri seyretmemiz de mümkün değil. Hoş seyretsek, görsek ne olacak? Seyretmek bir şeyin hakikatine vakıf olabileceğimiz anlamına gelebilir mi? Çünkü ne gösterilmek istendiyse onu görmüş olma ihtimalimiz çok kuvvetli.

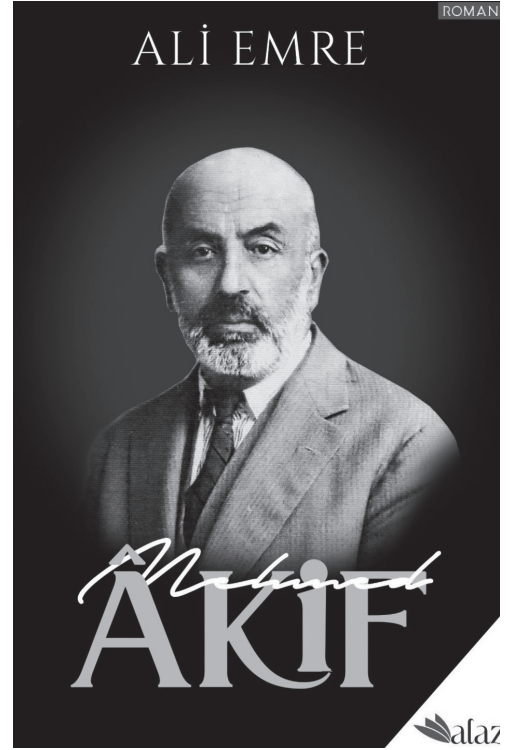
Zaman zaman “büyük tarihçiler büyük romancılar” diyelim geliyor! Muhayyilesiz tarihçi olur mu? Olursa nereye kadar olur? Muhayyilesini eldeki vesikalarla konuşturan tarihçi gerçek tarihçidir. Sadece vesikaları sıralayıp işin içinden çıkılacağı sanılmamalıdır. Bu durumda okuyucunun bir adım ötesine geçip sizin işinizin tamamlanmasını bekliyorsunuz demektir.

Tarihçilerin de didaktiği, romantığı var. Roman heyecanıyla okuduğumuz tarih kitapları yok mudur? Zıddını da söyleyebiliriz: Tarih ciddiyetiyle okuduğumuz romanlar yok mu?

Uzun bir giriş oldu, fakat buna ihtiyaç olduğum kanaatindeyim. Bizde tarihî roman konusunun doğru kavranması yönünde cehd sahibi yazarlar fazla değil. Hamaset köpürtmek, tarihî şahsiyetin büyük isminden, şöhretinden istifade ile kitabına sürüm vermek ön planda. Son yıllarda Ali Emre'nin daha önce eserlerini vermiş bir edebiyatçı olarak tarihî roman sahasına girmesi mühimsenecek bir karar. Bu kararın kararlılığa dönüşmesi, peş peşe tarihî romanlar yayınlaması da takdire değer.

Kudüs'ün mesele olmaya devam ettiği bir dönemde bu konunun geçmişini büyük tarihî şahsiyetler etrafında anlatmak, bir üçleme ile bunu yapmak yazarın konuya bağlılığının ve kararlılığının en güçlü ifadesi.

İlk roman *Şarkın Kandili*. Bu romanla zihnimizden neredeyse silinmiş bir kahramanı, Nureddin Zengi'yi hafızamıza iade ediyor yazar. Selçuklu'nun Halep Atabeyi Nureddin, Haçlıların bölgeyi ele geçirmesinden sonra güçlü bir kurtarma enerjisi ile harekete geçiyor. Hedef Kudüs, fakat bu ona nasib olmayacak. Onun yetiştirmesi Selahaddin Eyyübî, bu ideali hakikate dönüştürür. Ali Emre onun romanını da “*Şarkın Kartalı*” başlığı ile yazmıştır. Kudüs'ün kurtarılması muazzam bir işti elbette, fakat Kudüs'ün fethi, bölgede haçlı hâkimiyetinin bitmesi anlamına gelmiyordu. İşte bu iki kahramanın işini tamamlayan bir büyük şahsiyet vardır ki, o da pek bilinmez: Baybars. Ali Emre onun romanını da *Şarkın Kalkanı* başlığı altında yayınlamıştır.

Türkiye’de tarih kitaplarında kolaylıkla bulunmayacak bir dönem okuması yapmak için bu romanların ne kadar faydalı olduğunu da akıldan çıkarmamak gerekiyor. Yaklaşık bir asırlık bir Halep, Şam, Kudüs ve Mısır bölgesi tarihini edebî bir eserden okumanın zihin açıcı olduğundan şüphe yok.

Âkif Romanı Bir Edebî Hadise

Ali Emre’nin 13. yüzyıldan 20. asra gelmesi, Mehmed Âkif’in romanını yazması, başlı başına edebî bir hadise olarak görülmeli. Mehmed Âkif, Türk edebiyatının en çok bilinen, tanınan ve yazılan şahsiyeti. Onunla ilgili çok sayıda yazı, makale ve kitap var. Bunların içinde çok kıymetlileri olduğu gibi, sıradan olanları da hayli fazla. Elbette Mehmed Âkif romanları da var. Çanakale romanlarının ekseriya ondan mülhem olduğu da söylenebilir. Fakat bunların dışı dokunuru yok denilebilir. Tarık Buğra’nın *Fıraun İmanı* Mehmed Âkif’in en iyi temsil edildiği romandır diyebiliriz.

Ali Emre, tecrübeli ve edebî geçmişli olan bir yazar olarak Âkif’in romanını yazıyor. Ele aldığı şahsiyete hörmeti büyük. Onu örseleyecek, zihnimizdeki Mehmed Âkif tahayyülünü zedeleyecek bir eser ondan beklenemez. Bu hem şahsiyete hem tarihe sadakat gerektirir. Gerçekten Mehmed Âkif romanında bu sadakati her safhada görüyoruz. Elbette yazar Âkif’i anlatırken bir biyografi kitabı yazmadığını bilerek hikâye etmenin gerektirdiği bir anlatma yolu tutturmuştur. Bu dramatik unsurların gerçek hayat hikâyesi ile kıyaslanmasından çok, konu edilen şahsiyetin hayatını anlatmaya hizmeti üzerinde durulmalıdır.

Kitap “*Sarıgülün yetimi*” ile başlıyor. Halkın içinde, Hakkın sesiyle, Dosdoğru yolun ses sancağı, İstiklâl için terleyen alın, Vatandan cüda bölümleriyle devam ediyor ve Bir avuç toprakla bitiyor.

Âkif’in hayatı bir romanı roman kılacak unsurlarla dolu. Onun kendini dinine, milletine, vatanına adanması, büyük bir fedakârlıkla hayatını buna göre tanzim etmesi, buna mukabil ömrünün son yıllarını vatanından cüda olarak geçirmek zorunda kalması başlı başına bir romanı besleyecek olay örgüsü veriyor. Ali Emre’nin romanı bu dramdan beslenerek yürüyor ve sona eriyor.

Mehmed Âkif’le ilgili çok biyografi kitabı yazıldı, Mithat Cemal, Hasan Basri Çantay ve Eşref Edib en yakınında bulunan şahıslar olarak hatıralarını aktardı. Fakat bütün bunlarda devrinin zorlamaları, korkuları hissedilir, aynı sebeple noksan bırakılan hususlar dikkati çeker. Ali Emre bu zorlamaları ve noksanları romanın gerektirdiği anlatma unsurlarıyla tamamlamıştır.

En çarpıcı sahnelerden biri, 1925 yılında İstanbul’a gelişinde İstiklâl Mahkemesi tarafından kapatılmış olan Sebilürreşad tabelasının indirilmemesi üzerine polis komiserinin kaba tertip edepsizliğinin anlatıldığı kısımdır:

“Bak, indirmemişiniz daha. Şu levhayı yanma alayım, dışarıda parçalarım. Burayı hemen kapatacaksınız hemşehrim.”

O *Sebilürreşad* ki iki yıl öncesine kadar Büyük Millet Meclisi’nin bütçesinden basılıp dağıtılan ve Meclis kayıtlarına “*ceride-i islâmiye*” olarak geçen dergidir!

Kadim dostu Ahmed Naim’in teselli sözlerine Mehmed Âkif şu karşılığı verir: *“Eee aziz dostum... Devletin bize ihtiyacı kalmadı. Dışarıdan gelen düşman kovulunca, beylerimiz içerde düşman aramaya başladı. Kâfiri kovmak için canımızla kanımızla, alın terimizle, gözyaşımızla, sözümüz ve yazımızla kavileştirdiğimiz sopa, şimdi bizim başımıza inmeye başladı.”*

Mehmed Âkif’i bilhassa gençlerimiz, bir de Mehmed Âkif romanından okumalıdır.

Kalenin Burcu Burcun Kalesi

Acıya dayanıklı bir dili var. Vicdanı kanayınca Allah'a şükredenlerden... Vicdanı kanamayınca mezarında kemiklerinin, ruhunun vicdanı kanamaya devam edecek... Sadece içinde bulunduğumuz coğrafyada değil, yeryüzü coğrafyasının her karesinde ezilenlerin, hakkı çiğnenenlerin yanında... Önce yakından başlayarak tabii... Emegin ekmek, emek çalanların ekmek çalanlar olduğunu bilenlerden... Kapı komşudan, sokaktan, mahalleden, şehirden ve ülkeden bakarak dünyaya yahut dünyadan bakarak saydıklarımıza, bunların yakın ve uzak geçmişleriyle, yakın ve uzak dönemde toplum hayatımızı etkileyen, belirleyen olaylarla, kişilerle, yanında yahut karşısında yahut ardında durmamız gereken ne varsa hesaplaşarak var olan bir adam...

Hırçınlığı hassaslığından, uyumluluğu imanından kaynaklanıyor.

İnsanlık tarihinden, İslam tarihinden, yakın dönem dünya tarihinden susuzluğumuzu bile acıtan ırmaklar sızdırır mısralarına...

Adı ve soyadının keşişen ve ayrışan te-dailerıyla müsemma; Ali Efendimizin hayatını ve davasını adı gibi biliyor; Yunus Emre'nin "hak bir gönül verdi bana/ha demeden hayran olur" dizesindeki müteyakkızlığa sahip; munisliği devrimciliğine dâhil...

Dirençlik anlamıyla inadı murat, muradı inat olanlardan; hem kalenin burcu hem burcun kalesi...

Safi sahiden saf; omuzlarında Hazreti Âdem'den bu yana hakkı hak bilip hakka bağlananların, batılı batıl bilip batıldan sakınanların kalp atışları da saf tutuyor.

Var olma yorgunluğundan muzdarip; var olduğu bilincini taze tutarak dinleniyor.

Kaleminin gözleri harflere ve kelimelere ayet gözüyle bakanlardan...

Parçadan bütüne yahut bütünden parçaya diye tasnif edilemeyecek bir şiir evreni var; o evren de âlemlerle birlikte dönüyor.

Çok okumaktan gömleğinin dirsekleri daima ütüsüz...

Ağlatılan her masumun gözyaşlarında cehennemi görüp irkilenlerden... Baş okşanan her yetimin, her iyiliğin, her sevincin kuşattığı alanda cennetin katları sekizden fazla...

Bilmeden sorgulamamın, sorgulamadan bilmenin mümkün olmadığını bilenlerden...

Şiiri döneminin şairine özgü tanıklığı... Bu dönem sezgiyle ileriye, bilgiyle ilk yaratışa kadar genişliyor.

Ali Emre bu, şairimiz...

Bir zamanlar Edebi Pankart adıyla bir mecmua da çıkardı.

Edebiyat muallimi... Öğrenmeden öğretmiyor, edebiyatla birlikte hayatı da talim ediyor.

Kıyamet Mevsimleri, Milyon Sesli Mızıka, Meleklerden Bir Umman, Yeryüzüne Dağalan, Mer-yem'in Yokluğunda, Çeyizime Bir Kefen ve Güzel Bir Gün Gördümse bu talimden arta kalan, o anda söylenmiş, biraz destana biraz marşa çalan şiirlerden oluşan kitaplar... Destansılığı yahut marşa çalması da şiire dâhil...

İshak kuşunu "Çıfıt" sananlara da acıyor, peygamber emaneti sananlara da...

Yaratılan her şeye hürmeti kendinden önde... Hakkın hoş görmediğine surat ekşitme sanatını titizlikle icra edenlerden...

Dilinin sürçtüğü görülmemiştir.

Yüzü Kербela'ya tanık olan bir kelebeğin ağlamaklı hâlidir.

Böyle biliriz.

| SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

Çeyiz ve Kefen

Çeyiz kelimesi Arapça cehâz kelimesinden geliyor. Çeyiz denince aklımıza gelmeyen cihâz kelimesi de aynı kökten. Kelimenin Arapçadaki anlamına bakarsak bu akrabalığı daha net bir şekilde ifade etmek mümkün olur. “Yolcunun, gelinin ve sefere çıkacak ordunun ihtiyaç duyacağı eşya, gıda maddesi, silâh vb. malzemeler” anlamına gelir cehâz. Kelime dilimize geçerken bir anlam daralması yaşanmış. Çehiz ve çeyiz olarak yaygınlık kazanarak, gelinin baba evinden götürdüğü elbise ve benzeri eşya için kullanılmıştır. Ali Emre’nin “Çeyizime Bir Kefen”^{*}’ini belki de kelimenin anlam daralmasına uğramadan önceki hali ile okumamız daha doğru olur. En azından ufuk açıcı olabilir.

İsmet Özel, “ucunda ölüm olmayan bir şeyi ciddiye almak zorunda değiliz.” demişti. Bu sebeple Ali Emre’nin kitabına “Çeyizime Bir Kefen” ismi vermesini, kitabın işaret ettiklerini ciddiye alma daveti olarak görüyorum. “Çeyizime Bir Kefen” kitabını da bu gözle okunmayı hak eden cihazlarla yüklü bir çeyiz sandığı olarak anlıyorum.

Üç bölümden oluşuyor kitap. “Yastan Bir Ev”, “Belimi Büken” ve “Şerefin Bin Kitabı”. Dünya yükünün altındaki beşerin hâllerini anlatan üç başlıkla karşı karşıyayız.

Ali Emre, şiirinde biçimsel denemelere de açık. Bu sebeple yazdıklarını işlediği temaya indirgemek doğru olmaz. Mısranın yapısını zorlayarak zaman zaman mensur şiire yaklaşan ama yine de mısralar hâlinde ilerleyen farklı bir kelime dağarcığı ve sıralaması olan bir şiir inşa etmiş Ali Emre. “Körelten” tam da böyle bir şiir.

Buluşlarla yüklü bir şiiri var. Halk şiirinin ve divan şiirinin imkânlarından yararlanıyor. Mesela “Kötü Karne” tam bir satranç şiiri. Kelime grupları yerleştirilmesi itibariyle sadece soldan sağa değil; sağdan sola, yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı veya çaprazlamasına yepyeni okumalara açık bu şiir türü halk şiirimizin kullandığı bir form. Yavuz Sultan Selim’e de atfedilen bir satranç şiir var. Okur olarak zaman zaman katı ve kunt duvarlara çarptığımızı hissediyoruz. Zulmün, alçaklığın, namertliğin katılığı “şiirleştiriliyor”. Elbette zulmü hak ettiği aşağı konuma yerleştiriyor şair. Mazluma yaşatılanı etiyyle kemiğiyle olmasa da ruhuyla hissettiren şiirlerden oluşuyor “Çeyizime Bir Kefen”.

İlk şiir “Kapılara Çıkma Artık” aynı zamanda kitabın isim kaynağı. “Kapılara çıkma artık, çeyizime bir kefen bırak/ Gözünün ışığı söndü baba, evinin meleği öldü”. Bu şiir de “Yakın Gelecek Zaman”-daki aklını oynatan abla da bana biraz Ali Emre’nin ilk dönem şiirlerinden “Afife”-yi hatırlattı. “Mendil işler, nasıl da kötü öksürürdü eltiniz/kirli gülüşler, esnaf ve zabıt gözler/içre geçti yıllar: Mutsuz... veremli”. “Aynı Gemideyiz Diyorlar” şiirinin özel bir önemi var. Bir şairin bütün on yıllar boyunca bir damarını hayatta tutması, bir izleğini sürdürmesi ve o izlekte yepyeni şiirler yazabilmesi takdir edilesi bir emek gerektiriyor.

^{*} Ali Emre, *Çeyizime Bir Kefen*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2019.

Ali Emre, şiirinde güncel kişileri si-gaya çekiyor ve tartışmaya açıyor. Çok da sorgulanmadan ezberimize dâhil olan ve bizi çürüten bir konfor alanına hapseden kişilerle yüzleşmemizi sağlıyor. Mesela “aynı gemide olma” söylemi üzerinden mağdurların susturulmasını eleştiriyor Ali Emre. “Biz yapıyoruz gemiyi, onlar biniyorlar.” mısrasıyla bittiğini bir not olarak buraya eklemek isterim. “Dünyanın Yolduğu Güzel Güvercin”, Rachel Corrie’nin Filistin için hayatını feda edişini şiirleştiriyor. “Kalsam da bir buldozerin altında/Ey özgürlük! Unutmadım aklımda!”. Ali Emre’nin sınır tanımayan bir şiir dünyası kurduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Mehmet Âkif Ersoy’un tavrına akraba mısraları da bu şiir dünyasını güçlendiriyor. “Zulme görünce bükme sözünü, ezilene kanat olsun avazın/Üç gün sürer soysuzun ihsanı, onurun toyu bir ömür kızım.”

Kendisiyle yapılan bir söyleşide “Çeyizime Bir Kefen” kitabını nasıl kaleme aldığını “Yaşadığımız coğrafyada olup biteni daha yakıcı yönleriyle görüyoruz. Tarihin ve kimliğimizin de bizi daha sıcak, daha canlı bir şekilde söz almaya çağırdığını düşünüyoruz. Sosyal ve siyasal vurgular benim şiirimde de bu eksende biraz daha artıp yoğunlaşmış, fark edilir hâle gelmiştir. Aynı zamanda ben Müslümanlık dairesi içerisinde yaşayışımı şekillendirmeye çalışıyorum ve edebiyat da dâhil bütün yapıp etmelerimden bir hesap vereceğime inanıyorum. Çocuk ölümlerinin kıyılarına vurduğu, insanlığın belki eskisine göre daha büyük, daha kitlesel acılar yaşadığı bir süreçte, tarihin tekerinin eski dönemlere göre daha inanılmaz bir hızla dönmeye başladığı bir zaman diliminde, yazıp çizdiklerimin bunlardan uzak kalması mümkün de değil, doğru da değil zaten.” sözleriyle özetleyen Ali Emre, poetikasının da ana hatlarını vurgulamış oluyor.

“Şerefin Bin Kitabı”, Ali Emre’nin epik damarını yoğun bir şekilde sürdüren şiirlerden oluşuyor. Bir kahramanlar ve kahramanlıklar galerisi olarak inşa edilen Ali Emre’nin romanlarının da duygusal arka planını oluşturan bu şiirler bence önemli. Sözlüklerde “yiğitlik, yüreklilik” anlamına gelen “hamaset” kelimesi, uzunca bir zamandır, rahatsız edici anlamlarda kullanılmaya başlandı. Bunda “hamaset”i olur-olmaz cümlelerde istismar edip içini boşaltanların vebali olduğunu kabul etmekle beraber, “yiğitlik, yüreklilik” anlamına gelen bir kelimenin bu kadar kekreleşmesi rahatsız edici. “Çeyizime Bir Kefen” Mehmet Âkif Ersoy’un kelimenin anlamının henüz dejenere edilmediği zamanlardaki güzel kullanımıyla yazdığı iki mısra ile nihayetleniyor. “Görürsün, hissedersin varsa vicdânınla îmânın/Ne müdhiş bir hamâset çarpıyor göğsünde Kur’ân’ın.” Ali Emre’nin “Çeyizime Bir Kefen”i hamaset kelimesinin asli anlamını hatırlatabilecek kadar yiğitlikle ve yüreklilikle yüklü. Umarım “hamaset” yeniden hak ettiği itibarı kazanır ve bazı istismarcıların mezesi olmaz.

Hız. Ali’ye ithaf edilen “Kılıç Eylemiş Yonta Yonta Kalbini” şiirini çok sevdiğimi ifade etmek isterim. “Malazgirt Sevinci”, “Şarkın Kandili”, “Kerem Evi Çöktü” şiirlerinin dikkat çektiği bu bölümde Nureddin Zengi, Selahaddin Eyyübi, Ömer Muhtar veya Malcolm X gibi şiirler, epik damarın ilham verici örnekleri olarak karşımıza çıkıyor.

“Çeyizime Bir Kefen”, bir şairin dikkatini, rikkatini ve öfkesini şiirine nasıl yansıtılabileceğine dair şiirlerden oluşuyor.

Ali Emre ile Yaşamak, Yazmak, Sanat ve Edebiyat Üzerine

- En son, şiir kitaplarımızın yeni baskıları yapıldı. Yazmaya, yayımlamaya ve onları Alaz Kitap çatısı altında toplamaya devam ediyorsunuz. Farklı türlerde on sekiz eserinizi var. “Keşke daha çok okunsaydı, üzerinde durulsaydı, dikkat çekseydi.” dediğiniz, ihmal edildiğini düşündüğünüz bir kitabınız var mı? Okunduğunuzu, anlaşıldığınızı ve kıymetinizin fark edildiğini düşünüyor musunuz?

-Bilinçli ve kapsamlı bir sükût suikastına maruz kalmadım fakat kitaplarımın hak et-

tiği ilgiyi gördüğünü de söyleyemem. Bunun sebeplerini sayıp dökmenin bir faydası da yok artık. Sadece baskı sayısı, satış açısından değil sitemim. Yıllarca okuyup uğraşarak yazdığım ve ciddi bir boşluğu doldurduğuna inandığım tarihi romanlar, boynu bükük kalmıştır mesela. İlahiyat, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, folklor, siyasal bilimler gibi alanlar bir tarafa edebiyat ve tarih bölümlerinden de dışı dokunur bir inceleme, değerlendirme, eleştiri çıkmadı ne yazık ki. Hâlbuki -tabiri caizse- akademi adına da çalıştım çeyrek asrı bulan bu süreçte. Onların vefasızlık ve

duyarsızlığını da gidermeye, eksikliğini gediğini ikmale gayret ettim. Hayfâ! Ne yol gösteren, gözümüzü açan bir yekinme ne de utanan, mahcubiyet duyan bir çehre... *Jules Verne*'in *Osmanlısı: İnatçı Keraban* başlıklı kitabım da büsbütün kadersizdir. Ünlü Fransız yazarın Osmanlı hakkında yazdığı tek romandır bu, bir buçuk asrı geride bırakmıştır. Hakkında onlarca kitap yayımlanmalıydı şimdiye dek, her yönden didik didik edilmeliydi, filmi yahut dizisi çekilmeliydi. Romanı çeşitli yönleriyle ele alan bu incelemem de göze çarpmadı. Fransa'da yazsaydık on baskı daha yapardı muhtemelen. Bazı hikâyeli şiirler üzerine yazdığım değerlendirmelerden oluşan *Acar Sivari Tutuk Arbalet'i* de anmalıyım. Emek verdiğim şiir çözümleriydi bunlar, şiirimizin son asrına dair bir fotoğraf da sunan damıtılmış yazılardı. Yazdıkları döneme, şairinin şahsî hikâyesine ve poetikasına da atıflar içeriyordu her biri... Uzatmayayım. Genel bir zaafımız bu ilgisizlik zaten. Yakınmayan şair ve yazar da yoktur herhâlde. Belki de bu yüzden, aynı hataya ben de düşmeye-yim diye; okuduğum, önemseydiğim kitaplar hakkında kısa da olsa yazmaya çalıştım hep. **"Tarihe Romandan Bakmak"** başlığı altında tarihî roman değerlendirmeleri yazıyorum yıllardır. Bunları da kitaplaştıracam inşallah. Vefalı okur sağ olsun yine de. Kıymet bilen dostlar sağ olsun. "Ahirette de elimizden tutan yazılarımız, kitaplarımız olur inşallah." ümidi ve tesellisi sağ olsun. Şu var bir de: Kitaplarım sayesinde genç okuyucuyla tanışma, konuşma fırsatı buldum en azından. Birçok ilde konferans ve söyleşiler eşliğinde edebiyatın ve sanatın meselelerine değindim; ele aldığım güzel insanları anlatmaya, tanıtmaya, onların mesajlarını günümüze getirmeye gayret ettim. Bu da kıymetli bir ecir ve mükâfat şüphesiz.

- *Üniversiteye gidene kadar Kastamonu'da yaşadınız. Memleketiniz şiirinize ve yazınıza neler kattı? Şiirle burada, bu dönemde mi tanıştınız? Sizi bu uzun serüvene sevk eden özel durumlar var mı? Çocukluk ve gençliğinize hiza ve istikamet kazandıran kişiler, tercihler, dönemeçler oldu mu?*

-Şiire daha genelde edebiyata yönelmemde, küçük yaşlarda temeli atılan okuma cehdinin, öğrenme merakının, kitap sevgisinin etkisi var. Bir de yokluğun, yoksulluğun. Annemin de babamın da okuma yazması yoktu. Onlar, okuyan biri olmamdan büyük bir sevinç ve memnuniyet duyarak büyüttüler beni. Okuma yazma öğrenir öğrenmez, evde onlara kitaplar okudum. Yıllarca hem de. Tabii bu işler yardımcısız, kılavuzsuz olmaz. Sınırsız iştihamı fark eden bazı öğretmenlerim de benimle ilgilendiler, boyumu aşan kitaplar verdiler. Onlara müteşekkirim. Okuya okuya yazmaya da başladım. Şiir ve kompozisyon yarışmalarına katıldım okulum adına. Küçüktü Kastamonu; ya birinci olurdum ya ikinci. Lisedeyken, bazı çiziktirmelerim *Kastamonu* gazetesinde yayımlandı. Meslek lisesinde muhasebe ağırlıklı bir tahsil görme rağmen edebiyat okumayı ve mümkünse bunu İstanbul'da gerçekleştirmeyi hayal ettim hep. Yeni ve farklı bir hayatı ancak bu sayede kurabileceğimi daha o yaşlarda anladım. Başardım da. Sonra üniversite yıllarında daha bilinçli okumalar ve yazma çabaları... İstanbul muhitlerinin katkıları... Kimi arkadaşlarım bazı dergilere gönderdiler onları. Fakat yayımlandığında ben de göremedim çoğunu. Öğretmenliğimin arifesinde, üniversiteden hocam Mehmet Emin Ağar'la *Dergâh* dergisini neşre başlayan Mustafa Kutlu'ya gittik bir gün. Elimde bir tomar şiir vardı.

Peş peşe şiirlerim çıktı *Dergâh*'ta. Bazıları ön ve arka kapakta yayımlandı hatta. Yaş olarak benden biraz daha büyük genç şairlerle tanışma ve konuşma fırsatım oldu bu arada. Necat Çavuş, Hüseyin Atlansoy, Şaban Abak gibi. Sonra, ben Sivas'ın İmranlı ilçesinde öğretmenlik yaparken, bir tomar şiirimi de Yusuf Ziya Cömert'e ulaştırdık. Taş devri tabii o zaman; *Kayıtlar* dergisindeki bu şiirlerin de çoğunu sonradan görebildim. Böyle böyle ismim dergilerde yer almaya başladı. Başa döneyim. Acıttıcı, incitici bir şey bu; Kastamonu'ya, doğduğum yerin o yıllarda insanı kötürümleştiren kaderine boyun eğmemek için oradan kaçtım ben. Kaçtıkça bende büyüdü memleketim. Uzaklaştıkça daha çok özledim. Beni kovduğuna, gurbete saldığınan inandığım bu şehir, kemiklerimi kırarcasına beni yeniden sarıp kucaklayabilir mi diye düşünüyorum şimdi. Başka bir yazgıya sahip oldum çünkü ben. Çalışıp okuyarak, koşuşturup didinerek başka bir kaderin içinde büyüdüm. Kastamonu başlıklı şiirim, hâlâ her okuyuşumda etkiler beni. Severek yazdım onu, samimiyetle yazdım. Terk ettiğim yerler bende hep bir burukluk bırakır zaten. Oralarda edindiğim tatlara da yabancılaşmam. Okuyup evlendiğim İstanbul'u, hayatımın on bir yılını geçirdiğim Sivas'ı, on yıl cefasına katlandığım Ankara'yı da bu eksende değerlendirmek lazım.

- Evet, Ankara'dan çok az bahsediyorsunuz. Ankara yıllarınız zorlu ve verimsiz mi geçti?

-Her yerin, her şehrin insana kattıkları, sundukları kadar insandan alıp götürdükleri de var şüphesiz. Doğrusunu söylemek gerekirse Ankara belimi epeyce büktü. Ömrümü tüketme, törpüleme noktasında elini hiç sakınmadı. Cevretmede çok cömert davrandı.

Bu durum, şehrin kendisinden ziyade, benim çalışma şartlarım ve yaşadıklarım ile ilgiliydi. Çocuklarım sevdiler fakat ben on yıl boyunca soluk soluğa kaldım Ankara'da. Dershaneçilik yaptığım, özel eğitim kurumlarında çalıştığım için gecem gündüzüme karıştı. Bazı vakıf ve dernek işlerinin de yükü üstümüzdeydi. Doğru dürüst gün yüzü görmeyen babam ağır bir hastalığa yakalandı bu arada. Sarıldım, çalmadık kapı bırakmadım, hastane koridorlarında yattım. Aylarca acı çektikten sonra vefat etti babam; çok etkilendim, günlerce kendime gelemedim. Başka sıkıntılar, zamanımı öğüten farklı uğraşlar, bir an önce sırasını savmaya çalışan çeşitli dertler ve hüznler... Boğazımıza dikenli bir yumru, gözlerimize tuzlu bir deniz bırakan, ülkemizi ve mazlum coğrafyaları kahreden siyasî ve toplumsal gelişmeler de hatırlanmalı elbette. Ekmeğini ve sevincini büyütme, şiirini yazmaya çalıştığımız ülkemizi bize zindan etmek için ensemizden sopası eksilmeyenler vardı bir de. Bize hâlâ parmak sallayanlar, kaş çatanlar, ümüğümüzü sıkmak için fırsat kollayanlar... Savaşlar, işgaller, toplu kıyımlar, kıyılarımıza vuran ölü bedenler... Çok şükür; şöyle ayaklarımı uzatarak; endişesiz, meşgalesiz bir saat geçirmeyi, evin balkonunda bir bardak çay içebilmeyi özler hâlâ geldim bir vakit. Edebiyat ve fikriyat açısından verimsiz miydi peki; hayır. Sağlığımın canına okusam da az uyumayı ve çok çalışmayı bir davranış kalıbı hâline getirdim Ankara'da. Her gece, çocuklar uyuduktan sonra, muhakkak bir şeyler okudum. İnat ve ısrarla şiir ve yazı isteyen arkadaşlarımızı, dostlarımızı sevindirmeye çalıştım. Dersimin olmadığı bir iki saatlik zaman dilimlerinde konuşma yapmaya koştum. Misafir ağırladım. Protesto eylemlerine katıldım. Neticede, imtihanımızın bir parçası bunlar. Ara sıra içlensem de bende hakkı olan

her insandan, hayattan hatta arzdan helallik dileyebilirim sadece. Üzerine Ankara etiketi yapıştırmam da bütün bunların duygu ve düşünce dünyamın kaplarını doldurup taşırmadığını kim söyleyebilir?

- Bazı kayıtlarda ve sizinle yapılan söyleşilerde; Hece dergisinde neşredilen “Adı Nureddin Zengi Olan” şiirinizin ciddi bir heyecan yarattığını fark ettim. Hem onda hem de “80’lerde İstanbul’da”, “Cuma Namazından Sonra, Beyazıt’ta”, “Şubat İçin Eksik Varsağı” gibi şiirlerinizde, öğrencilik yıllarınıza dek uzanan şahsi tecrübeleriniz ile Türkiye’deki İslamî çaba ve eylemliliğin harmanlandığını görüyoruz. Yaşadıklarınızı, tanıklıklarınızı nostaljik bir bakışla değil de öfke ve ironiyi de boşlamayan canlı bir ibret salkımı olarak anyorsunuz. Öğrenci evlerindeki coşku-yu koruyan bir sesle konuşuyorsunuz. Çürüyen ve vazgeçenlerle hesaplaşmayı saklı tutuyor, başka bir dünya talebiyle güncellediğiniz bir Nureddin Zengi bekliyorsunuz. Günümüzde de kıyaslayarak şiirinizin bu dönemle, bu mücadeleyle ilişkisine dair neler söylemek istersiniz?

-“Allah’ım / Şimdi âteşin bir âdiyat yükselsin şu sümsük çölün ortasından” dizeleriyle bitiyordu “Adı Nureddin Zengi Olan” başlıklı o şiir. Benim şahsi geçmişim, acılarım, sevinçlerimle birlikte tarihî bir düzlem ve akış da vardı o şiirde. Hem eleştiren hem de bekleyen, umut ve inanç eşliğinde feryad eden, duaya duran dizeler vardı. İlginçtir ki şiirin yayımlanmasından çok kısa bir süre sonra Kuzey Afrika’da, Ortadoğu’da halk ayaklanmaları başladı. Severek yazdığım, hâlâ ara sıra yüksek sesle okuduğum bir şiirdir. Yine epeyce bir ilgiyle karşılanan “80’lerde

İstanbul’da” şiirini ise, öğrencilik yıllarımı düşünerek, kaldığım yurtları, evleri ve o yıllardan çeşitli enstantaneler içeren mekânları gezerek yazdığımı söylemeliyim. Şimdi daha çok Saraçhane öne çıksa da Beyazıt’tan ayağımı hiç kesmedim zaten.

Tekrarda beis yok: Ben 80’li yılların ve dolayısıyla öğrenciliğimin sonlarında Müslümanları izleyerek, severek, onların yapıp ettiklerinden, dostluklarından, içtenliklerinden, birikimlerinden, tutunma çabalarından ve direngenliklerinden etkilenerek İslamî dünya görüşüne bağlandım biraz da. O dönemde bunları az yaşadım ama öz yaşadım. Sonra Sivas’a geldim, on yıl kaldım Sivas’ta. Hep müslümanların içinde, İslamî öbeklenmelerin arasında oldum. Onlarla birlikte büyüdüm, direndim, öğrendim, acı çektim, talim ettim, paylaştım, kafa tuttum, ürettim. Onlarla ders yaptım, halkalar oluşturdum, arındım, cezaevlerini ziyaret ettim, tebliğde bulundum, eylem yaptım, coplandım, tasaddukta bulundum. Ankara yılları da bunun bir süreği. Zorlu fakat güzel günlerdi. Hâlâ bu duyarlığımı, dikkatimi, birlikteliğimi sürdürmeye çalışıyorum elbette. Dönüp geçmişine sövenleri, dünya malı ve menfaati için çözülenleri, dilini ve eğnini kolayca değiştirenleri, kuytu köşelerde pişmanlıkla ağlaşanları sevmiyorum bu yüzden. Radikalizm bitti belki fakat inkılâpçı iyimserliğimiz ve inancımız büsbütün sönümlenmiş değil. Ülkemiz için; bütün müslümanlar, bütün dünya için gücümüzün yettiğine nefer oluyoruz. Dünya ile birlikte hayat da bir parça değişiyor elbette. Fakat sol memenin altındaki bu cevahiiri hiçbir şeyin asla karartmaması için direniyoruz biz de. Müslümanlığı, İslamcılığı hiçbir zaman partilerle, tarikatlarla, gelgeç tabelalarını gözümüze sokan kuruluşlarla birlikte düşünmedim zaten; böyle bir eşitleme

zihnimde hiç olmadı. Onlarca ilde, yüzlerce kasabada birkaç kişiyle de olsa çınar gibi başını dik tutan insanlarla yeşerdi benim umutlarım. On binlerce insanın katıldığı etkinlikler, yürüyüşler, protestolar benim de özgüvenimi pekiştiriyordu ama ben o büyük kapanma ve korku sürecinde Beyazıt'ta elli kişiyle soğukta tir tir titreyen, slogan atıp dua eden delikanlılarla, kızlarla genişlettim içimi. Bir avuç da olsa hakkın, adaletin tanıklığını yapan; zulme, zorbalığa, ahlaksızlığa, sömürüye karşı çıkan insanları kardeşim bildim. Rahata erince, zenginleşince, makam mevki sahibi olunca onları unutan, onlardan kaçan kişilere, yapılara da öfkelenim, onları da yeri geldikçe eleştirdim. Bunları, elimden geldiğince şiirlerimde de anlattım da elbette.

- 28 Şubat sürecinin de hem insanî mayanızda yer tutan hem de edebiyat dünyanızda yankılanan değerleri öne çıkardığımı söyleyebilir miyiz o zaman?

-Şüphesiz. Gücüm yettiğince yazılarıma, şiirlerime bu tanıklıklardan cümleler, dizeler düşürdüm. Fakat şimdi bakıyorum da o günlerde ortalıkta olmayan hatta bizi eleştirenler kahraman kesilmişler, mangalda kül bırakmıyorlar. Bu durum bizim edebiyatımıza da yansımıştı elbette. Bir iki çingı, bir iki itiraz ve feryat dışında çıt yoktu bir zamanlar. Düdük ötünce herkes kaybolmuştu; direnenlere, dik duranlara kızılıyordu hatta herkes. Bugün de öyle birçok yönden. Yüzümüze gülen birçok şair ve yazar çekiniyor hâlâ bizden; korkuyor, ürüyor, bizi sert buluyor. Bizim hakkımızda bir şey yazmaktan özenle kaçıyor âdeta. Sahip olduğumuz onca zenginliğe, güzelliğe, deneyime, yeteneğe rağmen milletin gözü başka mahallelerde hâlâ. Elin beş para etmeyen metinlerine öv-

güler düzenler, yanı başlarındaki insanların nitelikli şiir ve yazılarını okumuyorlar bile. Sıkıştığında yemi bizde yiyen fakat başka mahalleye yumurtlamayı marifet zannedenler görmeseler de bizim şiirimiz, hikâyemiz, genelde edebiyatımız bütün zaaflarına rağmen esaslı ve etkileyici hâlbuki. Lakin körlük, taklitçilik, yalakalık, özgüven kaybı, öykünme yüzünden bunlardan yeterince söz edenlerin, bunları öne çıkarana, bunların hakkını verenlerin sayısı hâlâ az. Bize ısrarla başka vadileri gösterenlerin zokasını yutmadım çok şükür, bu zehirli çanağa kafamı ve kalbimi banmaktan uzak durdum.

- Neşeyle, zevkle, dünyevî bir alışkanlıkla değil kazadan beladan sakınır gibi sarılıyor okuyucuya şiiriniz. Bu farkın mahiyeti, sırrı hakkında düşündünüz mü hiç?

-Bu farkın, bu tutumun kökeninde de sahip olduğum hayat bilgisinin ve ahiret bilincinin etkisi vardır sanırım. “Onlara merhamet kanatlarını indir.” buyruğuna gönlünü açan annelerin bize “kazadan beladan sakınır gibi” açılan kollarında büyüdük her şeyden önce. Hamurumuzda ve terbiyemizde olanın şiire yansması belki de bu. Bizim bu dünyaya sunduğumuz en büyük armağanlardan biri de merhamet ağacıydı şüphesiz. Onun devasa gövdesinde rengi, ırkı, dili farklı binlerce, milyonlarca insanı bir araya getirmiştik bir zamanlar. Görkemli dallarına kurduğumuz salıncaklar yeryüzünün dört bir tarafına süzülüyordu içten bakışlar, sınısık tebessümler, dipdiri selamlar eşliğinde. Biz, o ışıkla, o sağaltan muştuyla, o herkesin anadilinde terennüm edebildiği “sevgi” ile girmiştik Rahman’ın yeryüzündeki bahçelerine. Tembelliği, kötülüğü, kıyıcılığı zaman zaman depreşe de görenlerin seyretmeye

doyamadığı güzellikler bağıydı kardeşliğimiz. Yemyeşil merhamet damlaları düşürmüştük dünyanın bütün dağlarına. Ocağı hiç söndürmez, soframızı dürüp toplamazdık; kapımızı açık yatardık geceleri. Bir çocuk ormanı, bir dua ağacı gibi beklerdik, insanlığın başında. Şimdi üzgünüz. Üstümüze çöken evi ayağa kaldırmaya çalışıyoruz. Yine de ilk ödevimiz o duayı çoğaltmak, o evi onarmak için çabalamak, o bitimsiz çabanın şiirini yazmak. Kötülüğü olabildiğince geriletmek ve iyiliğe arka çıkmak. Evlerine ateşler düşen, yeryüzünün bütün salıncaklarından itilen, başlarını dağlara vura vura ve yüreklerini dalgalara çarpa çarpa büyüyen çocuklarımıza merhamet kanatlarını indirmek. Onları kazadan beladan sakınır gibi kucaklamak. Hayatımız gibi şiirimiz de bu çabadan vareste değil elbette.

- Şiirlerin ardından deneme ve inceleme kitapları yayımladınız. Bu arada, tarihî romanlar geldi peş peşe. Roman yazmaya nasıl karar verdiniz? Bu yönelişte heves ve cesaret testi mi, ödev duygusu mu daha baskın?

-Şairler cesur insanlardır deyip ilave edeyim: Bir alanda yoğunlaşmayı değerli bulsam da hayat gibi edebiyata da daima bütünlüklü bakmaya çalıştım öteden beri. Kendimi insanî çabaların, birikimlerin hiçbirine müstağni ya da bigâne tutmadım. Çocukluğumdan beri her türde okudum. Yazdıklarımız da okumalarımızın ve tanıklıklarımızın hasılası aslında. Tarihî romana yönelmemde de bu tür okumaların etkisi olmuştur öncelikle. Diğer taraftan, şimdiye dek kaleme aldığım romanları yazmayı bir ödev olarak gördüğümü de söylemeliyim. Bir şair ödevi, bir edebiyatçı ödevi, edebiyatçı tarafı da olan bir müslümanın ödevi. Daha önce de dile getirdim; *Nureddin Zengi*'yi kimse yazmadığı için yazdım biraz da. Tarih

içinde parıldayıp duran fakat üstü örtülen bir mücevher o. Benzeri pek nadir görülebilecek bir güzide. Altıncı Raşid Halife diye takdim edilen, nitelikleri saymakla bitmeyen çok büyük bir kahraman. Kitaplarda onunla karşılaştığımda çok heyecanlandım. Yıllarca aradığı kıymetli bir dostuyla nihayet bulmuş bir insan gibiydim. Yirmi yıla yayılan bir okuma, araştırma süreci var. *Nureddin Zengi* romanında. Aynı şekilde, edebî bir tat alarak ve yüzümüz kızarmadan okuyabileceğimiz bir *Selahaddin* romanı olmasını da istedim. Doğu ve Batı edebiyatlarında tanınmaz hâle getirilmiş çünkü *Selahaddin*. İftiralar atılmış. İpe sapa gelmez aşk ve cinsellik hikâyeleriyle, hayatının ve mücadelesinin üstü örtülmüş. O büyük cehti, hüznü ve yalnızlığı göz ardı edilmiş yahut zayıf, etkisiz bir edebiyatla aktarılmış. Baybars için de aynı şey söz konusu. Şöhreti ile gördüğü ilgi arasında ters bir orantı var, kölelikten sultanlığa yürüyen bu Kıpçak kahramanının. Tarih sahnesine peş peşe çıkan ve suyu tersine akıtmayı başaran bu büyük önderler hakkında, bizde, bırakın etkili bir romanı, dört başı mamur bir biyografi bile yoktu birkaç yıl öncesine kadar. Hâlbuki tarih, biraz da kim yazarsa, kim ilgilenirse onundur. Bir şeyin kendisinden, kendi gerçeğinden sonra en değerli, en kıymetli tarafı onun sanat yoluyla anlatılması, yaşıatılmasıdır. Hafıza inşası da asla hafife alınmaması gereken bir ceht alanıdır. Bu üçlemeyi hem tarihe düşkün bir okuyucu hem de coğrafyamızda özellikle son yıllarda yaşanan büyük acılar, büyük düşüş kalkışlar için bir çare ve güzergâh arayan dertli bir müslüman olarak yazdım. Yarasına merhem arayanlara omuz vermek için yazdım. Üçünün de yaşadıkları, söz aldıkları devirden günümüze yönelik çok önemli işaret fişekleri gönderdiklerini düşündüğüm için yazdım.

- Şark üçlemesinin ardından Mehmed Âkif romanı geldi, bu yılın hemen başında. Âkif'i çok sevdiğinizi biliyoruz. Makale ve şiirler yazdınız hakkında daha önce. Bu roman olmasaydı edebî çizginizde ciddi bir eksiklik, kopukluk hisseder miydiniz?

-En azından çeyrek asır okuduğum, anlattığım, makale ve denemeler yazarak yâd ettiğim bir sanatçıydı Mehmed Âkif. Karakter, dinî anlayış ve edebî tavır bakımından yakınlık hissettiğim bir ıslah önderiydi. Diğer taraftan 2023, Üstadımızın doğumunun 150. yılına tekabül ediyordu. Görebildiğim kadarıyla, Âkif hakkında da bütünlüklü bir roman yoktu. Yazacaksam, şimdi yazmalıyım, dedim. Günde ortalama on beş saat çalışarak kırk günde tamamladım yazımını. Roman formunda da olsa kısa kısa fakat farklı, yeni şeyler söylediğimi de düşünüyorum. Âkif'in çarpınısını, iç dünyasını, çaresizliğini yansıtmaya çalıştım. Dönemin şartları içerisinde maruz kaldığı sıkıntılara da yer verdim. Bunlar, yeterince işlenmiş mevzular değil. Ayrıca, adı Âkif'le pek bir araya getirilmeyen isimler de görecektir okuyucu. Her bölümün sonunda onun hakkında önemli bir ismi konuşturdum. Hacmine oranla hem vaka çeşidi hem de şahıs kadrosu bağlamında zengin bir roman olduğu söylenebilir. Evet, yazmasaydım çok üzülürdüm. Hem hayatımda hem de iyi kötü çatmaya çalıştığım külliyatımda ciddi bir eksiklik olur, gözüm arkada kalırdı. O yüzden Rabbime hamdediyorum.

- Romanlarınız, bir kahramanın yanında tarihî bir dönemi de yansıtıyor. Vaka zamanının ruhunu sağlıklı ve bü-

tüncül bir şekilde verdiğinizi düşünüyor musunuz? Ayrıca, dil konusunda ayrı bir dikkati, söz dağarını öncelediğiniz söylenebilir mi?

-Biyografik roman yazmak, sanıldığı gibi aksine çok zor. Gerçeğin, gerçekle ilişkinin yol açtığı bunaltıcı bir tazyik var her şeyden önce. Mayınlı bir arazide yürüyormuş gibi, akılda tutmanız gereken pek çok ayrıntı var. Kronolojiye edebiyat aşısı yaparak bir metin oluşturmak marifet değil, yeterli değil. İyi okumanız, araştırmanız, öğrenmeniz gerekiyor evvela. Temel yükselteleri, önemli dönemeçleri iyi belirlemeniz gerekiyor. Biyografinin üstünü örtmemeye çalışıyorum ben. Okuyucunun, üzerinde durulan kişi hakkında, onun hayatı ve mücadelesi hakkında derli toplu bir bilgiye, kanaate ulaşmasını önemsiyorum ilkin. Yer yer, yarı belgesel bir özellik vardır o yüzden ilk iki romanda. Kurgunun yanı sıra dil ve anlatım konusunda da hassasiyet gösteriyorum elbette. “Anadolu” deyip geçiyor adam mesela, o devirde nerede geçiyor böyle bir kelime? “Bizans” kelimesi bile kullanılmıyor hâlbuki. Günümüz okuyucusuna hitap edecek şekilde, günümüz Türkçesiyle yazılmış bir roman olsa da en azından o dönemin ruhuna açık bir şekilde ters düşecek kelimeleri kullanmamaya çalışıyorum. Amin Maalouf, Fransızcasını da gördüğüm bazı romanlarında, bin yıl önce yaşamış Doğulu bir kahramana “komplo, şömine, polo, makine, ajan, karavana” gibi görece yeni ya da teknik özelliğe sahip onlarca kelimeyi kullanıyor mesela. Başka yazarlarda daha fazlası, daha beteri de var. Ben bu konuda da dikkatimi artırmaya çalışıyorum. O dönemdeki silahlarla, evlerde yahut çarşılarda görülen nesnelere, giysi-

lerle ilgili kitaplar, yazılar okuyorum önce. Bir okuyucu olarak ilk bakışta dikkatimizi çekmeyen birçok şeyi doğru ve makul bir şekilde anlatmanın zorluğunu, işin içine girince daha iyi anlıyor insan. Kalburüstü tarihî romanları dikkatle okudum bu süreçte. Yazarken de günde on saat çalıştım. Uzmanlara danıştım. Tercüme yaptırдыm hatta. Konuşmalarda, karakterin ve dönemin ruhuna uygun düşmeyecek kelimeleri kullanmaktan kaçındım. Söz varlığı için ayrı bir defter tuttum.

- Sizde iz bırakan kitaplar hangileri? Bize, kesinlikle okunmalı, dediğiniz birkaç kitap adı verebilir misiniz?

-Bu soruyla karşılaştığımda, zihnimde hemencecik onlarca isim belirmiyor. Çok kitaptan azar azar etkilenmişim demek ki. Yaşıma, mizacıma, ilgilerime, kanaatlerime, gelişim çizgime bağlı olarak kademe kademe değişmiş edebî kimyama karışan isimler. Açık bir kirlilik ve kötülük içermeyen bütün insanlık birikimine de açgözü sonuçta. Edebiyat ve sanat alanında da hem kendi geleneğimizden, tarihimizden, örneklerimizden hem de bütün bir insanlık okyanusundan alacağımız, öğreneceğimiz şeyler var şüphesiz. Bugün de yoğunlaştığım türe ve konuya göre şekillenen masam, genellikle karışık ve kalabalıktır. Mealleri, ansiklopedileri, iri cüsseli eserleri saymazsak, sayfaları hurdahaş olmuş kitaplar arasında “Safahat”, “Gün Doğmadan”, “Esrarlı Ada”, “Doğu ile Batı Arasında İslâm”, geri dördlüyü oluşturur. Klasik örneklerin yanında İkinci Yenicilerin, Cahit Zarifoğlu’nun, İsmet Özel’in birçok şiiri ezberimdedir. Kemal Tahir’e ara sıra muhakkak dönerim. Metin Önal Mengüşoğlu’nun *Düşünmek Farzdır* kitabı, sadece adıyla bile zihnimde uçuldar bazen. Jules Verne’in

bazı romanlarını dört beş kez okumuşumdur. Homeric’in *Moğol Kurdu*, okuduğum en iyi tarihî romandır diyebilirim. Rafet Elçi’nin Şair’ini, İhsan Oktay Anar’ın *Amat*’ını da muhakkak anmalıyım.

- Emeklilik günleri nasıl geçiyor edebiyat ve sanat açısından?

-Hastalık ve yoğunluğumu da dikkate alarak, daha fazla okuyup yazabilmek için istedim emekliliği. Fakat umduğum kadar verimli bir dönem olmadı. Salgın yılları, kapanmalar, coğrafyamızda ve dünya genelinde yaşanan sıkıntılar, dahası birçok şehrimizi yerle bir eden, birçok kardeşimizi bizden alan büyük depremler de yaşama sevincimizi, cehdimizi azalttı ister istemez. Işığın yanında, ümidin evleğinde, kardeşlik ve dayanışmanın avlusunda, kitabın gölgesinde durmaya çalışıyorum yine de. Eskisi kadar şiir yazamıyorum ne yazık ki. Kendimi zorlayarak da olsa bir iki dergiye katkıda bulunmaya çalışıyorum her ay. Eski kitaplarımı gözden geçiriyorum, yeni planlar yapıyorum ufak ufak. Okuyorum daha çok. Kıramadığımız kardeşlerimiz, dostlarımız oluyor; sayısını azaltsam da programlara gidiyorum ara sıra. Orda burda kalan yazılarımı toparlıyorum bazen, kitaplaştırmak için. Yazmaya başladığım iki roman daha var. Ölmeden külliyyatı tamamlanmış görebilsem başka bir şey istemem. Aslolan, iyi ve nitelikli bir hayat elbette. Elimde kor bir ateş varmış gibi koşarak, çırpınarak, soluk soluğa kalarak gitmek isterim ölüme de.

-Bu söyleşiyi gerçekleştirmemize vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

-Ben de size ve Yitiksöz’e teşekkür ederim. Sağ olun. Var olun.

| YILDIZ RAMAZANOĞLU

Ali Emre İçin

Ali Emre şairdir yazardır ve çok kıymetli tarihî romanlar kazandırmıştır edebiyatımıza. Emegine eserlerine büyük saygı duyuyorum. Fakat benim için her şeyden önce 28 Şubat'ın çetin yıllarında yol arkadaşım kardeşimdir. Özgür-der başta olmak üzere sivil toplum örgütleriyle birlikte saf temiz ve her türlü çıkar duygusundan uzak haklarımız için mücadele verdiğimiz zamanlar. Birbirimize güvendiğimiz inandığımız edebiyatın sanatın da ötesinde insan ve Müslüman kalma çabası.

“Savaştan önce bir heyetle Suriye ziyaretindeydik ki o zaman Türkiye - Suriye ilişkileri sınırları kaldıracak kadar sıcaktı. Esat bizi sarayında kabul etmek istediğinde reddetmiştik, kapalı bir rejimin zalim yöneticisi diye. Fakat düşmanların özellikle de İsrail'in ekmeğine yağ süren iç savaş son bulsun ve bir kötülükten sayısız kötülük neşet etmesin diye tıpkı Aliya'nın yaptığı gibi zalimlerin, katillerin, savaş baronlarının masaya oturmasıyla halkın bir şekilde kurtulacağını düşünenlerden dim. Sezai Karakoç, A. Müftüoğlu, Cevdet Said, İsmet Özel ve niceleri gibi. Bu dönemde farklı düşünmemize rağmen Ali Emre'den kem bir söz işitmek, birbirimizin edebî çalışmalarını desteklememiz hayatımın unutulmaz faziletlerindedir. Çünkü akıl almaz ithamlarla karşılaşılırdık.

Birbirimizin İslam ümmeti için nasıl içinin sızladığını, hiçbir koşulda zalimin yanında yer almayacağımızı biliyorduk çünkü. Dostluk ve kardeşlik varsa budur zaten. Edebiyatla onu yaratan öznelerin farklı ele alındığı bir zamanda özü sözü ve hayatı bir olan Ali Emre zihinlerde elbette farklı bir konumdadır.

| TAHA KILINÇ

“Ciğerimden kalemime kan çekerek...”

İslâm tarihinin, herkesin dilinde olduğu hâlde çok az tanınan kahramanları vardır. Sıklıkla kendilerinden söz edilir, ancak gerçek anlamda hayatlarının ayrıntılarını bilen çok azdır. Sürekli kahramanlıklarına atıflar yapıldığından, sloganlara dönüştürülüp gündemde kaldıklarından, hayat hikâyelerini sakince ve düşünerek okuma ihtiyacı da duyulmaz. Değil mi ki konuşulmaktadır, “zaten biliniyor” zannedilir. Salahaddîn Eyyûbî, işte bunlardan biridir. Hamasî nutukların en gözde malzemelerinden biridir Salahaddîn. Tarih sohbetlerinde söz döner dolaşır, “Ku-

düs’ün fatihi”ne gelir. “Şark’ın en sevgili sultanı”dır o. Ötesini ve daha fazlasını çok az insan merak eder.

İslâm tarihinin, bir de, kimsenin diline bulaşmayan ve detaylı şekilde bilinmesi gerektiği hâlde sathî bir teveccühe bile mazhar olamayan kahramanları vardır. Sadece ilgisinin tanıdığı, mazinin kuytularında unutulmuş, ama muhakkak bilinmesi ve öğrenilmesi gereken isimlerdir bunlar. Nûreddîn Mahmûd Zengî ve Zâhir Baybars bunlardan sadece ikisidir. Biri Salahaddîn’in öncesine, diğeri son-

rasına işaret eder. Biri Kudüs'ün Haçlı sürülerinden kurtarılmasına giden yolu açmış, diğeri Salahaddîn'in başlattığı süreci tamamlamıştır. Nûreddîn, Salahaddîn ve Baybars, Müslüman bir zihin için, İslâm tarih zincirinin birbirinden asla koparılmaması gereken halkalarıdır.

Ali Emre Ağabey'in "Şark'ın Kandili Nureddin Zengi", "Şark'ın Kartalı Selahaddin" ve "Şark'ın Kartalı Baybars" romanları, işte yukarıda bahsettiğim eksikliklerin tamamını doldurmaya namzet birer metin olarak karşımızda duruyor. Tamamen tarihî vakıalardan ve gerçeklerden hareket eden, roman diliyle hakikati ustalikle buluşturan, sadece dünü anlatmayan bugün ve yarına da taşıyacağı mesajları bulunan, zaman zaman dönüp yeniden okunacak eserler hepsi de...

"Şark'ın kandili" olmak ne demek, Nûreddîn'le anlarsınız. Siyasetle ilmi birleştirmiş bu müttakî hükümdarı önce derinlemesine tanır, sonra hayran olursunuz. Salahaddîn'in "Şark'ın kartalı" vasfı, Haçlıları ezerken İslâm coğrafyasının kaderini nasıl değiştirdiğini, aslında ne kadar önemli bir işi yerine getirdiğini, kendisinden sonra gelecek bütün Müslümanların bu coğrafyayla irtibatını yeniden ve sağlam biçimde kurduğunu anlatır size. "Şark'ın kartalı" Baybars ise, evvela "ilahî takdir" denen akışın insan aklına durgunluk veren hikmetlerini öğretir, sonra sizi birbirinden şaşırtıcı ayrıntılı serüvenler ağının içine çeker. Köle pazarından Mısır sultanlığına uzanan Baybars'ın hikâyesi, aslında tarih boyunca tekrarlanan nice ilahî senaryodan biridir, ama en çarpıcıları arasındadır şüphesiz.

Ali Emre Ağabey'i okurken, onun üç bariz vasfını, yazdığı her sayfada ve satırda derinden hissederim:

• *Dertli bir kalemdir.* Her neyi gündemine alıyorsa, hepimiz ve gelecek nesiller adına bir kaygı, dava ve endişe adına yazar. Şairin "... ciğerimden kalemime kan çekerek..." şeklinde anlattığı haletiruhiyenin vücut bulmuş şeklidir o. Sevincinde, öfkesinde, şaşkınlığında ve hayranlığında, yüreğindeki samimi dertler yol gösterir kalemine.

• *Usta bir kalemdir.* Yazdığı şey ister roman, ister öykü, isterse sosyal medya paylaşımı olsun, ifade gücüne ve merakını anlatmaktaki dirayetine hayranlık duyarsınız. Ustalığın her anlamı, onun sözlerinde gerçekliğe kavuşur.

• *İlham verici bir kalemdir.* İşlediği konular ve öne çıkardığı noktalar öylesine kritik ve dikkat çekicidir ki, onu okurken zihninizde çok sürpriz pencereler açılır. İslâm coğrafyasının çok uzak köşelerine seyahat ederken ve oralardan buraya nice güzellikleri taşıırken bulursunuz kendinizi.

Ali Ağabey bilmem dikkat etti mi: Hayatlarını ve mücadelelerini yazarak önümüze birer destan hâlinde koyduğu bu üç İslâm kahramanı, Şâm-ı Şerîf'te, birkaç dakika içinde ziyaret edilebilecek yakınlıktaki mekânlarda medfûn. Nûreddîn, Salahaddîn ve Baybars'tan sonra, Ali Ağabey'den, Şâm-ı Şerîf'te geçecek ve muazzam şehri bütün derinliğiyle anlatacak bir tarihî roman daha beklemek hakkımız değil mi? Bence hakkımız.

| SALİH ERAYABAKAN

Acar Süvari Tutuk Arbalet: Hikâyeyle Yoğrulmuş Şiirler

Yazının geçmişini, insanoğlunun tarih sahnesindeki ilk zamanlarına kadar götürebilmek mümkün. Duvarlara kazınan semboller ve resimleri de bir gösterge olarak kabul edince elimizdeki malzeme çeşitleniyor. Mevcut kayıtlar, dünyanın önemli kütüphanelerinde sergilenen ilk yazılı eserler devasa sayılabilecek bir birikim ortaya koyuyor. İşin içine kutsalı da kattığımızda, vahyin sesine kulak kabartınca, hikâyenin başlangıcını Âdem(as)’den önceye *henüz insanın anılmadığı zamanlara*, daha gerilere çekebiliriz. Ali Emre, *Acar Süvari Tutuk Arbalet*’in açılış sayfasında “Fâniliğin gövdesine çentik atmak, gök kubbe altında kendimizden bir iz ve avaz bırakmak, dünyanın tarlasından mahşerin hasadına bir hikâye taşımak istiyoruz. O epeyce kalabalık ve upuzun tarihi de böyle icat ediyoruz aslında”¹ diyerek, günümüze kadar ulaşan beşerî birikimin hangi gerekçelerle oluştuğunu dile getirir. Bu birikimin taşıyıcı kolonları vardır. Sanat ve edebiyat, üzerinde büyük bir inşa girişiminin yapıldığı, üstündeki yapıyı ayakta tutan iki büyük kolondur. Özeldeyse şiir ve hikâye, bu birikimin dallanıp budaklanmasında rollerin en büyüklerini kapmıştır. Her ikisi de sanat ve edebiyat ırmağını asırlardır sürükleyen iki büyük dalga. Hem ‘şiirin saçağı’nın hem de ‘hikâyenin saçağı’nın

altına baktığımızda büyük isimleri, büyük özelemleri, büyük dramları, büyük kavgaları vs. görüyoruz. Bu iki tür arasında bir sınır çizmek ise pek kolay değil. Elbette ikisini birbirinden ayıran ve bu yüzden ayrı bir tür olarak adlandırılmayı hak eden vasıfları, kendine has anlatım biçimleri var. Ancak iç içe geçtikleri, birbirinin imkânlarını

¹ Emre, Ali, *Acar Süvari Tutuk Arbalet*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2020, s.7-8.

sonuna kadar kullandıkları da çokça rastlanan bir durum. *Acar Süvari Tutuk Arbalet*, hikâyenin imkânlarından yüksek düzeyde yararlanan şiiirlere eğilen, birbirinden farklı zamanlarda kaleme alınan on inceleme yazısından oluşuyor. Kendisiyle yapılan bir söyleşide: “Hünerleri bitmeyen, farklı yataklardan akarak gelen yahut geniş bir alana sürülmüş cevval bir süvari gibi sağa sola koşturmaya doymayan bir şiirimiz var bizim. Fakat, en azından son aşırda, çok genel ve bulanık anlatılara boyun eğmiş sanki. Gereğesini ve çerçevesini kaybetmiş parça güzelliklere, minimize edilmiş içdökümlerine boğulup gitmiş. Bünyesini genişletecek, dilini çözecek ve yaralarını sağaltacak enstrümanlarla ilişkisi bulanıklaşmış. O araçlardan, imkânlardan biri olan hikâye ile nasıl bir ilişki kurması gerektiğini de çok az örnekle gösterebiliyor artık. Ya ses verecek esash bir hikâye bulmakta zorlanıyor ya da bulduğu hikâyeyi anlatmakta, etkili bir biçime dökmekte aciz kalıyor. Ya hemencecik destan ve efsane döneminin sert, aşınmış, çekim gücünü yitirmiş kalıplarına gidiyor aklı ya da başı sonu belirsiz sayıklamalara, kesitler cümbüşüne. Süvari yoruluyor elbette, arbalet köreliyor”² diyen Ali Emre, hem kitabı kaleme alma gerekçesinden hem de şiirimizin modern zamanlardaki dönüşümünden, havzasındaki daralmadan söz etmektedir.

Kitabı meydana getiren değerlendirmeye yazıları, yalnızca metin/eser incelemesinden ibaret değildir. İncelemelerde “devir-şahıs-eser üçgeni” çoğunlukla göz önünde tutulmuş. Böylelikle, eserlerin kaleme alındığı dönemlerin hâkim paradigmalarına, şairlerin dünya görüşüne ve geçirdikleri değişimlere de yer verilmiş.

Ali Emre, bu aktarımları yaparken yalnızca ele aldığı dönemin fotoğrafını çekmekle kalmayarak; kimi yerde şairlerin, hayatı ve gerçekliği ele alma biçimine de eleştiriler getirmiştir. İnceleme yazılarının Mehmet Âkif Ersoy’la başlayıp İbrahim Tenekeci’yle nihayete erdiğini göz önüne alırsak, önümüzde kısa sayılmayacak bir tarih aralığı durmakta. Kitapta sırasıyla; Mehmet Âkif Ersoy, Kemalettin Kamu, Nâzım Hikmet, Melih Cevdet Anday, Attilâ İlhan, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Edip Cansever, Refik Durbaş ve İbrahim Tenekeci isimlerini takip ediyoruz. Mehmet Âkif’ten “Kocakarı ile Ömer” şiiri seçilmiş. Halk arasında oldukça yaygın olan bir hikâyeyi, şiirleştiren Âkif, bu şiiriyle ortaya modern bir siyasetname örneği de koymuştur. Ali Emre, bu şiiri tahlil ederken “Yoksulun, mahrumun, çaresizin gözetilmesi ve sosyal adaletin tesisiyle ilgili vurguların, Müslüman toplumu zehirleyen miskinlik ve acizliği eğitim ve çalışkanlıkla aşma cehdinin, merhamet ve “sorumlu siyaset talebi”nin yan yana fakat ayrı nehirler halinde aktığı örneklerdir” sözleriyle, şiirin sosyal adalete ve siyaset bilimine göz kırpan yanına dikkat çeker. Mehmet Âkif, kurumsal anlamda vefasızlığa uğrayan, gönlü incitilen hatta küstürülen isimlerin en başında gelir. Yıllar boyunca vatanından cüda bir hâlde yaşayan şaire yapılan vefasızlıklar bununla sınırlı değildir. Bu noktada Ali Emre tarafından, tavrı birbirinden farklılaşan iki isim anılır: “İlginçtir ki yıllar sonra, onun şiirinden ve manzum hikâyelerinden etkilendiğini açıkça itiraf eden ve Âkif’i sevdiğini, yeri geldiğinde

² Nida Dergisi, Sayı: 198, İstanbul 2020.

okuyup örnek aldığını söyleyen tek şair Orhan Veli olacaktır. Oysa Safahat'ı belki de en iyi okuyan, kavrayan ve oradaki hikâyeleri -ölçüyü, uyağı da ikinci plana iterek- yeni bir tarzda yazan, çoğaltan, zenginleştiren kişi, özellikle *Memleketimden İnsan Manzaraları* kitabıyla Nâzım Hikmet'tir. Orhan Veli kadar saf yahut açık sözlü davranmayan Nâzım Hikmet, "Kurtuluş Savaşı Destanından" başlıklı uzun şiirinde Nurettin Eşfak'a "Akif büyük şair, inanmış adam / fakat onun, ben / inandıklarının hepsine inanmıyorum" dedirtecek ve devamında Âkif'i eleştirmeye, itibarsızlaştırmaya matuf dizelere yer verecektir. Bu kadarcık bir değini ve övgü bile birilerine batmış, fazla gelmiş olacak ki şairin ölümünden sonra yapılan baskılarda, şiirde geçen "büyük şair" sözü de Mehmet Fuat marifetiyle sansüre maruz kalmıştır.³

Coğrafyayı seçmek insanın elinde değildir ancak; tarih, insanın zaman ve mekân içindeki eylemlerinin toplamıdır. İnsan, tarihin akışını değiştirebilir, ona müdahale edebilir. Bu müdahale bazen hakikati çarpıtıp üstünü örtme şeklindeyken; kimi zaman da unutulmuş bir şeyi tekrar hatırlatma biçiminde karşımıza çıkabilir. Nâzım Hikmet tam da burada karşımıza çıkar. Yazmış olduğu "*Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı*" bunun örneğidir. "Hiç beklenmedik bir zamanda bir çıkar, yazdığı birkaç formalık küçücük bir kitapla hayata, tarihe ve edebiyata müdahale eder"⁴ diyen Ali Emre, Nâzım Hikmet'in şiirine, bu vafından dolayı geniş bir parantez açar: "Bazı yönlerine katılmasak da Nâzım'ın bu konudaki arayışı, cesareti ve başarısı da takdiri

hak ediyor elbette. Kendi düşünsel ve sanatsal çıkmazlarını, çatışmalarını bu destansı biyografi üzerinden tartışmaya ve aşmaya çalışıyor nitekim. Başarısı ise, yaptığı işten daha büyük, çığır açıcı. Fazlaca çarpıtarak, zorlayarak da olsa köylü komünizmine, komünizmin geçmişine kendi tarihinden bir kahraman sıkıştırıyor resmen. Onun bu çabası, yıllar içinde, ciddi bir külliyatın oluşmasına yol açmış."⁵

İnsan ne kadar anlamaya çalışırsa çalışsın, tarihin arka odasında ne kadar çalışsın, tarihini geçirse geçirsün yine de çoğu meseleyi bütün veçheleriyle kavrayamıyor. Anlaşılan, her şeyin olduğu gibi açığa çıkacağı güne kadar da böyle devam edecek. Şeyh Bedrettin, ismi üzerindeki tartışmaların hiç eksik olmadığı birisi. Onu komünizmin peygamberi mertebesine oturtanlar olduğu gibi, bu şekilde anılmasına karşı çıkanlar da yok değil. Ali Emre, uzun uzun incelediği bu hikâyeli şiir hakkında: "Kimi yönlerden "Şeyh uçmaz, mürit uçurur." sözüne, gerçeğine iyi bir örnek Şeyh Bedrettin. Toplumsal hayata ve adalete yönelik birkaç cümlesi bayrak yapılmış. Hırsı ve kızgınlığıyla bütünleşen bazı yorumları çığırından çıkarılmış. Yeniden diriliş ve ahiret hayatıyla ilgili kimi çıkarımları, biyografisinin ve onca eserinin üstünü örtmüştü. Efsanesi, adımı daha büyük ve trajik bir hikâyenin içine sürükleyen talihsiz bir adam"⁶ demek suretiyle, şeyhin bir anlamda birilerince ideolojiye kurban edilen bir şahsiyet olduğunu vurgular.

³ A.g.e., s. 24-25.

⁴ A.g.e., s. 39.

⁵ Nida Dergisi, Sayı: 198, İstanbul 2020.

⁶ A.g.e., s. 57.

Ali Emre, şiirin “devir-şahıs-eser üçgeni” bakımlarından eleştirisini yaparken Şeyh Bedrettin’in çarpıtılan şahsiyeti hakkındaki yorumlarını da genişletir: “Dikkatli bakıldığında “kamulaştırmayı” değil, “özel mülkiyet”i savunuyor aslında. Paşalara, bey ve ağalara “tumar” ve “zeamet” olarak verilen arazilerin, çarçur edilen toprağın köylülere dağıtılmasını, mülkiyetin el değiştirmesini savunuyor. Nâzım Hikmet, şiirinde üzerinde durmuyor ama bu çıkışlarda Fetret Devri’nin, Timur’un yol açtığı sosyal ve ekonomik tahribatın, birçok bölgeyi aynı anda mağdur eden kargaşanın, açlık ve yokluk içinde dönenen kitlelerin haklı taleplerinin de etkisi var. İsyanın asıl koordinatörleri olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal’in, onun görüşlerini çığırından çıkardıkları, abarttıkları, allayıp pulladıkları ve kendisine de olağanüstülük, kutsallık atfettikleri anlaşılıyor.”⁷

İkinci Yeni şairleriyle aynı dönemde yaşamasına karşın, seçtiği muhtevalar ve durduğu yer bakımından onlardan ayrılan ve diriliş kavramıyla özdeşleşen Sezai Karakoç’un **Masal** isimli şiiri de incelenen eserlerdendir. Doğu’daki bir babanın sırasıyla Batı’ya gönderdiği yedi oğlunun hikâyesinden oluşan şiir, Doğu ve Batı arasındaki ilişkilere değinir. Ancak Ali Emre: “Şiiri, Batı ile mücadeleye bağlı kalarak okumakta, yorumlamakta ısrar ettiğimizde yanlış, sonuçsuz hem maddi hem de manevi yönden çıkışı olmayan bir tutum yedinci oğlun sergilediği. “Asım’ın nesli” formuna uygun düşmediği gibi, “Diriliş eri” idealini karşılamaya da birçok yönden yeterli değil”⁸ cümleleriyle, şiirin final sahnesinin tam da beklentileri

karşılamanın bir sonlanıya erdiğini söyler. Bu çizginin daha sonraları Sezai Karakoç tarafından aşıldığını da okuruz: “Fakat Karakoç burada kalmamıştır. Hem şiirini hem de düşünce dünyasını derinleştirip boyutlandırmaya, bütüncül bir ideal ve perspektif inşa etmeye çalışmıştır. Tartışmaya ve hatta eleştiriye açık bazı noktalar da taşıyan bu devasa birikimin, zamanla bir doyuma ve olgunluğa ulaştığı da söylenebilir.”⁹

Kitapta kendilerine yer verilen Turgut Uyar ve Edip Cansever üzerinden ise, İkinci Yeni akımına dair önemli tespitler bulabilmek mümkün. Uyar’dan Akçaburgazlı Yekta, Cansever’den ise Ruhi Bey şiirlerini ele alan Ali Emre yeri geldiğinde dönemin diğer şairlerinin adlarını da anar. Bu dönem, yani İkinci Yeni akımının kök salmaya başladığı ortam Ali Emre tarafından: “Kanona dahil olmayan geleneksel ya da siyasal anlayışlar kısmen varlığını sürdürse de şiirin kimyası önceki hiçbir dönem ve anlayışla kıyaslanmayacak denli bir başkalaşım yaşar bu yıllarda. Sıradan insanın gündelik hayatı, memleket ve aile sevgisi, yaşama sevinci, kanaatkârlık ve teslimiyetle bütünleşen mutlu olma isteği, çocukluk ve gençlik anılarının getirdiği hoşluk, doğanın bütünüleyici güzellikleri gibi temler büyük ölçüde gözden düşer, terk edilir. Her türlü tanımlamaya, beklentiye, anlayışa tepki gösterilir; özerklik isteği öne çıkar. Yabancı dil öğrenmenin, çevirilerin, yurt dışı deneyimlerinin de etkisiyle edebiyat ve daha özelde şiir; diğer insanî unsurlara

⁷ A.g.e., s. 57.

⁸ A.g.e., s. 105.

⁹ A.g.e., s. 105.

ve ilgi alanlarına nazaran daha hızlı bir yenilenmenin, ayak ve yatak değişiminin içine savrulur"¹⁰ şeklinde tanımlanır.

Bu dönem yazarın ifadesiyle şiirin sosyolojiye tur bindirdiği yıllardır. Her iki şairin, şiirin teknik imkânlarını kullanmadaki ve yeni bir ses yakalama noktasındaki çabaları belirtilerek, yankılarının büyük olduğundan söz edilir. Bununla birlikte yer yer düştükleri iç tutarsızlıklar, kendi halklarına olan bakışları da eleştirilir. Ali Emre'nin Uyar ve Cansever üzerinden ikinci yeni şairlerine getirdiği tenkitleri hem *Acar Süvari Tutuk Arbalet* kitabından, hem de kitaba dair kendisiyle yapılan söyleşi üzerinden okuyabiliriz: "Bir paratoner gibi hep o "yanılğan insan"ı buldular bu adamlar. Yeni teknikler denediler, evet. Klişelerden kaçındılar. Farklı bir şiirin peşinde koştular. Başarılı oldukları da söylenebilir. Ancak henüz Türkiye'de görülmeyen, gündemleşmeyen ya da kitleleşmeyen kötülük türlerini, sapmaları, pislikleri de boylu boyunca şiirimize boca ettiler. Dinî değerler ve kanaatkâr yaşayış biçimleri budanmıştı. Bu bağlamda hepsi de "ölü yıkayıcısı" dediler mesela; bir gassal, bir hoca, bir imam ya da müezzin yoktur şiirlerinde. Dünya savaşlarının getirdiği çökkünlük ve bunalım, her türlü ahlakî düşkünlüğe kapı aralamıştı. Seküler hayat biçimi her vesileyle dayatılmaya ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştı. Batı'dan yapılan çevirilerden gelen bilgi ve yorumlar, parça pinçik edilerek edebiyatın içine savrulmuştu. İçi zaten boşaltılmış olan gelenekle bağlar büsbütün koparılmış, boşlukta sallanan tipler arz-ı endam etmeye başlamıştı bu dönemde. Maddecilik ve hazcılık, derece derece aydınların çoğunu

kuşatmaktaydı. Daha önce gelen cinsellik, erotizm anlatıları da birden büyük bir yekûna ulaştı bu arada. Bu yöneliş, bu saplantı; edebiyatta içerik açısından büyük bir bataklık oluşturdu. Son derece süfli yaklaşım ve anlatımların yanı sıra "kent patolojisi"ni, modern çıkmazları aşmada bir çare olarak gördü bu şairler üstelik.

Kitapta da belirttim. İyiler de, düzgün yaşamaya ve temiz kalmaya çalışanlar da vardı bu kentlerde. Onlar da itilip kakılıyorlardı. Bazen eşik mekânlarda yaşıyorlardı. Fakat onları gören, anlayan, anlatan pek yoktu. Cinsellik, yenilmişlik, umutsuzluk, alkolizm, intihar eğilimi ve kirlenmişlik sürekli öne çıkarıldı. Bunları anlatmaya yönelmek, bir saplantı hâline geldi neredeyse. Şiirdeki kamera hareketliydi fakat belli yerlere, kişilere, enstantanelere saplanmaktan kaçınmıyordu. Batılı algı ve akımların etkisinden kurtulamayan, gerçekçiliği ve nesneliliği bile sürekli kötü, çirkin, olumsuz ve huzursuz olana yoğunlaşarak anlatan bir eğilim söz konusuydu bu yıllarda. Kötülüğün, karanlığın, kirlenmenin, umutsuzluğun ve çürümenin her yere, herkese bir şekilde bulaştığı kabulüyle yola çıktı II. Yeniciler. Kendileri de ona dalmakta, abanmakta beis görmediler. Hatta onun bir parçası ya da gönüllü anlatıcısı oldular. Şiir eski zincirlerin çoğundan kurtuldu fakat boynunu sıkan fularlardan, omzuna düşen sıra dışı atkılarından, parmaklarını sıkan süslü eldivenlerden yine asıl gerçeği göremez, gösteremez hâle geldi."¹¹

¹⁰ A.g.e., s.113.

¹¹ Nida Dergisi, Sayı: 198, İstanbul 2020.

KAYNAKÇA

Emre, ALİ, *Acar Süvari Tutuk Arbalet*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2020.
Nida Dergisi, Sayı: 198, İstanbul 2020.

| FERHAT ÇİFTÇİ

Ortadoğu'ya Dair Yer ve Dil Sancısı

Zaman ve mekân, insan ve yaşam için bir zorunluluk olup değişkenlik gösterir. Kimileri zorlu zamanlar ve mekânlar içindeyken kimileri daha elverişli şartlarla yaşamını sürdürür. Bunun bir tercih mi yoksa talih mi olduğu veya mukadderattan, müstahak olmaktan mı kaynaklandığı tartışılabilir. Fakat insanlık için çoğunlukla yaşamın merkezinde veya kıyısında kalmak şeklinde genel bir ayırım söz konusu olur. Merkezde olanlar, dünya nimetlerine denk düşen/düşürülen bir konum içerisinde; kıyısında kalanlar ise muktedirlerce etkisiz kılınan bir vaziyete sahiptirler. İyiler ve kötüler, zenginler ve yoksullar, mazlumlar ve zalimler, Batılılar ve Doğulular, kuzeyliler ve güneyliler gibi ayrımların yaşamımızda tuttuğu yer ortada. Aktüel dünyada sıklıkla başvurduğumuz bu karşıtlıklar adalet, eşitlik, özgürlük, siyaset, akıl ve hile gibi birçok değışkene bağı olarak somutlaşır. Vuku bulan olaylar, yaşanan çatışmalar, değışim ve dönüşümler hem doğrudan yaşamı hem de bunun bir yansıması olarak düşünce ve sanat dünyasını şekillendirir.

Ortadoğu, mekânsal ve zamansal bağlamı ile yerleşiklerine ileri sürülen yaklaşım çerçevesinde ağır bir tablo sunmaktadır. Tablonun asıl müsebbibi egemenler iken onlardan geri kalmayacak taşeronlar ise alt-yapı hizmetlerini sağlarlar. İktidar masasının sarhoşları olarak keyifli aldanmalar içinde olurlar. İhanet, onlara göreceli bir kazanç sağlar. Öte yandan eleştiriden yoksun aydınlar ve geniş kesimler, Malik bin Nebi'nin hak-

lı kavramsallaştırmasıyla sömürüye müsait hâdedirler. Gerçek Ortadoğulu olmak ise yenilgi toplumunun parçası olmak anlamına gelmektedir. Dışardan ve içerden iki defa vurulmak gibi çoklu ve zorlu bir imtihanı ancak gerçek sahipler yaşamaktadır. Tarihi gelişmelere bakıldığında bu gerçeklik kendini yeterince göstermektedir. Dolayısıyla akıl ve mukavemet talip olanların kendine ait olan ama başkasının tasarrufunda bulunan bir yer sancısıyla malul bir yaşam sürdüğü söylenebilir. Elbette karşı koymak şereflice ama ne yaparsanız zihnin tepkisel ağlarla örülmesi, taşeron muktedirlerin güdümlüsü kalması gibi yenilgi toplumunun belirtilerinden kaçmak çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Yapıcı eleştiri, yüzleşme, özgürleşme ve sahici bir sınanma bu durumun panzehridir ama iktidarların tasarım ve tasarrufuyla bunlar gecikir. Ortadoğu'da bir yandan tarihsel, dinî ve kültürel bağlarla ortaklaşan halklar, diğer yandan ise rejimlerin garantörü otoriter, popülist ve rekabetçi liderler yer almaktadır. Ortadoğu'nun asıl problemi de bu iki yapı arasındaki derin farktan ileri gelmektedir.

Ali Emre'nin poetik düzlemde Ortadoğu'nun izini sürdüğü kitabı, söz konusu değerlendirmeler bağlamında bir karşılık barındırır. Kitap problem doğrultusunda yabancılaşma ve duyarsızlaşma ile eleştirel; sahiplik duygusunun ön plana çıkarılmasıyla benimsenen ve yüceltilen bir yaklaşımın ürünü. Ağırlıklı olarak 1950 sonrası Türkiye'sinde Ortadoğu'nun hangi şairlerin dünyasında yer ettiğine odaklanan kitap, müellifin ifadesiyle daha çok "şair öznesi Müslüman olan şiir birikimi üzerine" yoğunlaşmaktadır. Yüceltilen ve görülmesi istenen müktesebatı, bu şekilde sunmak isteyen Emre; farklı kesimlerin şahitliğini de göz ardı etmemekte ve nitekim ideolojik farklılıkların adresi olan kimi isimleri çalışmasında anmaktadır. Emre'nin *Şiirin Saçağı Altında* adlı kitabında poetik değerlendirmeler ağırlık kazanırken bu çalışmasında tematik bir takip baskındır. Bu açıdan eleştireliliğini daha çok Ortadoğu coğrafyasında yaşanan acıların görünürlüğü üzerinden sağlamaktadır. Çalışmaya, Ortadoğu'ya dair yer sancısının dil sancısı şeklinde yansıdığı bir bütünlük içinde yaklaşmak mümkündür. Bu çerçevede Ortadoğu'ya olan ilgisizliğe dikkat çekmek isteyen şair, yaşanan acılara kayıtsız kalınamayacağı sanat dünyasına ilişkin haklı bir beklenti olduğunu belirtir. Ayrıca sanatın böyle bir zorunluluk içinde düşünülmemesi gerektiğinin de altını çizer. Bir dengenin yakalanmaya çalışıldığını ele veren bu söylem, sanat işlerinde gözetilmesi gereken hususlara dair zorunluluklara işaret eder.

Ortadoğu'ya dair tarihi ve kültürel bilgilerin başlangıç niyetiyle yer aldığı kitapta, şiire dair genel bir panorama var. Kitabın farklı yerlerinde şiir örneklerine yer vermemekle beraber farklı yönelimlere sahip pek çok şairin adını anan Emre, Ortadoğu'ya yüklenen anlamı ve sahiplik duygusunu ir-

deler. Ardından dikkat çeken şairlerden şiir örnekleriyle yaklaşım tarzları gözler önüne serilir. Çalışmada 1950 sonrası Türkiye'sinde Ortadoğu'yu şiirinde ilk söz konusu eden şairin Nâzım Hikmet olduğuna dair bir kayıt var. Bu kayıt doğrultusunda antiemperyalist ve kolonyalist eğilimlerle Ortadoğu'ya ilişkin poetik düzlemde bir savunuya işaret edilmesi şüphesiz önem teşkil ediyor. Nitekim Nâzım Hikmet'le aynı dönemde yaşayan Necip Fazıl'ın Ortadoğu'ya neredeyse hiç değinmemesi tespiti, fikri anlamda oldukça kıskırtıcı. Çalışmada toplumcu duyarlılığın izi, aralarındaki farklara işaret etmekle beraber Attila İlhan, Hasan Hüseyin, İkinci Yeni şairlerinden Cemal Süreya ve Turgut Uyar ile sürülür. Emre, içinde yaşanan toplumun dini ve kültürel değerlerine temas etmek bakımından sıralanan şairlere mesafe koyar ve onları Ortadoğu'ya karşı yüzeysel kalmakla eleştirir.

Kitabın asıl odaklandığı şairler ise 1950 sonrası için Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Arif Ay, Metin Önal Mengüşoğlu, Nurettin Durman ve Cahit Koytak'tır. Söz konusu şairlerin şiirlerinde Ortadoğu coğrafyasının tematik bir çeşitlilikten ziyade bir varlık ve aidiyet sorunu olarak belirdiğine dair bir yaklaşım sergilenir. Bunun yanında Guantanamo, Filistin, Gazze, Rachel Corrie, Mavi Marmara, Suriye, Mültecilik, Mısır eksenli olarak hazırlanan bazı antolojiler ve öne çıkan şairlerden örnekler de çalışmada yer alır. Her ne kadar Sezai Karakoç şiiri için "Ortadoğu'ya cepheden ve içerden bakış" şeklinde bir nitelemede bulunulsa da sıralanan bu şairlere de söz konusu kapsamda yaklaşıldığı söylenebilir. Eser, bu çerçevede farklılıkların gözler önüne serilmesi ve sahiplik duygusunun kültürel ve dinî gerçeklikle bir örtüşüm içinde olunup olunmadığı üzerine vücut bulmuştur denebilir.

| HAŞİM ŞAHİN

Şark'ın Efendileri: Nureddin, Selahaddin ve Baybars

Hız. Peygamber'in Medine'ye hicreti ile temelleri atılan İslam devleti, yüz yıl gibi kısa bir sürede, içerisinde Pers imparatorluğunun da bulunduğu kadim dünyanın büyük bir bölümüne hâkim olmuş; sadece siyasi iktidarın değil kültürel iktidarın da zirvesini teşkil etmiş, ticaret yollarının kontrolünü ele geçirmiş, sınırlarını Çin'den Avrupa'nın en batı ucuna kadar geniş bir coğrafyaya ulaştırmayı başarmıştı. Bu muazzam fetihlerde hiç şüphesiz Raşid Halifelerin, Emevilerin muazzam bir gayreti ve bitmek bilmeyen gaza arzuları belirleyici olmuştu. Hz. Ebubekir devrinden itibaren Roma İmparatorluğu'nun doğudaki toprakları Müslümanların başlıca fetih güzergâhları oldu. Hz. Ömer devrinde Kudüs, Hz. Osman devrinde Kıbrıs fethedildi. Emeviler devrinde ise İstanbul üç defa kuşatıldı. Abbasiler daha çok kültürel alanda öne çıkmış bir devlet olsalar da, bilhassa Türk asıllı komutanların gayretleri ile fetihler bu dönemde de hız kesmeden devam etti. 900'lü yıllarda Ağlebiler Sicilya, Palermo ve Pisa gibi şehirleri ele geçirerek Roma'yı yakından tehdit etmeye başladılar. Bu süreç aynı zamanda Akdeniz'deki İslam hâkimiyetinin daha da güçlenmesini sağladı. 10. asrın ortalarından itibaren Türklerin devletler bazında İslamiyet'i benimsemeleri, Bozkır kökenli bu savaşçı kavmin de

İslam adına yeniden ve çok daha güçlü bir fetih sürecine başlaması ile neticelendi. Gazneliler Hindistan bölgesinin İslam diniyle tanışmasını sağlarken, yönünü batıya çeviren Selçuklular kısa süre içerisinde kadim İran şehirlerini ele geçirip, ardından Suriye'ye ve Malazgirt Savaşı sonrasında da Anadolu'ya hâkim oldular. Malazgirt Savaşı neticesinde Anadolu'da vaktiyle Selçuklu hizmetinde bulunan Emirler irili ufaklı pek çok devlet kurdular. Malazgirt Savaşı'nın sonrasında Anadolu'da asıl hâkimiyeti tesis eden ise Selçuk Bey'in oğlu Arslan Yabgu'nun soyundan gelen Süleyman Şah'ın kurduğu Türkiye Selçukluları oldu. 1075'te İznik, 1085'te Antakya Selçuklu hâkimiyetine girdi. İşte bu Müslüman Türk ilerleyişi hem Bizans hem de Avrupa için mensup oldukları Hıristiyanlığın sonunu getirecek en büyük korku unsuru olarak görülmeye başlandı. Avrupa'daki geniş kitleleri Doğu'ya göndermek Papalık için de tarihi bir fırsattı. Ancak asıl argüman Kudüs'ün Müslümanların elinden kurtarılması fikrinin bir kez daha ve bu kez çok daha güçlü bir şekilde ortaya atılması oldu.

Tarihi boyunca üç kutsal dinin en önemli merkezlerinden birisi olan Kudüs, İkinci Halife Hz. Ömer eliyle fethinden itibaren Müslümanlar için ayrı bir

önem kazanmış, 1077 yılında Selçuklu emirlerinden Atsız Bey tarafından Selçuklu topraklarına dâhil edilmişti. Şehrin Müslüman hâkimiyeti altında bulunması Hıristiyan dünyasında büyük bir tepki uyandırmış, papalar muhtelif dönemlerde şehrin Müslümanlardan geri alınması çağrısında bulunmuşlardı. Bu açıdan bakıldığında Kudüs, Hıristiyan dünyası için o dönemde Müslüman topraklarına yapılacak bir saldırının başlıca meşruiyet kaynağıydı. Papa II. Urbanus, 1095 yılında Clermont Konsili'nde yaptığı Haçlı çağrısında yine bu hususa vurgu yapmış, Kudüs'ün kurtarılmasının Tanrı'nın isteği olduğunu ısrarla vurgulamıştı. Çoğunluğu Fransız asilzadelerinden ve şövalyelerinden oluşan, sayıları yüz binleri bulan Haçlılar Avrupa'dan Kudüs'ü kurtarmak üzere hareket etmişler, Türkiye Selçuklu Selçukluları ve Danişmendli hâkimiyeti altındaki topraklardan geçtikten sonra Urfa, Antakya, Kudüs ve nihayet Trablus'ta Haçlı devletleri kurmuşlardı.

Haçlı Seferleri o döneme kadar çok güçlü bir direnişle ve saldırı ile karşılaşmayan, yenilmez İslam dünyasının kalbine saplanmış bir hançer oldu âdetâ. İslam toplumlarının bir araya gelerek güçlü bir şekilde işgal altındaki topraklarını kurtarmaları yaklaşık iki yüz yıllık bir süreyi aşan bir zaman dilimini bulacaktı. Uzunca bir süre, iç karışıklıklar, taht ve hanedan kavgaları, mezhep savaşları ile boğuşmuş olsalar da İslam toprakları Haçlı seferlerine kadar dışarıdan ve farklı dine mensup bir gücün istilasına uğramamıştı. Müslümanların, Haçlı seferlerinin getirdiği kaos ortamından

ve siyasi travmadan kurtulmaları ise iki büyük hükümdar sayesinde gerçekleşti: Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi.

Birinci Haçlı Seferi sırasında, Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmeleri ve şehri ele geçirdikleri gün olan 15 Temmuz 1099 tarihinde Arap kaynaklarının muhtemelen abartılı ifadesi ile 70.000 Müslümanı katletmeleri bu iki büyük hükümdar başta olmak üzere İslam hükümdarlarının cihad politikasının en önemli unsurlarından birisi oldu. Haçlıların Müslüman topraklarındaki işgali yaklaşık iki asır devam etti. Bölgede Müslüman devlet adamlarının birbirleriyle sürekli mücadele içerisinde olmaları, İsmailî dailerinin faaliyetleri, İslam dünyasının bir araya gelip düşmanları karşısında müşterek mücadele etmek yerine kendi içlerinde sürekli bir savaş hâlinde olmaları, siyasi entrikalar, mezhep çatışmaları bölgedeki Haçlı hakimiyetinin bu kadar uzun sürmesinin başlıca sebepleriydi. Elbette ki daha en başından itibaren Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan ve onun oğlu Sultan I. Mesud, Danişmendli Emir Gazi, Artuk Bey'in torunu Belek Gazi gibi isimler Haçlı ordularına karşı önemli başarılar elde etmişler, gerek Haçlı baskısının daha da artmasına, gerekse bölgedeki Türk varlığının Haçlılar ve Bizans Devleti tarafından sona erdirilmesine izin vermemişler, bilhassa içinde yaşadığımız Anadolu'da Türk ve Müslüman varlığının devamını sağlamışlardı. Bu açıdan bakıldığında Türk toplumunun bilhassa baba oğul iki Selçuklu hükümdarına çok şey borçlu olduğunu belirtmek gerekir. I. Kılıç Arslan'ın 1101 yılında Anadolu'ya

gelen üç büyük Haçlı ordusunu sırasıyla Merzifon, Konya ve Ereğli'de imha etmesi, Sultan I. Mesud'un ilk Haçlı seferi sırasında babasının mağlup edildiği yerde, Dorylaion'da İkinci Haçlı Seferi'ne katılan birlikleri imha etmesi Anadolu'daki İslam ve Türk varlığının devamı açısından büyük önem taşır.

Vaktiyle Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olan üç büyük şehirde kurulan Haçlı devletleri uzunca süre Müslümanlar için tehdit oluşturmuştu. Bilhassa Suriye Selçuklu sultanları ve bölgedeki Selçuklu emirleri Haçlıların varlığını kabullenmişlerdi. Haçlı varlığına son verme ve Müslümanları bir çatı altında toplama konusundaki ilk ciddi adımlar ise, Suriye sahasında Kasımüddeve Aksungur'un oğlu İmadüddin Zengi tarafından atıldı. Kölesi tarafından öldürülmesine kadar geçen zaman dilimi içerisinde önemli başarılar elde eden Musul atabeyi İmadeddin Zengi, bir yandan ileride Zengi Atabeyliği adıyla bilinecek devletin temellerini atarken, bir yandan da Haçlılar karşısında Müslümanların da önemli başarılar kazanabileceğini gösteren sembol isimlerden birisi olarak Haçlıların âdeta korkulu rüyası hâline geldi. Onun 1144 yılında Haçlıların elinden Urfa'yı alması, Müslümanlar için bir umut ışığı ve cesaret vesilesi olmanın yanı sıra Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Urfa'nın ele geçirilmesi İkinci Haçlı Seferi'nin başlıca sebebi oldu.

İmadeddin Zengi öldürüldüğünde kendisiyle aynı politikayı benimseyen iki oğul bırakmıştı. Bunlardan Seyfeddin Gazi Musul'u, Nureddin Mahmud Zengi

ise Halep'i idare ediyordu. Zengi ordusunun ve bürokrasisinin tamamı, babasının meşru varisi Seyfeddin Gazi olsa da Nureddin Zengi'yi hükümdar olarak tanıdılar. Seyfeddin Gazi kardeşine karşı gösterilen bu teveccühe itiraz etmediği gibi, bilhassa onun Haçlılar ve Bizans ile yaptığı mücadelelerde en büyük destekçisi olarak, kardeş birlikteliğinin nasıl olumlu sonuçlar doğuracağına âdeta dersini verdi. Nureddin Zengi, kısa sürede gücünü artırmış, dağınık hâldeki Müslüman emirleri etrafında toplamayı başarmıştı. Meşhur Selahaddin Eyyubi'nin babası Necmeddin Eyyub ve amcası Esedüddin Şirkuh, bu mücadeleler sırasında Nureddin Zengi'nin en önemli yardımcılarıydı.

Nureddin, Haçlılarla mücadeleyi babasının bıraktığı yerden devam ettirmişti. Kısa süre içerisinde Urfa Haçlı Devleti hâkimiyeti altındaki diğer şehirleri de peş peşe ele geçirdi. Bu mücadeleleri neticesinde Hıristiyan dünyasına karşı gerçekleştirilen cihad ve gaza ideolojisinin o dönemdeki en büyük temsilcisi oldu. Onun bu konudaki gayretleri diğer Müslüman hükümdarlar ve Abbasi halifesi tarafından da takdir ve destekle karşılandı. O, Şam'ı ele geçirdikten sonra Esedüddin Şirkuh ve Selahaddin Eyyubi eliyle Mısır'a da hâkim oldu. Bu başarısıyla aynı zamanda Şii dünyasının ana yönetim merkezini de kontrolü altına almış oluyordu. O, İslam dünyasının kendisine yüklediği misyonun farkındaydı. Bu nedenle kendisine yeni hedef olarak Kudüs ve İstanbul'u seçmişti. Onun bu fikre yürekten inandığı ve bu iki şehri ele geçirme düşüncesinde

olduğu Abbasi halifesine yazdığı mektuptan açıkça anlaşılmaktadır. Nureddin, 1173 yılında Bizans ordusunu mağlup ettikten sonra Abbasi Halifesi el-Mustazi Biemrillah'a yazdığı mektubunda *"Kostantiniyye ve Kudüs fethedilmeyi bekliyorlar. İkisi gecenin karanlığında sabahın munis aydınlığını bekliyor. Allahu Teâlâ keremiyle bana bu iki fethi İslâm ehline sunmayı nasip etsin"* diyerek bu düşüncesini ve arzusunu açıkça ifade etmişti. Üstelik bununla da kalmayıp düşüncesini eyleme dökmüş, ele geçireceğine inandığı Kudüs'te, Mescid-i Aksa'ya konulmak üzere devrinin en maharetli ustalarına muhteşem bir minber yaptırmış, bu minberi Kudüs fethedilinceye kadar emaneten Halep'te yaptırdığı camiine koydurmuştu.

Ne Kudüs'ün ne de İstanbul'un fetih Nureddin'e nasip oldu. Kudüs, onun yanında yetişen ve sahip olduğu fetih ve gaza ruhunu aynen devam ettiren selefi Selahaddin Eyyubi tarafından gerçekleştirildi. Selahaddin, ustasına karşı her zaman sadık ve vefalıydı. Bu nedenle Kudüs'ü ele geçirdiği zaman söz konusu mihrabı Mescid-i Aksa'ya koydurdu. Nureddin Zengi'nin yaptırdığı bu minber 1969 yılında fanatik bir Yahudi tarafından yakılıncaya kadar orada kaldı. Nureddin Zengi'den günümüze ulaşan son somut miras olan Halep Ulu Camii ise birkaç yıl evvel IŞİD militanları tarafından havaya uçuruldu.

İslam dünyasının Haçlı Seferleri/istilaları sonrasında karşılaşmış olduğu ikinci büyük tehdit Moğol İstilasası oldu. 1219 yılında Cengiz Han'ın Harezmsah hâkimiyeti altındaki Buhara, Gurgenc

gibi şehirlere saldırısı ile başlayan bu istila hareketi, 1243 yılında Köseadağ Savaşı'nda Türkiye Selçukluları'nın mağlubiyeti, 1257 yılına gelindiğinde ise Hülagü Han tarafından Abbasi halifeliğinin ortadan kaldırılması ile neticelendi. İslam topraklarında ilerlemeye devam eden Moğollar, Irak ve Suriye'nin bir bölümünü ele geçirdikten sonra Anadolu içlerine kadar ilerlediler. Haçlı Seferlerine oranla çok daha kısa sürmüş olsa da etkisi ve tahrip edici gücü çok daha yüksekti. Ve Kudüs bir kez daha Müslümanların hâkimiyetinden çıkma tehdidi altındaydı. Vaktiyle Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi'nin Haçlılar karşısında elde etmiş oldukları başarı bu kez Moğollar karşısında Sultan Baybars eliyle bir kez daha kendini gösterdi. Vaktiyle Davud Peygamber'in Calut'u öldürdüğü yerde Moğol ordusu ile karşılaşan Memluklar, Sultan Kutuz'un riyasetinde ve Baybars'ın kumandasında Moğol ordularına belki de tarihlerindeki en ağır yenilgilerini tatturdılar. Bu defa genelde İslam dünyasının özelde ise Kudüs'ün yeni muhafızı savaş sonrasında sultanlığını ilan eden Baybars oldu. Aynı coğrafyada İslam dünyasına karşı gerçekleştirilen saldırıların ve istilaların başlıca savunusu olan bu üç büyük hükümdar yaşadıkları dönemde "Şark'ın Efendisi" olarak anılmayı fazlasıyla hak ediyorlardı.

Yukarıda bahsettiğim bu hükümdarları merkeze aldığımızda, ülkemizde ve hatta dünya genelinde yapılan çalışmaların henüz emekleme aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Selahaddin Eyyubi'ye dair en geniş çalışmalar Prof. Dr. Ra-

mazan Şeşen tarafından yapılmıştır. Nureddin Zengi 'ye dair yapılmış en önemli çalışma ise Dr. Abdülkadir Turan tarafından hazırlanan biyografidir. Memlûk Devleti hakkında yapılan çalışmaların da henüz yeterli seviyeye ulaşmadığı söylenebilir. Söz konusu dönem ve şahıslara dair edebiyat sahasında, yaptığı çalışmaları ile en fazla dikkati çeken isim ise Ali Emre olmuştur. Ali Emre'nin, "*Şark'ın Kandili Nureddin Zengi*"¹ adını verdiği eseri bu büyük hükümdarın hayatına dair yazılan ilk roman olma özelliğini taşımakta olup, gerek tarih gerekse edebiyat dünyasında büyük beğeni kazanmıştır. Ali Emre bu çalışmasında Nureddin Mahmud Zengi'nin kişiliğini, İslam ve Türk tarihindeki önemini,

Orta Doğu'nun kaderinin çizilmesindeki katkısını ve cihad düşüncesinin, yaşadığı yüzyılda nasıl bir karşılık bulduğunu somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Nureddin'i Selahaddin olmadan, Selahaddin'i Nureddin olmadan anlamak; gerçek bir tarihsel ve edebî zemine oturtmak elbette mümkün değildir. İşte bu nedenle Ali Emre de ikinci kitabında Sultan Selahaddin'i konu edinmiş ve "*Şark'ın Kartalı Selahaddin*"² adını vermiştir. Bu eserinde ise, Sultan Selahaddin'in adaletini, kahramanlığını, cesaretini, tedbirliliğini, Haçlılar karşısındaki tavrını, kısacası Nureddin Zengi'nin İslam toplumuna bıraktığı en büyük miras olan Selahaddin Eyyubi'nin gerçek kimliğini ortaya koymaya gayret etmiştir. Ali Emre'nin kaleme aldığı serinin üçüncü kitabının konusu Sultan Baybars olmuştur. Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi'nin mirası, ancak onların hükmettiği topraklardaki yeni tehdidin savuşturulması ile korunabilirdi. İslam dünyasının Moğol tehdidi karşısında bir kalkana ihtiyacı vardı. Bu kalkan ise Sultan Baybars'tan başkası değildi. İşte bu süreci çok iyi analiz eden Ali Emre'nin, kitabına "*Şark'ın Kalkanı Baybars*"³ adını vermesi anlaşıldığı kadarıyla bu yaklaşımın bir neticesidir. Ali Emre'nin bu üçlemesi Orta Doğu'nun 12. ve 13. yüzyıldaki siyasi ve kültürel çehresinin anlaşılması bakımından son derece dikkati haiz olup, geniş bir emeğin ürünüdür.

¹ Ali Emre, *Şark'ın Kandili Nureddin Zengi*, Temmuz Yayınları, İstanbul 2018.

² Ali Emre, *Şark'ın Kartalı Selahaddin*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2018.

³ Ali Emre, *Şark'ın Kalkanı Baybars*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2020.

Kitle Hareketlerinin Anatomisi

Almanya'dan Amerika'ya göç eden Yahudi bir ailenin çocuğu olan Eric Hoffer, 1902'de New York'ta dünyaya gelir. Beş yaşında annesini kaybeder. Yedi yaşında kör olur. On beş yaşına geldiğinde ise mucizevi bir şekilde görmeye başlar ve -tekrar kör olma korkusuyla, büyük bir iştahla- okumaya yoğunlaşır. 1964'te üniversitede danışmanlık görevine başlayınca kadar ırgatlık, maden ve liman işçiliği gibi kas gücüne dayanan birçok işte çalışır. *Kesin İnançlılar*¹ kitabını, bu dönemde gözlemlediği insanlardan hareketle ve okuduğu kitaplardan çıkardığı notlarla yazar. Kitap, Nazi faşizminin ve İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin hâkim olduğu bir dönemin hemen ardından 1951'de yayımlanır. Hoffer; bu eserinde kitle hareketlerinin ortak yönlerini, altında yatan motivasyonu ortaya koymaya ve bireysel/toplumsal davranış eğilimlerini incelemeye çalışmıştır.

İnsanlık tarihinde bilinen en eski kitlesel hareketler din eksenli olmuştur. İkel kabilelerdeki dinî ritüellere katılım, grupta kabul görme açısından önemlidir. Millet bilincinin oluşmasının ardından, bilhassa Fransız İhtilali'nin etkisiyle yükselen milliyetçi hareketler ve totaliter yönetimlere tepki olarak gelişen devrimci hareketler en çok taraftar bulan ideolojik kitle hareketlerindendir.

Eric Hoffer, dört bölümden müteşekkil eserinin ilk bölümünde kitle hareketlerinin insanlar üzerindeki çekiciliğini ve neden kolayca taraftar bulduğunu irdeler. Bu bölümde Doğu toplumlarına yönelik hayli ilginç tespitlerde bulunur. Doğu'da, Batı demokrasilerine karşı büyük bir hınç olduğunu ve bu nefretin Doğu ülkelerini yüzyıllardır süregelen uyumsuzluktan uyandırdığını iddia eder. Yazar, değişime duyulan güçlü ihtiyaç ile değişime karşı direncin aynı inançtan doğduğunu savunur. Geleceğe duyulan korkunun, içinde yaşanan döneme sıkı sıkıya sarılmaya neden olduğunu; geleceğe yönelik inancın ise değişime açıklık sağladığını belirtir. Başarılı ve mutlu kişilerin mevcut durumu koruma eğiliminde olup değişime karşı olduklarını; engelli ve orta yaş üstü bireylerin ise geleceğe yönelik korkuları nedeniyle değişime karşı olduklarını ileri sürer. Yazar, Sanayi Devrimi'nin kitlesel değişim hareketlerindeki önemine değindikten sonra kitle hareketlerine katılmada "tecrübe" kavramı üzerinde durur. Tecrübenin sanılanın aksine bir avantaj değil, dezavantaj olduğu inancındadır. Tecrübeli kişilerin istikrarlı oldukları alanları terk edip yeni bir harekete katılmada isteksiz olduklarını söyler. Hoffer'e göre bir kitle hareketi,

¹ Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, İstanbul: Olvido Kitap, 2019 (16. bs).

başlangıç aşamasında talihi ve kariyeri için çabalayan insanları kendisine çekmesiyle güçlenme aşamasına geçmiştir ve hareket, yeni bir düzen getirmekten çok mevcut olanı muhafaza etmeyi hedefler. Burada Hitler'den şu alıntıya yer verilir: “Bir hareket ne kadar çok makam tesis eder ve mevki dağıtursa, o kadar daha düşük nitelikteki kişileri kendine çeker ve sonunda bu siyasi asalaklar başarılı bir partiyi öylesine sararlar ki başlangıçtaki hareket, eski günlerin dürüst savaşçılarınin gözünde tanınmayacak hale gelir... Bu olduğunda, böyle bir hareketin ‘misyonu’ bitmiştir.” (s.29) Yazar ayrıca kitlesel hareketlerin hemen hemen tamamının, taraftarlarını aynı tipte bireylerden seçtiğini ve bu hareketlerin birbirlerinin yerini tutabileceğini belirtir. Yani kitle hareketlerinin genellikle tek yönlü olmadığını ve söz konusu hareketlerin dinî, milliyetçi, devrimci ve sosyal eksenlerin bazılarını birlikte kullanarak varlığını sürdürdüğüne işaret eder. Kitle hareketlerinin göç için uygun şartları oluşturduğunu ve benzer şekilde göç hareketlerinin kitlesel hareketlerin doğuşuna zemin hazırladığını savunur. Birinci Dünya Savaşı sonrası ABD ve Britanya'nın Avrupa ülkelerinden gelen çok sayıda göç talebini kabul etmemesinin Faşizmin ve Nazi hareketinin yükselişine neden olmasını bu duruma örnek gösterir.

Eric Hoffer, kitabın ikinci bölümde inanç değişimine hazır insan tiplerinin özellikleri üzerinde durur. Bu tipler: “yoksullar, uyumsuzlar, benciller, dışlanmışlar, muhterisler, çaresizler,

canı sıkınlar, yeni yetme gençler ve günahkârlar” şeklindedir. Bir milleti oluşturan bireylerin çoğunluğunun orta sınıfa mensup olduğunu fakat milletin ortalama/düzgün insanlar tarafından değil uçlarda konumlanan azınlıklar tarafından biçimlendirildiği belirtilir. Toplum tarafından gözden çıkarılan ve dışlanan bireylerin o toplumun geleceğinin ham maddesini oluşturduğunu, ayak takımı ve memnuniyetsizlerden yoksun toplumların intizamlı fakat doğması muhtemel yeniliklerden mahrum olacağını vurgular. Ordudan terhis edilmiş bir askerin herhangi bir kitle hareketi için potansiyeli yüksek bir taraftar olduğunu ekler. Bu bölümdeki en ilginç savlardan birisi bireyleri isyana yönlendiren şeyin çektikleri sıkıntılar değil, daha iyi koşulları tatmış olmaları fikridir. Yani kazanılan hakların kaybedilmesi o hakkın hiç kazanılmamış olmasından daha şiddetli bir isyana neden olacaktır. Yükselmekte olan bir kitle hareketi yakın gelecekteki bir hedefi/umudu işaret eder. Hareket kontrolü ele geçirdiğinde ise vurgu uzak gelecekteki umuda doğru kaydırılır. Bunun en tipik örneği seçim vaatleridir.

Hoffer, hayatını boşa geçirdiğine inanan bireylerin özgürlükten çok eşitlik ve kardeşlik için istekli olduğunu belirtir. Ayrıca özgürlük diye bağırıp çağıran bireylerin çoğunlukla özgür bir toplumda mutlu olma ihtimalinin en düşük bireyler olacağını öne sürer. Üyeleri birbirine sıkıca kenetlenmiş bir gruba mensup bireylerin, hüsrana uğrama ihtimalinin düşük olduğunu ve isyan eşiklerinin -tamamen bağımsız

bireylere nazaran- daha yüksek olduğunu söyler. Yazar kitabın bu bölümünde çoğu kitle hareketlerinin başlangıç aşamasında aile müessesine karşı düşmanca tavır takındıklarına dikkat çeker. Bu şekilde, ailenin birey üzerindeki kontrol ve denetimini ortadan kaldırarak bireyi ailenin erdemlerinden uzaklaştırmanın hedeflendiğini öne sürer ve bu noktada sanayinin arttığı Batı toplumlarına ve kapitalist düzene atıfta bulunur. Aile kurumunun tahrip edilmesinin kolektif ruhu destekleyerek kitle hareketlerine katılımı kolaylaştıracığını öngörür. Günümüzde LGBT+ hareketlerinde doğrudan aile kurumuna yönelik olan saldırılar da bu savı destekler niteliktedir.

Yazar, üçüncü bölümde kitle hareketlerinin yapısını, yöntemlerini ve taraftarlarını inceler. Birlikte hareket etmenin ve fedakârlığın kitle hareketlerinin temelini tesis ettiğini belirtir ve aralarındaki hassas dengeye dikkat çeker. Bireyin asla kendisini yalnız hissetmemesi, her an gözetim altında olduğu hissini verilmesinin önemine değinir. Liderlerin en önemli işlevlerinin takipçilerinin muazzam bir hareketin şanlı bir üyesiymiş gibi hissetmelerini sağlayarak onları ölüm korkusundan uzak tutmak olduğunu söyler. Buna örnek olarak da Hitler'i gösterir. Büyük ve gösterişli törenlerin en akli başında bireylerin üzerinde dahi büyük etkilerinin olduğunu belirtir.

Kitabın dördüncü ve son bölümünde ise kitle hareketlerinin süreçlerini, hareketi başlatan ve devam ettiren

kişiler üzerinden anlatır. Bu kişileri “söz ustaları”, “fanatikler” ve “eylem adamları” şeklinde adlandırır. Liderlerin hitabet yeteneğinin önem ve tesirine değinir. Geri kalmış ülkelerde öne çıkan devrimci liderlerin muhafazakâr Batılı kurumlarda eğitim gördüğünün altını çizer. Bu bölümde söz ustalarının üstün görülüp ayrı tutulduğu toplumlarda bir muhalefet oluşmasının çok güç olduğunu ve yabancı hareketlerin uygun bir zemin bulamayacağını iddia eder. Fanatik bireylerin, kitle hareketleri ve yeni başlangıçlar için elzem olduğunu savunur. Fanatiklerin, genellikle yaratıcı olmayan ancak çok konuşan kişiler arasından çıktığına dikkat çeker. Hoffer ayrıca fanatiklerin, bir süre sonra kitle hareketini temelinden sarsacak kadar sapkınlıklar yapabileceğini, bu tehlikeden kurtulmak amacıyla pratik ve olgun kişilere ihtiyaç duyulacağını belirtir.

Yakın geçmişteki darbe teşebbüsleri ve gündemdeki İsrail-Filistin Savaşı dikkate alındığında eserde bahsedilen kitlesel grupların yalnız kendi uluslarını değil tüm dünyadaki kitlesel hareketleri etkilediği görülmektedir. Netice itibarıyla, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yayımlanan bu eserin aradan geçen yıllara rağmen hâlen güncelliğini koruyan tespitleri ile gelecekte yapılacak çalışmalarda da sosyal psikolojinin başucu kitaplarından biri olacağını söyleyebiliriz.

| HÜSEYİN CILGA

Âşık Veysel'den Fıkralar

Âşık Veysel, sohbetlerinde bir konuyu anlatırken, çoğu zaman fıkralardan örnekler verir. Bu fıkralar ise bazen Bektaşî fıkraları bazen hayvan temalı fıkralar bazen de kişilerin birbirlerine anlattığı halk fıkralarıdır. Zaten fıkraların asıl amacı da konuşmalara canlılık katmak, ileri sürülen bir fikri desteklemek değil midir?

Bu bağlamda Âşık Veysel'in anlattığı bu fıkralarla hem sohbetlere neşe katmak hem de insanları düşündürerek onlara ders vermek amacını güttüğü görülür. Derlediğimiz Âşık Veysel anlamlarının içinden birkaç örnek vermek isteriz:

Tazı ve Horoz

Sivrialan köyünün gençleri, bir kooperatif kurmak için girişimde bulunurlar. Resmî görevlilerden yardım isterler, karşılık görmeyince de eleştirilerini yaparlar. Zaman zaman Âşık Veysel'i de kayıtsız kalıyor, diye eleştirirler.

Bir akşam bu konu tartışıldığı sırada Âşık Veysel, gençlere şu fıkrayı anlatır:

-Tazı ve horoz, insanlardan usandıkları için yalnızca hayvanların yaşadığı yeni bir köy kurmaya karar verirler. Bunun için bir hayli dolaşırlar. Akşam yorulduklarında horoz bir dala tünar, tazı da bir çalı dibine uzanır. Sabahleyin bir tilki, horozun ötüşünü duyunca sohbet için yanına gelir. Horoz: "İnsanlardan nedir bu çektiğimiz? Ben sabahları öter insanları uyandırırım.

Tavuklar yumurta, inekler ve koyunlar süt verir. Öküzler sabana koşulup çift sürerler. Bunca iyiliğimize karşın tek düşünceleri, ya etimizi yemek ya da derimizden post yapmaktır. Biz, düşündük taşındık, içinde insanların olmadığı bir köy kurmaya karar verdik." Tilki yalvarır: "Ne olur beni de alın." Horoz çalıyı gösterir "Muhtar orada yatıyor ona söyle." Tilki çalıya yaklaşır, tazı onu görür görmez üzerine atlıp kuyruğunu koparır. Tilki kaçıp uzaklaşır ve bir tepenin başına gelince bağırır: "Her gelenin kuyruğunu böyle koparırsanız iyi şenlendirirsiniz köyü!"¹

¹ Erdoğan Alkan, *Âşık Veysel'den Nüktele*, Pencere Yayınları, İstanbul, 2001, s. 71; H. Cilga, *Âşık Veysel: Bilgelikleri, Sezgileri, Nüktele*, Post Yayınları, İstanbul, 2023, s. 150.

Tilki

Âşık Veysel, tüm yaşamı boyunca Türkiye'nin 67 vilayetininin 40'tan fazlasını gezer. Bu yüzden çok geniş bir çevrede dostluklar edinir. Bu konu kendisine anımsatıldığında şu fıkrayı anlatır;

Tilki, bir köye gelmiş. Bir köylü:

-Aaaa tilkiye bak tilkiye, demiş.

Bir başkası da:

-Sahi tilki, bak, diye tekrarlamış.

Tilki, konuşanlara dönüp bakıp:

-Yahu, bunların hepsi beni tanıyorlar, ama ben hiçbirini tanımıyorum, demiş.

Biz de böyle olduk, tanıyanımız çok.²

Film

Eskişehir Öğretmenler Derneği'ndeki konserinden sonra bazı öğretmenler, *Karanlık Dünya* filmi ni beğenmediklerini söylediler. Bu konuda Âşık Veysel'e görüşlerini söylediklerinde şu fıkrayla konuyu anlatır:

Bir kız evlenmiş, kocası çok çirkinmiş. Arkadaşları yeni geline, kocasının çok çirkin olduğunu söylemişler.

Yeni gelin cevap vermiş:

-Amaan! Varsın çirkin olsun, babamın evinde bu da yoktu ya!

Şimdi *Karanlık Dünya* filmi ni beğenmiyorsunuz. Hiç yoktan kötü değil ya! Hiç olmazsa sesimizi ve sazımızı duymuş oldular, ayrıca yüzümüzü de gördüler.³

Yılan

Âşık Veysel'in anlattığı fıkralardan birisi:

Bir yılan, tazı ile ahbab olmuşlar. Bütün yurdu dolaşmaya çıkmışlar. Yılan, dağ yılanı olduğu için, bir dereye geldiklerinde tazı:

-Sen bana sarıl, dere den geçirim, demiş.

Yılan, tazının boynuna sarılmış. Dereyi geçerken tazının boynunun sıcaklığı, yılanın iştahını kabartmış, boynunu sıkmaya başlamış.

Tazı, tehlikeyi anlayınca:

-Aman yılan kardeş, boğmadan uzat da bir yüzünü göreyim, demiş.

Yılan, uzatınca, tazı hemen başını koparmış. Kıyıya çıkınca yılanın başsız vücudunu dereye paralel dümdüz uzatmış.

Sonra da:

-Ulan eşşoğlu, dost dediğin böyle dosdoğru olmalı, demiş.⁴

Melek

Âşık Veysel, son yıllarında ziyaretine gelen konuklara, hâl hatırdan sonra sazını eline alır ve birkaç türkü çalıp söyler. Arkasından da şu fıkrayı anlatır:

-Bektaşî'nin biri namaz kılmak için camiye gitmiş. Ön safta hocanın hemen arkasında saf tutmuş. Hoca rükûda, "Es-selâmualeyküm ve rahmetullah" diye Bektaşî'nin olduğu tarafa dönünce o da "ve aleykümselâm" diye cevap vermiş. Hoca kızmış: "Be hey melun, namazı fesada verdin, ben selâmı sana mı verdim? Allah'ın meleklerine verdim" deyince Bektaşî de:

² Özgen Acar, "Âşık Veysel'in Anımsal Dünyası", "Âşık Veysel'in Anımsal Dünyası", 2023 Yılı Âşık Veysel Yılı Basında ve Ustaların Objektifinden Âşık Veysel (haz. Nazender Süzer Gökçe-Gürsel Gökçe), Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2022, s. 67; Erdoğan Alkan, Age., s. 73; H. Cilga, Age., s. 168.

³ Milliyet Sanat dergisi, S. 26, İstanbul, 30 Mart 1973, s. 7; Yavuz Bülent Bakiler, Age, *Âşık Veysel*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2011, s. 82; Niyazi Yılmaz, *Âşık Veysel Milli Kültürümüzdeki Yeri*, Ankara, 1996; Doğan Kaya, *Âşık Veysel*, Sivas Belediyesi Yayınları, bs. 3, Sivas, 2020, s. 58; Ahmet Özerdem, *Anıları Nüktesi ve Bilgelikle Âşık Veysel*, kendi yayını çoğaltılmış nüsha, İstanbul, 2020, s. 149; Nazender Süzer Gökçe-Gürsel Gökçe (haz.), *2023 Yılı Âşık Veysel Yılı Basında ve Ustaların Objektifinden Âşık Veysel*, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2022 s. 226; H. Cilga, Age., s. 169.

⁴ Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Veysel Üç Onemli İşi En İyi Biçimde Yapmıştır", *Milliyet Sanat* dergisi, S. 26, 30 Mart 1973; Nazender Süzer Gökçe-Gürsel Gökçe (haz.), Age., s. 228; H. Cilga, Age., s. 170.

“Senin gibi hocanın, benim gibi meleği olur” diye karşılık vermiş.

Âşık Veysel, bu fıkradan sonra da:

-Bu yaştaki birinin de bu kadar çalıp söylemesi olur, der.⁵

Aslan

Yine Âşık Veysel’in sohbetlerinin arasında anlattığı fıkralardan birisi:

Aslan, kurt ve tilki birlikte arkadaş olurlar. Gün boyunca bir koç bir koyun bir de kuzu avlarlar.

Aslan, kurda dönerek:

-Haydi bakalım, bunları paylaşır da yiyelim, der.

Kurt:

-Koç sana, koyun bana, kuzu da tilkiye, der.

Aslan, bu paylaşımından memnun olmaz ve bir pençeyle kurdu yere serer.

Aslan, bu sefer de tilkiye:

-Haydi bakalım, şimdi de sen paylaşır, der.

Tilki de:

-Kuzu kahvaltıya, koç öğlen yemeğine, koyun da akşam yemeğine, der.

Bu paylaşımından memnun olan aslan, tilkiye sorar:

-Sen bu akli nereden aldın.

Tilki de kurdu göstererek:

-Yerde yatan bu kardeşimden, der.⁶

Diş

Âşık Veysel, Sivas’ta Halkevi Başkanı ve aynı zamanda da diş hekimi olan Nüzhet Çubukçu’ya dişlerini yaptırır. Ne zaman muayenehanesine gitse müşteri çokluğundan beklemek zorunda kalır.

Bir tanıdığı Âşık Veysel’e sorar:

-Nasıl dişlerin yapıyor mu, çok bekliyor musun?

Âşık Veysel de konuyu bir fıkrayla anlatır:

-Adamın birisi rüyasında Cennet’e gitmiş. Oradaki kalabalığa “Ne var?” diye sormuş. “Tanrı geliyor” demişler. Hemen koşmuş “Ya Rabbim, senin indinde yüz yıl nedir?” diye sorunca “Bir dakika” cevabını almış. “Ya yüz” sorusuna da “Bir kuruş” cevabını almış. O hâlde “Ya Rabbim, bana bir kuruş ihsan eyle” deyince “Bir dakika bekle” cevabını almış. Bizim Nüzhet Bey’in bir dakikası da bir saattir.⁷

Âşıklar Gecesi

1966 yılı yaz mevsiminde Karaözü’nde bir *Âşıklar Gecesi* düzenlenir. Başta Âşık Veysel, Âşık Ali İzzet Özkan, Âşık Devranî (1928-1993), Ali Kızıltuğ (1944-2017), Muhlis Akarsu (1948-1993) ve daha pek çok mahallî ozanlar bu konsere katılırlar. Her yöreden insanlar gelmiş, ortalık ana baba günüdür. Ozanlar, çalıp söyledikten sonra sıra Âşık Veysel’e gelir. Âşık Veysel sahneye çıkınca ortalığı büyük bir alkış tufanı kaplar. Sahne, okulun daracık giriş balkonudur. Işıklıdır ve sahne düzeni yetersizdir. Bu arada gerilerden gür bir ses:

-Veysel Baba’yı göremiyoruz, yakınına bir lamba koyun da yüzünü görelim! der.

⁵ Ahmet Özdemir, *İki Kapılı Handa Âşık Veysel*, Sivas Platformu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 207; H. Dursun Gümüşoğlu-H. Cilga, *Yayınlanmamış Bektaşî Fıkraları ve Bektaşî Fıkralarında İrfan*, Post Yayınları, bs. 3, İstanbul, 2019, s. 229; Erdoğan Alkan, Age., s. 72; Ahmet Özerdem, Age., s. 158; H. Cilga, Age., s. 146.

⁶ Veysel Kaymak, *Âşık Veysel’in Yılları*, bs. 5, Özdoğan Matbaa, Ankara, 2017, s. 101; H. Cilga, Age., s. 171.

⁷ Ali Berat Alptekin, *Türk’üz Türkü Çağırırız*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 99; Ahmet Özerdem, Age., s. 124; H. Cilga, Age., s. 174.

Âşık Veysel, sazı kucağından indirip sapından tutar ve ayağa kalkarak konuşmaya başlar:

-İstanbul'a ilk defa gitmiştim. Orada davet edilen yerlere uğradık. Çalıp söyledikten sonra zaman epeyce ilerledi. Biz de iyice yorulduk. Otelimize dönmek üzere yola koyulduk. Otelimize dönüşte yolumuzun üstünde bir akşamcı kahvesine girip oturduk. Herkes kendine bir sade kahve söyledi. Ben de sade olsun dedim. Çok kahve içmişim ama sade olanına dikkat etmemiştim.

Kahveler geldi. Etrafı mis gibi kahve kokusu sardı. Büyük bir iştahla ağzıma aldım ki zehir gibi acı. İçileceği yok. Üf be! Sade kahve dedikleri de bu muymuş? dedim.

Işıklıdırma işiniz benim kahve hikâyesine dönmesin. Lambayı yüzüme tutup suratımın çil çöpür içinde gözümün kör olduğunu görünce, Âşık Veysel de bu muymuş? demeyin.⁸

Yasaklı Yıllar

Âşık Veysel'in sıklıkla anlattığı fıkralardan bir örnek daha:

İçkinin yasak olduğu yıllarda, bir sağır bir kör bir kel bir de cimri, ormanda birlikte içerler. Biraz içtikten sonra sağır:

-Dinleyn hele, bir gürültü geliyor, der.

Kör de:

-Evet, bir ışık gözüküyor, der.

Kel de:

-Aman ha, başımızı tutun, diye uyarır.
Cimri de bağırarak:
-Vurun ulan, diyeti benden.⁹

Kurt

Gazeteci Mustafa Ekmekçi, Âşık Veysel'le sohbet ederlerken konu seyahatten açılınca şu diyalog yaşanır:

-Veysel Amca, şimdiye kadar dolaştığın yerleri bir hesap etsek ne kadar tutar?
-Vallahi bilemem ki... Türkiye'yi hep dolaştım.

-Kaç kilometre tutar?

-Ne bileyim yahu...

-Bir gittiğin yere birkaç sefer gidiyorsun.

-Evet, öyle olmasaydı, Türkiye az gelirdi ya. Kurt, doyduğu yere dokuz kez varır, derler. Onun için rağbet gördüğümüz yerlere tekrar gidiyoruz.¹⁰

⁸ Kaynak kişi: Ahmet Özerdem, 1940 Sivas/Kayseri Saroğlan Karaözü doğumlu, üniversite, öğretmen; Görüşme: H. Cilga, İstanbul, 20 Mart 2020; Ahmet Özerdem, *Age*, s. 22; H. Cilga, *Age*, s. 158.

⁹ Veysel Kaymak, *Age*, 2017, s. 101; H. Cilga, *Age*, s. 171.

¹⁰ Mustafa Ekmekçi, "Âşık Veysel'le Konuşmalar", *Yeni Ortam* gazetesi, İstanbul, 3 Ocak 1973; Nazender Süzer-Gökçe Gürsel Gökçe (haz.), *Age*, s. 147; Erdoğan Alkan, *Age*, s. 64; H. Cilga, *Age*, s. 160.

KAYNAKÇA

2023 Yılı Âşık Veysel Yılı Basında ve Ustaların Objektifinden Âşık Veysel (haz. Nazender Süzer Gökçe-Gürsel Gökçe), Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2022.
Acar, Özgen, "Âşık Veysel'in Anıtsal Dünyası", 2023 Yılı Âşık Veysel Yılı Basında ve Ustaların Objektifinden Âşık Veysel (haz. Nazender Süzer Gökçe-Gürsel Gökçe), Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2022.

Alkan, Erdoğan, *Âşık Veysel'den Nüktelex*, Pencere Yayınları, İstanbul, 2001.

Alptekin, Ali Berat, *Türk'üz Türki Çağırırız*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

Bakiler, Yavuz Bülent, *Âşık Veysel*, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2011.

Cilga, Hüseyin, "Âşık Veysel'den Anılar", *Âşık Veysel* (haz. Süleyman Şenel), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2022, s. 101-115.

-----, *Âşık Veysel: Bilgileri, Seçileri*, Nüktelex, Post Yayınları, İstanbul, 2023.

Ekmekçi, Mustafa, "Âşık Veysel'le Konuşmalar", *Yeni Ortam* gazetesi, İstanbul, 3 Ocak 1973.

Eyüboğlu, Bedri Rahmi, "Veysel Üç Önemli İş En İyi Biçimde Yapmıştır", *Milliyet Sanat* dergisi, S. 26, İstanbul, 1973.

Gümüşoğlu, H. Dursun-Hüseyin CILGA, *Yayınlanmamış Bektaşî Fıkraları ve Bektaşî Fıkralarında İrfan*, Post Yayınları, bs. 3, İstanbul, 2019.

Kaya, Doğan, *Âşık Veysel*, Sivas Belediyesi Yayınları, bs. 3, Sivas, 2020.

Kaymak, Veysel, *Âşık Veysel'in Yılları*, bs. 5, Özdoğan Matbaa, Ankara, 2017.

Milliyet Sanat Dergisi, S. 26, İstanbul, 30 Mart 1973.

Özdemir, Ahmet, *İki Kapılı Handa Âşık Veysel*, Sivas Platformu Yayınları, İstanbul, 2010.

Özerdem, Ahmet, *Anıları Nüktelex ve Bilgeliğiyle Âşık Veysel*, kendi yayını çoğaltılmış nüsha, İstanbul, 2020.

| HASAN KEKLİKÇİ

Nöbetçi Oyuncakçı

Günlerdir dolup taşan Ökkeş Usta'nın evinde bu gece mevlit okundu. Mevlit okuyan hocanın “Geldi bir akkuş kanâd ile revân/Arkamı sığâdı kuvvetle hemân” dediğinde, hanımlar elleriyle birbirlerinin sırtlarını sıvazladılar. Gül şerbeti dağıtıldı. Okunan mevlidin duası deşirilirmeye başlamadan da her misafirin önüne içerisinde üç tane çörek, bir küçük kese kâğıdında nohutlu şeker bulunan paketler bırakıldı. Mevlit duası bittikten sonra millet dağıldı. Yakın akrabalar ve yakın dostlar herkes gittikten sonra gitti. En sona Mustafa Usta kaldı. Ökkeş Usta'nın dükkân ortağı Mustafa Usta. Çıkarken, kapıda:

-Tekrar başınız sağ olsun. Allah kullarınıza sağlık versin Ökkeş Usta. Yengeme, çocuklara mukayyet ol. Biraz daha evde kal sen. Çocuklarla biz dükkânı idare ederiz. Hadi hayırlı geceler.

-Hayırlı geceler Mustafa Ustam. Ayaklarına sağlık. Cenabı Allah sizlere göstermesin. Bizlere de bu zor imtihandan sabırla çıkmayı nasip etsin.

-Âmin.

Mustafa Usta siyah taş döşeli sokaktan caddeye dönünceye kadar ardından baktı, Ökkeş Usta. Tahta topuklu ayakkabısının çıkardığı sesi dinledi.

Günlerdir ilk defa Ökkeş Usta'nın içi birazcık rahatladı. Komşunun damındaki asmanın sokağa düşmüş göl-

gesini fark etti. Ay dedeye baktı. Birkaç gün önce akşam yemeğinde sofradaki sarmanın bu asmanın yaprağından yapıldığını düşündü. Caddeye varmadan iki ev berideki komşusu aklına geldi birden, hakikaten ne olmuştu Cevdet'e, kaç gündür gece sokağa zilzurna sarhoş girmiyor, kimseye sövmüyordu. Evlerden televizyon ve radyo gürültüsü gelmediğini fark etti sonra, içinden Allah razı olsun komşularım, dedi. Kapının ağzında soluduğu serin bahar havası içini titretti. Tüylere diken diken oldu. Odaya girdiğinde hanımını yatağın içinde oturmuş, yorganı yarı beline kadar çekmiş vaziyette dua eder buldu. Şerif bir an başını kaldırdı ve göz göze geldiler. Hanımının adı nüfusta Şerife'ydi ama herkes ona Şerif derdi. Şerif geldi, Şerif gitti. Ekmek yapmak için bir komşuya çağrıldığında, kendi ekmek tahtasını ve oklavasını da alır giderdi, Şerif. Çadır büyüklüğünde ekmek açıyor, derdi konu komşu. Yüzü gülekti. Kapıdan çıkmadan şesini başına bir güzel bağlar, yolda yolakta bir daha çözmez bağlamazdı. Saçının ne renk olduğunu çoğu kadın bilmezdi. Bir de sokakta gülüyorum diye aygır gibi kişnemezdi. Ne konuştuğunda, ne de güldüğünde yanından geçenler duymaz ve dönüp ona bakmazdı. Şerif duasını bitirdi, avuçlarına üfürdü, ellerini önce kendi vücuduna sürdü, sonra Ökkeş'in başından kollarına doğru bir oğlan çocuğunu seviyormuş gibi tüm vücudunu meshetti.

Ökkeş, Sarayaltı Camii'nin minaresinden yayılan ezan sesiyle uyandı. Sabah namazını camide cemaatle kıldı. Neredeyse bir haftadır bakkala ekmek almaya gitmiyordu, bakkal kendisi bırakıyordu. Her defasında başka bir şey isteyip istemediklerini de sormayı ihmal etmiyordu. Para uzattığında hesaba yazdığını söyleyerek, uzatılan parayı almadan dönüyordu. Bakkaldan sabah ekmeklerini aldı. Parasını verdi. Hesabı sordu. Bakkal boynunu büktü, eskileri sormamasını, yazmadığını söyledi. Say ki kahvaltayı bizim evde yaptınız, dedi. Dükkâna ne zaman gideceğini sordu. Ölenle ölünmez, dedi.

Bakkal doğru söylüyordu, ölenle ölünmezdi. Kahvaltudan sonra dükkâna gitmeye karar verdi. Babası elinden tutup götürdüğü ilk günden beri yürüyerek gider, yürüyerek gelirdi dükkândan; belki otuz, belki otuzdan birkaç yıl daha fazla zamandır. Babası öldükten sonra, dükkânın bel kemiği Mustafa'yla ortak çalışıyorlardı. Hafta sonu galle çekilir; çaycının, yemekçinin, bakkalın, malzemecilerin, kalfaların ve çırakların alacakları ödenir, kalan ikiye bölünürdü. Yiyimleri, giyimleri de aşağı yukarı aynı olurdu ortakların. Hoş, bir düğünde Mustafa'nın hanımı, Şerif'in üstünde simli, sırmalı pahalı bir elbise görmüş, kocasına üç dört günü zehir etmişti. Ben alamıyorum o nasıl alıyor diye. Sonra o elbisenin kendisinin konuşmadığı, Manisa'daki halasının kızı için dikildiği, esas oradaki düğünde giyileceği, burada giyilse bile oradakilerden kimsenin görmeyeceği için Şerif'in giymesinde bir sakınca olmadığı anlaşılıyordu. Fakat o günden sonra Mustafa'nın hanımı her şeye bir kulup takar olmuştı. En ufak şeyleri biriktirir, kendi kendine bir kule yapar, olmadık bir yerde bu kuleyi yıkar, ne evlerde ve ne de dükkânda huzur bırakmazdı. Dükkândan

evlere asla laf götürmezdi Ökkeş ve Mustafa ustalar. Fakat bu hanım kişi, gündüz dükkândan gelen çırakları bir güzel sorguya çeker, yetişmeyen yerlerini de kendisi tamamlar, kule malzemesini biriktirirdi. Hâl böyle olunca zamanla evlere gidip gelme de kalmamıştı. Hanımlar bir hastalık, bir düğün ve bir cenaze dışında birbirlerine gidip gelmiyorlardı. Bu cenazede de birinci, ikinci günü hanımıyla gelmiş, ondan sonraki günler Mustafa Usta tek başına gelip gitmişti, ortağının evine.

Ökkeş Usta kahvaltudan sonra evden çıktı, oturduğu sokağı kesen Şakir Efendi caddesine geldi. Oradan Sarayaltı, oradan da Girne Caddesi'ni baştan sona geçerek dükkâna geldi. Girne Caddesi'nden geçerken her zaman yaptığı gibi, Şeyhadil Mezarlığı'nın Hafız Ali Efendi kapısının önündeki binek taşının üzerine oturarak mezarlıktaki ölümlere Fatiha okumayı ihmal etmedi.

Bir sabah yine işe giderken, nasıl olsa boydan boya geçiyorum, bari şuradan mezarlığa gireyim, diyerek, itfaiyenin karşısındaki kapıdan girdi. Mezarlığın girişinde üç İhlas bir Fatiha okudu. Henüz toprağı çökmemiş, üzerinde ot bitmemiş küçük bir mezarın baş tarafına oturdu. Bu, on gün kadar önce henüz altı yaşında vefat eden oğlunun mezarıydı. Bildiği bütün sureleri okudu. Bazı surelerin başından, ortasından ezberlediği ayetleri okudu. Evvela önderimiz, rehberimiz, iki cihan güneşimiz, peygamber efendimizin mübarek ruhlarından başlamak üzere, sırayla ilk insandan son insana, bütün din kardeşlerinin ruhlarına hediye etti. En son önündeki toprak yağının altında boylu boyunca uzanan oğlunun ruhuna gönderdi okuduklarını. Ellerini yüzüne sürdü, oğlunun mezarının toprağına sürdü sonra da.

Akşam dükkândan eve giderken bu defa da Hafız Ali Efendi kapısından girdi, sabah yaptığı gibi okudu, üfledi...

Yazın son günleriydi. Maraş Altı -Maraş Ovası- yanıyor, dumanı havaya gidiyor, ateşi şehre geliyordu sanki. Havada “Fısdar yel” yoktu. Güneş her zamanki yerinden batmamış, demirci örsünün üstünde balyoz yemiş kor demir misali; Maraş’ın mahallelerine, caddelerine, sokaklarına, evlerine, evlerin katlarına, katların odalarına, odalarının dolaplarına, dolaplarının çekmecelerine, çekmecelerin içindeki ölümlük, dirimlik urup altın kutularına kadar girmişti. Ağaçlar oksijen mi veriyor, karbondioksit mi belirsizdi. Kuşlarda ağaç dallarına tutunacak mecal kalmamış, yerlere tünemişlerdi. Şehir barut fıçısına dönmüştü. Sıcak sınırları alt üst etmiş, hayrına da konuşsan şerrine de söylesen kimseyle konuşulmaz olmuştu. Üçüncü değilse de dördüncü cümlede kavga kopuyordu. Karınca körelerindeki ana karıncalar, arı kovanlarındaki arı beyleri ikinci bir emre kadar işleri paydos etmişlerdi. Uyuz Pınarı’nın suyu, kesilmiş süt gibi akıyordu... Ökkeş eve gelmemişti. Vakit yatsıyı geçmişti. Şerif mezarlıktan korkardı...

Yaşasaydı sekiz yaşında olacaktı Ökkeş’in oğlu. Kendine göre yaşıyordu, tabi. Bazen evden sabah çıkar Şerif gelip kendini mezarın başından alıp eve götürünceye kadar mezarlıkta, oğlunun başucunda otururdu. Gündüz göndermezlerse, yatsı namazını bahane eder camiye girmeden koşa koşa oğlunun yanına giderdi. İki yıldır dükkâna uğramamıştı. Mustafa Usta kalfa sayısını arttırmış, kazancı yine ikiye bölüyor yarısını bir çırakla Ökkeş Usta’nın evine gönderiyordu. Şerif her seferinde

ezile büzüle alıyordu parayı. Bir kuşluk vakti mezarlıkta bulamadı Ökkeş’i. Bir yüzü ağlar, bir yüzü güler dükkânın yolunu tuttu. Dükkândakilerden bir haber soracaktı. Dükkâna vardı ki ne görsün! Mustafa’nın hanımı yazıhaneye oturmuş elinde iki şiş, bir ip, bir o yana bir bu yana sallana sallana örgü örüyor. Masada fal bakılmayı bekleyen içindeki kahve yeni bitmiş bir fincan. Gel keyfim gel. Kapının sesine kulak kabarttı, içeri giren Şerif’e, veresiye mal isteyen he-sabı kabarık bir müşteriye bakar gibi baktı. İki düğüm attı elindeki life.

-Hoş gelmişsin, dedi.

-Hoş geldim de, pek hoş bulmadım, dedi Şerif.

-Niyeymiş o, dedi.

-Maşallah kurulmuş oturmuşsun, döner koltuğa, dedi Şerif.

-İstedğim yere otururum, dükkân bizim değil mi, dedi.

-Kim demiş dükkânın sizin olduğunu, dedi Şerif.

-Sus anam sus, benim kocam çalışsın siz yiyeceksiniz, dedi.

-Kimin yediği belli, dedi Şerif.

-Belli, belli, dedi.

Ne mezarlıkta, ne dükkânda, ne de çarşılarda bulamadı Ökkeş’i. Her gördüğüne; başının ön tarafında dört parmak kadar açıklık bulunan, sarıya çalan, seyrek saçlı, gözü rahatsız etmeyecek kadar sade burnu, ön dişlerini meydana çıkararak ileriye çıkmış alt çenesi, sırtında esnaf işi kaputu, ayağında uzun zamandır giydiği için diz vermiş, dizlerinin ardı buruş buruş pantolon ve ayağında boyası yer yer kavlamış kahverengi kundura olan, düşünceli düşünceli yürüyen birini gördün mü, diye sormak geçti içinden. Kimselere sormadı.

Çete Bayramı'na bir hafta var. Her yer ay yıldızlı bayraklarla süslenmiş. Şehir davul zurna sesleriyle yankılanıyor. Çeteler halay çekiyor. Yerler komple kar ve buzla kaplı. Yolların güneş gören yerleri gündüz biraz eriyor, güneş gittiği anda suyun uzandığı yere kadar yeniden buzla kaplanıyor. İnsanlar yavaş yavaş işlerine gidiyorlar. Mesai başlamak üzere. Abdullah, Trabzon Caddesi'nde Foto Spor'un önünde bir elini mikrofon gibi tutmuş türkü söylüyor. "Hele nolur nolur/Lele nolur nolur nolur/Güzel benim olsan nolur/Vay vay vay..." Türküyü bıraktı. Gömleğini ve ayakkabılarını çıkarttı. Ayakkabıları yere, gömleğini ayakkabısının üzerine koydu. Yüz metre koşucusu bir atlet gibi ellerini yere koydu. Yarışın bitiş noktası olarak hesap ettiği Bahçelievler Camiine doğru şöyle bir baktı. Ayağa kalktı. Ayakkabısının yanında dikilmiş duran adama dik dik baktı. "Ulan Ökkeş sana işine git demedim mi? Bu işler sana göre değil. Hem sen sevmişsin sevdiğini sana vermiş, kendi sevdiğini de senden almış. Ne var bunda? Bizimki öyle değil!.." Sonra kulağına bir şeyler fısıldadı. Sağ elini mikrofon yaptı tekrar türküye başladı. Çıplak ayağının birini arkaya attı. Ellerini buza bastırıp ve düdük sesini duymuş gibi fırladı Abdullah. Arif Şekerlemenin önünde yarışı bitirdi. Ayakkabısının başında dikilen Ökkeş'e "Bu işler sana ağır gelir aslan ede." dedi. Ökkeş sırtındaki kaputu çıkarmaya davrandı. Abdullah yanından fırladı gitti. Sabah valiliğin önündeki beton elektrik direğinin tepesinde Abdullah'ı türkü söylerken görenler, Kıbrıs Meydanı'na doğru giden Ökkeş'i fark etmediler.

Bir pazar günü ikinci namazı Ulu Cami'de denk geldim Ökkeş Usta'ya. Kucaklaştık.

-Görüşmeyeli yıllar oldu nasılsın Ökkeş Usta?

-Allah razı olsun çok iyiyim. Rahatladım. Dükkânı da genişlettik Mustafa Usta'yla.

-Hayırdır ne oldu ki rahatladım, diyorsun?

-Dört yıl kadar önce bir oğlum ölmüştü. Mezarlığa git gel hasta olmuşum.

-Aziz Allah, şefaât senden ya Resul Allah. Ezan okundu namazdan sonra devam ederiz inşallah.

...

-Eee anlat bakalım.

-Dedim ya, mezarlığa git gel. Şizofreni, demiş doktor. Evi, dükkânı unuttum. Sabaha kadar mezarlıkta çocuğun başında bekliyorum. Bazen Girne Caddesine, oradan Kıbrıs Meydanı'na iniyorum. Sütçü İmam anıtının yanında sabaha kadar Makarios'un gelmişine geçmişine verip veriştiriyorum. Hakan'ı, Murat'ı şehit eden bilmem ney çocuğu diye bas bas bağırıyorum. Şehrin delileriyle, meczuplarıyla arkadaş olmaya çalışıyorum. Bir gece sabaha karşı oğlana hediye almak geçiyor aklımdan. Alıp mezarın üstüne bırakacağım. Sakarya'dan girip Sokakbaşı'ndan, Nahırönü'nden çıkıyorum. O saatte olur mu? Tabi bir tane açık yer yok. Bu defa kaldırıma çöküyorum. Hükümeti değiştirip iktidarı devralıyorum. Şazi Bey Camii'nin uzun minaresini cumhurbaşkanı, eski, kısa minaresini başbakan yapıyorum. Her şehrin her mahallesinde en az bir tane nöbetçi oyuncakçı dükkânı açtırıyorum...

| AYŞE ŞAHİN

Atanene

Bizim oraları yüksek dağlar ve yılın on ayı kar çevreler. Kar burada bizimle yaşayan, uysallaştırdığımız ve artık bizim ona, onun bize alıştığı bir vahşi hayvan gibidir.

Eylül dedin mi kar başlar buralarda. Güz gelmeden kış gelir çöreklenir evlere. Aylar boyu kalan arsız bir misafir gibidir kış. Biz Hemşin'de, Atanenem Verçenik'te oturur. Dağları da kışı da düşman belleyemedi Atanenem, Yıl on iki ay Verçenik Dağı'na bakan o buzlu yaylada kalır. Dedemden kalma o küçük kulübede, kimileyin türkü söyler, kimileyin gecelerin sahibine dualar eder, kimileyin gökten gelen karı nimet sayar da şükreder. Böyle böyle gün geçirir bir başına. Ben Atanenemi çok severim. Pencere önlerinde yârini bekler gibi beklerim yaz tatilini. Haziran ortası karneyi aldım mı beni durdurabilene aşk olsun. Kış boyu kar bize de yağar. Kış boyu biz de o vahşi canavarı evlerimize, sobalarımızın başına, yazın tarlalarımıza su diye biz de alırız ama Atanenem der ki kar Verçenik'e bir başka yağar. Ben daha göremedim. Her sene karne alır almaz nenemin ekmeğini, pek sever nenem, alır, yayla minibüslerine kırk lira verir, sırtımda çantam, çantamda karnem gidiveririm hemen. Nenem kuzinede patatesimi hazırlamış olur her gidişimde. Bu benim karne hediyemdir. Nenem karnem iyi de olsa kötü de olsa beni sınıfı geçtim diye ödüllendirir, fırında patatesi yapıp bir güzel yedirir. Üstüne çay demler. Dağ çayı. Annem de iyi yapar ama nenemin demlediği daha bir başka olur. *Kış boyu yağan kar güzelleştirir;*

ondan tadı bir başka der nenem. Gün biter, kararır gök, ben nenemin yanına kıvrılır, uykuya dalarım sonra. Gece boyu türlü rüyalar görürüm. Kimi dağlardan kurt iner kapımıza, kimi kapımıza kadar kar yağar mahsur kalırız, kimi bir dağcıyı bulmaya helikopter alçalır kulübenin üstüne yakın. Bir sürü serüvene dalar çıkarım gece boyu. Nihayetinde sabah olur. Atanenem ekmek yapıyor olur, pişmeye yakın uyanmışımdır ben de her günkü gibi. *Gün kalktı dağlara da sen kalkmadın İsmayil* der nenem. Ben de *gece boyu ordan oraya gittim de yorulдум atam nenem* derim, gülüşürüz biraz, sonra ben kalkar günü gözlemeye koyulurum ekmekler hazır olana kadar. Verçenik'e karın başka yağdığı gibi gün de başka doğar, başka batar. Allah sanki bazı yerlere göğü bir mucize gibi veriyor. Hemşin'de de böyle gerçi ama az daha yükseldin mi, minibüs yokuşları çıktıkça çıktıkça dağ da güzelleşir gök de.

Yaz boyu Atanenem bana bir kışı, kış boyu yağan karı, karda kışta gördüğü hayvanları anlatır. Büyülenmiş gibi dinlerim nenemi. Nenem bir kutsal anlatır gibi anlatır tüm bunları. *Atanene neler ettin kışın gününe* dedim mi nenem bir kımıldanır, iki dizinin üstüne çöker, etek uçlarını düzeltir, yazmasını çözer, yeniden bağlar, sonra anlatmaya başlar. O anlattıkça ben yükselir dağlara doğru uçan bir alaca kuş gibi hissederim kendimi. "Bir gün bir kar yağdı ha buraya İsmayil. Kar dediğin sessiz olur dersin he mi? Bu bir başkaydı, kıyamet desem değil, tufan desem değil, bir ceza desem değil. Bir

ses bir uğultu. Sanki dağların bir derdi var da bağırıyor sandım. Uğul uğul uğuldadı gün boyu dağlar. Tırısa kalkmış at gibiydi.”

Nenem her şeyi öyle bir anlatırdı ki dinledikçe dağların derdi olduğuna inanırdım ben de. Nenem sonra açar Kuran’ından birkaç sayfa okur, bu tırısa kalkmış atı dizginler de dağların uğuldaması geçerdi sanki. Öyle anlatırdı nenem, öyle güzel anlatırdı.

Ben bu dinlemelerden hiç sıkılmaz, yaz hiç bitmesin isterdim. Ama her şeyin sonu olduğu gibi yazın da bir nihyeti vardı. Ayrılık saatleri saçlarını çözer, boğazımızı düğüm-lerdi. Bir damla yaşın eteğine soframız kurur; *artık dinlemece bitti sıra okumaca yazmacada İsmayil* derdi nenem. Cümlesi tamamlanır mıydı, başını yere eğişinden ben mi öyle anlardım uzunca susardık. Cebime dönüştürür, yol azığımı hazırlar elime verir; dağların esintisi gibi sıcak bir yelle sımşık sarar yolcu ederdi beni. Kulübemizden aşağı doğru sırtında çantam elimde ekmek önce bir yokuş iner; epey bir yürür sonra minibüslere varırdım. Böyle böyle bir yaz bir kış, bir yaz bir kış diye zaman geçerdi, ben büyüdüm, nenem git gide yaşlanır, hastalanırdı. Artık dağlar onu eskisinden daha çok yormaya, sırtında yükler çoğalmaya başladıkça bizimkilerin ısrarı da çoğalırdı. Atanenemi dağlardan yaylalara, yaylalardan düzlüklere, düzlüklerden sessiz uğultusuz evlere hapsedmek isterlerdi. Niyetleri hapis değildi elbet lakin bu nenem için hapisten beter bir şeydi. Yıllar yılı sabah akşam demeden dağların şarkısını dinlemeye alışmış nenemi bir düzlükte yaşamaya zorlamak ona böyle hissettirirdi. İyicene hissetmeye başladı mı, azıcık toparladı mı kendini evime gideyim der dururdu. *Buralarda nefesim çukmıyor, buralarda kulağım duymuyor sanki gözlerim git gide görmez oluyor. Dağları koklamazsam hangi*

ilaç beni iyi etsin derdi. Sonunda Atanenemin ısrarı baskın geldi. Babam kendi elleriyle, bir elinde nenemin sevdiği ekmek, öbür elinde bir poşet ilaçla nenemi kulübesine bıraktı. Sobasını yaktı, çayını demledi. O gece onunla kaldı kulübede. Dağların şarkısını biraz da o dinledi. Dedemin ötelere gelen sesini de şarkıya katmak, o şarkıyla üleşmek, çoğalmak, nenemin iyileşeceğine inanmak istedi.

Zaman geçti. Kimini büyüttü, kimini iyi etti, kiminin yarasına kabuk kiminin derdine ilaç oldu. Atanenemin ise sesini aldı elinden. Zaman geçti ve nenemi bir koca suskunluğa hapsedti. Hastalık nenemden önce dermanını, sonra gücünü, en sonunda da sesini aldı da nenem dağların şarkısına eşlik edemez oldu. Ya da ben öyle sandım. Belki de nenem içten içe aynı dağlara baka baka söyledi vuslat şarkılarını ama ben duyamadım o sesi bilmiyorum. Fakat o hastalıktan sonra Atanenem aynı kalmadı. Dağlar yine uğuldadı, kar yine yılın on ayı yağdı, nenem yine patates soydu, dağ çayı demledi ama suskun, bir köşede öylece durdu. Zamanın geçmesini beklerken, dağlara şarkılar söylerken, dağların karını düşman bellemezken sesi gide gide söndü.

En sonunda bir gün Verçenik’te mevsim yazken Atanenem sesinin gittiği yere gitti. Soluğu, nefesi de sesiyle bir gitti böylece. Verçenik’in en sert kışı böyle geçti. Atanenem sesiyle bir nefesini de aldı da dağları da bizi de şarkısız bıraktı. Şimdilerde gene Verçenik’te kar var, şimdilerde yine uğuldar ama o şarkı söndü, o şarkı Atanenem’le bir çok uzaklara gitti. Dağlar Atam nenemin sözüne sadık bir at gibi, rüzgâr nenemin her sözünü emir belleyen alacalı kuşlar gibi eskilerde bize verdiği o havayı vermez oldu. Zaman oldu, ben büyüdüm, Atanenem artık yok, dağların şarkısı da.

EMEL KARAGEDİK

Pandispanyalar

Son günlerde meşhur olan, dilden dile dolaşan dijital dizilerden birini izlemek için fırsat kolluyordum. Sabah bulaşığımlı hızlıca halletti, akşamdan çamaşır suyu beklettiği beyazları 60 derecede yıkamaya aldı. Mutfağı süpürdü, tezgâhın önüne damlayan karpuz suyunu söylenerek sildi. Düünden kalan katlanmış çamaşırını herkesin dolabına aceleyle yerleştirdi, o sırada yerlere atılmış çorapları, tel tokaları, deodorantla karışık ter kokan tişörtleri, yere saçılmış kalemleri gördü; öfkelenmişti ama bu görüntüye öyle alışmıştı ki artık öfkelenmenin, söylenmenin çözüm olmadığına yeniden ve yeniden kanaat getirdi. Hızlı davrandıkça işlerin arttığını fark etti, bir kısmını sonraya bıraktı. Az şekerli kahvesini masaya koyup, izleyeceği dizinin adını arama motoruna yazıp telefonunu yatay pozisyona getirdi ve masadaki taşlı, yüksek, geniş kayak tabağı telefonuna destek yapıp izlemeye başladı ki kapı çaldı. Sinirden bir ter boşandı sırtından sakın olmaya çalıştı çünkü günlerdir bu diziyi izlemek için çabalıyordu ve bu, bir türlü gerçekleşmiyordu. “Tam sırası zaten” dedi kapıya yürürken. Kim bu acaba kargo mu, halı yıkama mı diye düşünerek kapının ardından seslendi. “Kim o?” “Benim, alt komşunuz.” Kapıyı açtı. Daha önce görmediği, selamlaşmadığı biriydi karşısında duran. Buyurun, dedi. Kadın elinde pişmemiş bir kek hamuruyla bekliyordu yanında da kıvrık, siyah saçlı küçük bir oğlan çocuğu. “Merhaba, ben yeni taşındım, alt komşunuzum. Fırınım bozuldu rica etsem pandispanyayı sizin fırında pişirebilir miyiz?” Şaşkınlığını belli etmeden “Tabii tabii buyurun, dedi. Birlikte mutfağa geçerlerken komşu kadın “Hollanda’dan teyzem geldi, benim yaş pastalarını çok sever, ona yapıp götüreceğim. Zaten dokuz dakikada pişiyor kusura bakmayın sizi de pat diye böyle rahatsız ettim ama.” dedi. “A olur mu canım, dedi ev sahibi.

“Ne rahatsızlığı aşk olsun. Bir ihtiyacınız, eksiğiniz olursa gelin lütfen, çekinmeyin!” diye de devam etti karşısındakini hiç tanımadan. Komşu kadın pandispanya fırında pişerken, “Bir tepsi daha var onu da getirsem olur mu, tekrar kusura bakmayın, mahcup oldum size karşı, birkaç kattan oluşuyor pastam da” dedi. “Yok canım olur mu ne kusuru arkasından hemen onu da koyarız dedi ev sahibi saate bakarken. Komşusu pandispanya için tutulacak olan o dokuz dakikayı ev sahibine emanet ediverdi çünkü. Ev sahibi saate baktı, saat tam 10.43. Dokuz dakika sonra yedi oradan 10.50, iki daha elli iki, 10.52’de çıkarmalıyız fırından diye ince bir hesaba girdi. Olur olur, dedi komşu kadın stor perdenin boncuklarını asılan çocuğunu perdeden ayırmaya çalışırken. İkinci tepsiyi de koydular fırına. O sırada bir boşluk oluştu; dokuz dakikalık bir boşluk. Ben size bir kahve yapayım nasıl olsun kahveniz, dedi ev sahibi. Şekersiz içiyorum yanına çikolata olunca, dedi komşu kadın. Hay Allah çikolata da kalmadı evde, benim çocuklar bırakmıyorlar sağ olsunlar gördükleri anda uçuruyorlar hepsini, dedi ev sahibi. “İncir ve kayısı kurusu ikram edeyim ben size onlarla da çok güzel oluyor, hem daha sağlıklı bizim için.” dedi ev sahibi şaşkınlığını gizleyip gülümsemeye çalışarak. Kahveler makinede bir çırpıda köpüklü köpüklü pişti, birlikte hüpürdetirlerken iştent, eşent, çoluktan çocuktan konuşmaya başladılar. Yeni komşu kadın kıvrık siyah saçlı oğlunun bir de ilkokula giden ablası olduğunu söyledi, o okuldaydı şimdi. Ev sahibi birden hatırladı. “A dedi sizin kızla benim büyük kız oynamaya başlamışlar, bizden önce tanışmışlar bile.” Eşiniz polişmiş öyle demiş bizimkine, dedi. Kadın pişkin pişkin “Yok eşim polis falan değil ben çocuğa öyle söylettiriyorum. Kimse zarar vermesin, korksunlar diye, dedi. Ev

sahibi ilk defa böyle bir durumla karşılaşmıştı ne diyeceğini bilemedi; dudaklarını emmekle, gözlerini devirmekle yetindi. Yeni komşu hanım, ev sahibinin kafasını biraz daha karıştırdı, içine bir kurt düşürdü. Yok, dedi içinden ev sahibi, gerektiğinde yardım ederim ama çok görüşmem ben bu kadınla mesafeli olurum. Bu arada evin küçük kızı uykulu mahmurluğuyla ve sevimli suratına kondurduğu merakla havayı koklaya koklaya mutfağa geldi. Anne kek mi yaptın?, dedi. Gel kızım yeni arkadaşınla tanış, dedi annesi konuyu değiştirmek amacıyla. Çocuklar birbirine uzaktan sadece baktılar. Bu arada pandispanyalar pişti, tepsilere alan komşu kadın teşekkür ederek evden çıktı. Tepsinin birini de ev sahibine taşıttı. İki sıcak tepsiyi aynı anda elime alamayacağını söyledi. Zaten ev sahibi çoktan yardımına koşmuştu. Komşu kadın çocuğuyla gitti ama geride sıcak ve nefis birer pandispanya kokusu bıraktı. Küçük kız kabaran iştahıyla kek diye tutturdu. Ev sahibi, bir iki dilim de bize gönderir mi acaba, diye düşündü. Çocuk gördü şimdi canı çekti, benim umurumda olmaz da. Yok canım niye versin ki kadın? Bizim için pastayı mı bölün, şekli bozulur. Zaten teyzesine götürecekmiş hiç heves etmeyim ben, dedi. Hemen kakaolu bir kek çırpıp daha tam soğumamış olana fırına attı. Ardından çocuğun önüne elma dilimleyip, en sevdiği çizgi film kanalını açıp salondaki masaya geçti. Diziyi izlemeye başlayacaktı ki tekrar kapı çaldı. Birden heyecanlandı, komşu kekin kremasını önceden pişirmiş demek, keklere sürdürü şimdi bize ikram edecek galiba diye düşünerek kapıya yöneldi ki evin küçük kızı annesinden önce davranıp kapıyı açtı. Yine yabancı bir kadın vardı karşısında. Kısa boylu, etine dolgun, nur yüzlü bir hanım duruyordu kapı önünde. Buyurun, dedi. İyi günler, ben yeğenime gelmişim, 8 numara değil mi burası? dedi kapıdaki kadın. Hayır burası 9 numara. 8 numara bir alt kat, dedi ev sahibi gülümseyerek. “A öyle mi kusura bakmayın rahatsız ettim, yeğenim yeni taşındı da buraya onu ziyarete gelmişim.” Öyle mi? Biraz önce bizdeydi biz de yeni tanıştık. Siz Hollanda’dan gelen teyzesi misiniz yoksa? dedi. Evet evet ben orda yaşıyorum

tatile geldim, dedi teyze hanım. Kadın tombul tombul merdivenden inerken ev sahibi arkasından bakakaldı. Yeni komşudan iyice işkillenmişti. Hani o teyzesine gidecekti, teyzesi ona gelmişti. Neden öyle söyledi acaba? Sanki ben de gideceğim. Ne münasebet canım ne işim var davet edilmediğim yerde. İnsanlar bir tuhaf. Yok yok bu kadın bana hiç normal gelmedi. Yakında çıkar kokusu evelallah. Aman bana ne be! Ben gideyim de öğle yemeği hazırlayayım, çocuk okuldan gelir şimdi, dedi. Yemek yaparken aklı hep alt komşusundaydı. “Kim bu ya? İki tepsi kek de pişirtirdi bana, yalan da söyledi, pastadan da getirmedi. Deve gibi de boy vardı kadında. Voleybolcu gibi mübarek! Nerde uzadın öyle, ben yanında cuce gibi kaldım. Göz teması da kurulmuyor kadımla. Aman be ne tuhaf! Of, hiç kafamı yoramam vallahi! dedi. Diziyi yine izleyemediğine hafiften üzüldü. Dizi kim biz kim? Biz yeni komşumuza bakalım dizi bizim dibimizde, dedi içinden gelen kuvvetli bir neşeyle. Öğle yemeği yendi, çocukların tabağında kalan kırıntıları alelade yıkadığı krem peynir kabına koyup kızlarına seslendi: “Hadi kızlar, kediyi beslemeye gidelim.” Asansörün servis dışı olduğunu gördüler. Yürüyerek iniyorlardı, alt komşunun kapısının önüne gelince biraz duraksadı kadın. Kapı önündeki ayakkabıları yayılma haritasına göre tek tek süzdü, karman çorman bir sürü ayakkabı birbirine girmişti. Ay, dedi nasıl ev sahibi bu böyle? İnsan şu ayakkabıları düzgünce bir dizer. Yok yok kadında tertip de yok belli. Çocuğunu altına bir pijama bile giydirmeden evime getirişinden belli ne olduğu. Çocuk bezli bezli oturdu her yere. İnsan altına bir şey giydirir, ifrit oldum vallahi. Yok yok bu kadını hiç gözüm tutmadı benim. Sorunlu belli. Çocuğu şimdiden yalana alıştırılmış baksana. Babam polis diyeceksin herkese diye tembihliyormuş. Kocası nasıl kim bilir? Görürüz onu da yakında, dedi kendi kendine. Kızlar annelerine bağırdılar. “Hadi anne ya ağaç olduk burada.” Geliyorum kızlar derken içerden sesler duydu. Kapı açılacak sandı hemen merdivene doğru attı kendini fakat kapı açılmadı, kapı üstüne düştü sanki çünkü yanlış duymadıysa içeriden biri şöyle diyordu: “Poğaçalar pişmiştir, fırını kapatın artık!”

| TUĞÇE ÖCAL

Pencereyi Açamayan Kible Rüzgârı

Yamacında bulunan tüm döküntüleri telaşla topladı. Gelişigüzel çantasının içine atıp salondan ayrılmaya çalıştı. Kasvetli bir günün içinde dağılıp nefessiz kalan bu salon henüz bir saat önce kahkahalarıyla çınlıyordu. Oysa şimdi bir tumarhaneden farksız gözücüyor gözüne. Ruhunu inin inin iniyor. Kulağında bulanık sesler var. Burnuna leş kokuları çalınıyor. Ayağına yarım yamalak geçirdiği ayakkabılarıyla tedirginlikle hareket ediyor. İçinden geleni dinleyip koşmaya kalksa, olduğu yere kapaklanıp düşüverir ya da yalın ayak kalmaya razı gelir. O ikisini de yapmayı ağır aksak yürümeye devam ediyor.

Sokağa her çıkışında, yıllardır zindandaymış da gökyüzüne hasret kalmış gibi bir edayla gökyüzüne bakıyor. Egzoz kokusuyla hemhâl olmuş yeni patlayan tomurcukların kokusunu içine çekmeye çalışıyor. Nefesi ciğerine dolduruyor, dolduruyor, dolduruyor. En fazla üç adımdan sonra öksürüp tıksırmasıyla pişmanlık başlıyor. Baharı çok sevmesi ciğerlerine iyi gelmedi hiç. Sokak önce kirliliğe beyaza dönüşüyor sonra birden sararıp solmaya başlıyor. Ellerini az önce gelişigüzel doldurduğu çantanın içinde gezdiriyor. Nefes açıcı ilacını bulursa eğer renkler yeniden canlanacak bu sarımsı hava dağılacak. Yürürken bulamayacağını anlayınca bir kenara çekilip çantasının ağzını iyice açıyor. Metal sarı araba, burada. Solmuş mektup, burada. Not defteri, kalemler, çantada taşınmaktan yıpranmış *Ah'lar Ağacı*, burada. Cüzdan yok. Zaten paraya ihtiyacı da yok. Hürriyetin ise hüviyete bağlı olduğuna inanmayanlardan, keşke yok olmanın bir hükmünü bulabilseydi. Sonunda ilaç eline geliyor. Bir fis, bekle bekle

bekle. Bir fis daha derken renkler canlanmaya, kuş sesleri yeniden kulağına dolmaya başlıyor. Az önce katmer katmer daralan göğsü şimdi fersah fersah açılıyor.

Yılın bu vakitleri gelince, gidip benzer kapıları çalardı. Rüzgârın artmasını umursamamış olarak yürümeye devam etti. Daha önce defalarca kazıtacağı kumral saçları rüzgârın etkisiyle dağılıyor, bazı tutamlar havalanıp gözünün önüne düşüveriyordu. Böyle zamanlarda hep aynı düşünce zihnini yoklardı. Ellerini saçlarına götürür, gözü yol üstünde bir berber arardı. Saatine baktı. Randevu saati yaklaşmıştı. Hatta adımlarını hızlandırmazsa geç kalabilirdi.

Hızlı hızlı yürümeye devam ederken, hep geçtiği köşe başında daha önce hiç görmediği birini gördü. Adımları önce yavaşladı sonra durdu. Sanki eviyle cadde arasında kalan tüm köşe başları onunmuş gibi, sanki kendisi yerinden edilmiş veyahut sahibi olduğu mabede izinsiz girilmiş gibi büyük bir huzursuzluk duydu. Sen de kimsin diye geçirdi içinden. Adımı baştan sona süzdü. Pantolonunun muhtelif yerleri patlamış, patlayıp sökülün yerlere poşet tıksırmıştı. Üzerinde çok cepli, avcı yeleklerine benzeyen bir yelek vardı. Yeleğin ceplerinden dışarı rengârenk poşetler sarkıyordu. Bazı poşetlerin ucunda uzunlu kısıklı ipler vardı. Adama yavaşça yaklaştı. Yaklaştıkça göğsü kabarıyor kendini öksürmekten alıkoyamıyordu. O kadar şiddetli öksürdü ki adamın dikkatini cezbedti. Adam kafasını kaldırıp kendisine baktı. Başkasının kendisine bu denli dikkat kesilmesinden rahatsız olsa da, ben de başkasıyım bir başkası için diyerek kendini teskin etti. Adam hiç

konuşmadı, kirli elleriyle su uzattı. Suyu aldı. Ayakta durmaya dermanı kalmamıştı. Az önceki karmaşıklığa tekrar elini sokmak istemediği için suyu içti. Öksürdü. Suyu içti yeniden öksürdü. Göğsünün sakinlemesini bekledi. Hızlı koşan tayların toyluğu vardı üzerinde. Nefesini kontrol etmeye çalışsa da başarılı olamadı. Adama dönüp teşekkür etti. Adam rica etmek yerine kafasını sallamakla yetindi.

“Burada mı oturuyorsunuz? Sizi daha önce hiç görmemiştim,” dedi. Adam bu kez hayır anlamına gelen bir ifadeyle çenesini yukarı kaldırıp sonra indirdi. Konuşmayı pek seven biri değildi anlaşılın. Kendisi gibi. Şimdi kendinden daha suskun birinin yanındaydı ve ondan fazla konuştuğu için çenesi düşük sayılabilirdi. “Ben tren garının yakınlarında oturuyorum” dedi. Adam, anladım der gibi, pek de umurunda olmayan bir ifadeyle yine kafasını salladı. “Buradan genelde geçerim, sizi daha önce görmeyince, yanımıza yaklaşmadan dikkatimi çektiniz,” dediği zaman, adam bir garip gülümsedi yüzüne.

“Herkesi tanıyıp bildiğimden değil elbet ama burası küçük yer. İnsanlar en azından aşınadır birbirine”

Adam yeniden anladım der gibi kafasını salladı. Pek oralı olmadan devam etti. “Ben biraz rahatsızım da; bahar alerjisi, astım ne ararsanız var. Cemreler düşüp polenler sağa sola saçılınca rahat nefes alamaz oluyorum. İnandır mısınız ağaçtan hayvana kadar yaratılan her şeye alerjim var. Bir de bugün günlerden o gün. Yani büyük temizlik günü. Temizlik malzemeleri, çamaşır suları, tuz ruhları insanın ruhuna kadar işliyor. “Siz de bilirsiniz,” dedi demesine de, adamın kirli elleri gözüne tekrar takılınca dediğine pişman oldu. Devirdiği çamları toparlayabilmek için iyi bir tercih olmamasına rağmen konuşmaya devam etti. “Aslında ben çok konu-

şan biri değilimdir ama siz de hiç konuşmayınca yanınızda çenem düştü. Gerginim de biraz. Her yıl aynı hikâyeyi başka psikiyatra anlatıp çözüm aramak artık beni yoruyor.” Adam bu defa suratını ekşiterek baktı yüzüne ya da ona öyle geldi. “Deli değilim,” diye bir cızırtı çıktı ağzından. Başkalarının hataları yüzünden acı çekmeyi anlamsız bulduğunu anlatmak istedi. Yapmadı. Çok düşünmenin onu sonuç yerine başlangıca bir daha bir daha taşıdığını, cepleri poşet dolu adama kanıtlamak istedi onu da yapmadı. Anlamlandıramamanın derin sancısını bağrında taşıdığını, göğsünü yarıp göstermek istedi. Onu da yapmadı. Su için teşekkür edip, yoluna devam etti. Biraz ilerledikten sonra az önce içinden büyük kayaların kopmasına sebep olan adama dönüp baktı. Adam hâlen köşede oturuyordu. Eline geçirdiği yeni poşete ip dolamakla meşguldü.

Kliniğe girdiği zaman buraya bir kadın eli değdiğini hemen anladı. Her köşede farklı bir çiçek vardı. Hasır saksıların içine özenle yerleştirilmiş devetabanları, paşa kılıçları, aşk merdivenleri, dağ palmyeleri bembeyaz odayı genişletip ferahlatmakta pek mahirdi. İçi açıldı. Tek tek çiçeklere dokundu. Elinde peyda olan bu pürüzsüz nemli ve soğuk hissi onunda duyumsamasını isteyip gülümsedi. Sekreterin “hoş geldiniz” demesiyle irkildi. “Doktor hanım sizi bekliyor, buyurun buradan” diyen kadının arkasına takıldı ve daha ferah bir odaya geçti.

Odanın içi karşılama salonundan daha aydınlık ve ferahtı. Eşikten içeri bir adım atmadan önce, karşısındaki genç kadına baktı. Kendisini tanıyıp tanımadığını anlamaya çalıştı. Genç kadının gözleri ışıl ışıldı. Bu ışık ona umut verdi. Belli ki kadın kendisini tanımıyor, şehir efsanesine dönüşen hikâyesini bilmiyordu. Derin bir nefes alarak eşikten içeri ilk adımı attı. Elini göğsüne koyarak “Merhaba” dedi. Genç kadın

kendini tanıttı. Dinledikten sonra birkaç klişe cümleyle kendisinden bahsetti. Odada kısa bir sessizlik oluşunca ellerine baktı. Dört mevsim kuru olan elleri, yine çatlağı. Ellerinden ince ince sızan kan onu yine o güne götürdü. Üzerine yürüyerek, bütün olanların dışına çıkmak istiyordu. Şimdi anlatacakları bir kez olsun yürümesini sızlatmasın istiyordu. İşaret parmağındaki kan lekesini başparmağıyla ovuşturup son kez anlatıyor olmayı umarak anlatmaya başladı.

“On üç yaşındaydım. Ramazan ayının ilk günüydü. Geçmiş yıllarda tekne orucu tutan kardeşlerim ilk defa tam gün oruç tutuyordu. Lise sınavlarına hazırlandığımdan okul çıkışında şehir merkezindeki dershaneye gidip geliyordum. Cebimde beş yüz bin lira yol parası vardı. İki yüz elli bin lira gidiş için, iki yüz elli bin lira dönüş için. O gün otobüse binmedim. Oruç ağzımla dershaneye kadar yürüdüm. Dersler, etütler bitince kantinden iki çikolata aldım eve doğru yürümeye koyuldum. Dağ laleleri yenice açmıştı. Anneme çiçek toplamak için yolumu uzatıp yokuş yukarı yollar aştım. Çiçeklerin kırmızısı elimi boyamıştı. O zamanlar ellerim böyle çatlamazdı. Şimdi hep kimyasallardan, eskisi gibi olmayan havalardan çatlıyor. Sular bile eskisi gibi değil ki artık. Her şeyin muhtevası değişti. Benim çocukluk zamanımda çamaşır deterjanı bile lükstü. Şimdi insanlar eline ayrı yüzüne ayrı sabun kullanıyor. Ayağın bile kremi özel... Neyse ne diyordum?”

“Topladığımız çiçeklerin kırmızısı ellerimizi boyamıştı.”

“Ezan vaktine az bir vakit kalmış, hava hafiften kızışmış, şehir sessizleşmişti. Cümle âlem sanki nefesini tutmuş hocanın Allahuekber demesini bekliyor gibiydi. Ben de adımlarımı hızlandırdım. Kardeşlerimin, annemin ne kadar çok sevineceği hayaline dalarak her adımda eve biraz daha yaklaştım. Ezandan önce eve

vardığıma şükrettim. Bütün paramı kardeşlerime harcamanın haklı gururuyla kapıyı çaldım. Bekledim, bekledim... Bir daha çaldım. Açan olmadı. Herkes evdeydi hâlbuki emindim. Tekrar çaldım. Bu kez annem kapıyı açtı. Aslında açmaktan ziyade araladı. Ayakkabılarımı çıkarıp evin içine ilk adımımı atınca yerde bir leke gördüm. Sanki elimdeki çiçekten bir damla düşmüş de, soğuk taşın üstünde kana dönüşmüştü. Yüzümde haklı gururumdan mütevellit kocaman bir gülümseme, elimde bir buket dağ lalesi, çantamda iki çikolatalı gofretle birlikte kafamı kaldırdım. Annemin yüzü bembeyaz bir mermeri andırıyordu. Kırılmış, parçalanmış bir mermer. Ağzından, burnundan akan kanların yere damlamasını engellemek için avuçlarını çenesinin altına tutması işe yaramamış, kandamları parmaklarının arasından sızıp yerde bomba misali patlıyordu. Kardeşlerim koltuğun önüne çömelmiş, ağlıyorlardı. Babam tekli koltukta oturmuş sigara içiyordu oysa henüz ezan okunmamıştı. On üç yaşındaydım... Dizimdeki yaraların kanından başka bir kanı ilk defa görüyordum. Üstelik bu kan durmak bilmiyor, her hâlimden acı çektiği anlaşılan annem çaresizce gözlerimin içine bakıyordu.”

Durdu. Gözlerini pencereden dışarı çevirdi. Doktor hanım sessizliği fırsat bilerek araya girdi.

“Kendinizi iyi hissetmiyorsanız anlatmayı bırakabilirsiniz. İsterseniz gelecek hafta devam edebiliriz.”

“Gelecek hafta yeniden geleceğimi nereden çıkardınız? Aslında benim için bir yönden iyi bir şey bu. Demek ki efsaneleşen ismim ve yirmi yıldır her Ramazan başlangıcında farklı bir psikiyatrist ya da psikoloğa anlattığım hikâyem kulağımıza çalınmamış. Oysa psikoloji bölümlerinde konuk edilmişliğim bile var.”

“Hikâyenizi ilk kez sizden dinliyorum, aksi meslek etiğine ters olurdu. Meslektaşlarımın da aynı hassasiyeti gösterdiğine inanıyorum.”

“Meslektaşlarınıza olan inancınızı hiç kaybetmezsiniz umarım, nerede kalmıştım?”

“Annemiz, gözlerinizin içine bakıyordu.”

“Annem çaresizce gözlerimin içine bakarken, babam oturduğu yerden iftarı hazır edin diye bağırdı. Annem hızlı adımlarla mutfığa gitti. Elimdeki çiçekleri bir köşeye, çantamı bir köşeye atıp annemin arkasından yetiştim. Annem eline geçen bir bez parçasıyla ağzından burnundan akan kanları ölemeye çalışıyor bir yandan da diğer elindeki çakmakla ocağı yakmaya çalışıyordu. Annemin beline sarıldım. Elindeki çakmağı alıp ocağı yaktım. Yüzünü temizlemesine yardım ettim. Yemekleri tabaklara koyup tabakları sininin üzerine yerleştirdim. Babamın ayağının önüne iftar soframızı kurup, sofranın etrafına dizildik. Ezan okunmaya başladı başlamasına da hiç hayal ettiğim gibi olmadı. Ben bütün gün tam da ezan vakti kardeşlerime yapacağım şakaları düşünmüştüm. Belki hurma tabağını saklayacaktım belki tam su içtikleri anda, eyvah hoca ezanı erken okudu diyecektim. Hiçbiri olmadı. Kimse orucunu açmadı. Hepimiz annemin burnundan sicim gibi akan kana bakıyorduk. Annem, kan dudaklarını ıslattıkça önce gözlerini sonra da dudaklarını elinin tersiyle siliyordu. Ezan biteli çok olmasına rağmen oruçlarımızı açamamış öylece ağlaşıyorduk. Babam evin içinde aslan gibi kükreyip açın orucunuzu diye bağırdı. Küçük kardeşim korkudan titreye titreye dişlerinin bardağa çarpmasını önleyemeden bir yudum su içti. Annem bir lokma ekmeği ağzında defalarca çiğnedi, çiğnedi, çiğnedi... Babam o akşam dedemi, teyzemi, dayımı bizim eve çağırды. Gelip emane-tinizi alın dedi. Onlar da olan biteni anlamak için hemen geldiler. Babam haklı olduğunu sonsuz bir inançla olanı biteni anlattı. Annem balkonda boş şişeleri biriktirmiş. Bir insan neden balkonda

çöp biriktirmiş? Babam, evde çöp biriktirmenin dinimizce ne kadar yanlış olduğunu anlattı. Hepimiz dinledik. Babam, plastik şişelerin doğa için ne kadar zararlı olduğunu anlattı yine hepimiz dinledik. Babamın sözü bitince, dedem anneme döndü. Şişelerle ne yapacağını sordu. Annem de kırmızı dişlerinin içinde dilini zar zor döndürerek bazılarına turşu bazılarına da reçel yapacaktım dedi, hıçkırıklara boğuldu. O gece dedem, annemi götürmedi. Dayım anneme gel gidelim demedi. Teyzelerim ağlamaktan gözleri yerinden çıkmış kardeşlerimin gözlerine bakmadı. Olur da bizi burada bırakmayın deriz diye, kimse kafasını yerden bile kaldırmadı. Annem, Ramazan'ın geri kalan tüm günleri orucunu gözyaşlarının tuzuyla açtı. O Ramazan'dan sonra beş mübarek ay daha gördü, göçtü. Annem bu dünyadan göçeli yirmi yıl oldu. Hani en kötü günümüz böyle olsun denir ya işte o gün bizim en kötü günümüz olmadı doktor hanım. Daha kötülerini daha çok kan ve gözyaşı olan günleri gördük. Hepsisiyle bir bir hesaplaştım da, yirmi beş yıldır bu anıyla hesabım bitmedi. Yirmi beş yıldır her Ramazan öncesi, derim inceliyor ellerim yarılana dek ciğerimdeki nefesim tükeninceye dek temizlik yaparım. Yirmi beş yıldır ne turşu ne reçel geçmedi kursağımdan. Şişede satılan her şeyden uzak dururum. Bir defa yaşanıp biten Ramazan yirmi beş yıldır nasıl tekrar ediyor, anlamlandıramıyorum. Bir pencere var, açık kaldı. Ben onu kapatamıyorum. Bana öyle bir şey söyleyin ki, açık kalan o pencereyi gönül rahatlığıyla kapatayım. Siz söyleyin doktor hanım, geride kalan her evlat annesinin gözlerinin açık kalan penceresi midir? Bu pencere, ölmeden evvel nasıl kapanır?

Genç doktor verecek bir cevabı olmadığı için midir bilinmez susuyordu. O esnada güçlü bir kible rüzgârı pencereyi açmak için zorluyordu. Adam bir elindeki kana bir doktorun dudaklarına baktı. Elinden damlayan bir damla kan bembeyaz parkede bomba misali patladı.

| GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT

Bağ Bozumu

Hazanın yaprakları suskun, bağ bozumuna kurulu veda saati.

Kuşların sonbahara sabrını izlerken öğrendim ölümün hararetlı sancılara sebat etmeyi. Alnı esintili, gözleri donuk ve fersizdi bırakırken ellerimi. Ne çok isterdim takvimin, sıkılamen çiçekli ağustos bahçelerinde takılı kalmasını.

Evren bilmedi sırtıma yağın karı, görmedi âdemoğlu saçaklarımın buzlandığını. Gidişiyile söküp aldı ömrümün üzerindeki güneşi. Uçurum kenarlarında dolaşıyordu gönlümün mavi hazeranı. Son kırlangıç göçene kadar bırakmadı avuçlarım avuç içlerini.

Eşim, can yoldaşım, doğmamış kızımın biricik annesi. Yedi binden fazla dilde banladım acılarımın türküsünü. Bir fotoğraf, bir de ultrason kağıdında kanadı, tutduğum düşler perisi. Sevmiyorum hazan mevsimini. Kuruyan ağaç, çiseleyen yağmur tanelerinde tükendi ömrümün fitilsiz kandili.

Dili lal, kulağı sağır ölümün. Kelimeler dipsiz, heceler nefessiz. Cümleler kâfi değil anlatmaya. Sızısı vahim. Hayatın salıncağın-dan tepe taklak düştüm zahir. Hangi lügatte izahı var ki bu ağrımın. Hem eşimi hem karnındaki doğmamış evladımı kaybettim.

Sigara içmezdi ki benim Mahpeyker'im. Bir araba dolusu laf yerdim içtiğim için. Sağlıklı beslenir, doğal olmayan hiçbir yiyeceğe elini sürmezdi. Salamı, sosisi vücudun sinsı düşmanı diye tanımlar, eve sokmazdı ala gözlü dilberim. Genetik dediler

doktorlar. Araştırdım. Geçmişten şimdiye değin tek kanser vakasına rastlayamadım. Bilmem ki nereden musallat oldu ay yüzüme bu zehirli zıkkım.

Karlı dağları erittim. Gökyüzü deryasından çöllere yağmur bulutları getirdim. Sen üşüdün, ben güneşe dönüştüm. Yoruldu dizlerin. Gövdemi dizlerine asa diye tutturdum. Tükendi bedenim. Çıkardım bedenimi kendimden, bedenine beden diye ekledim.

Kırdım bütün aynaları. Saçların, kaşların aynı yerinde kalmalıydı. Yakın uzak demedim. Şifa dağıtan her hekimden şifa diledim. Şehir şehir dolaştım bütün hacı hocaları. Bir medet! Bir umut! Dua istedim. İçinde kalmasın diye arzuların. Sırtına sırt dayayıp seni Nemrut'a götürdüm. Papatya çiçekleriyle dolu bahçeli bir ev isterdin. Bahçeli bir ev alamadım ama aksatmadan sana her gün bir deste papatya satın aldım.

Kırmızıya boyayacaktık kızımızın odasını. Perdeleri kırmızı, halısı kırmızı. Beşiği mavi, tüllü ve sallamalı. Peluş ayıcıklar, oyuncak bebeklerle donatacaktık dört bir yanını. Cıbinliğine serçeler konup kalkacaktı. Bahşış bırakacaktık duvarlarına mutluluğu.

Yağmur koyacaktık kızımızın adını. Pembe pabuçları olacaktı. Gülkurusu elbiseleri. Rengârenk patikler örecekti babaannesini. Anneannesini de hırkalarını... Üç beş yaş alınca prenses, uçurtma, yakan topu, tahterevalli... Büyüyüp genç kız olunca kıskanacaktı kasımpatısını babası.

İleride bir erkek kardeşi olacaktı Yağmur'unun. Yağız koyacaktık oğlumuzun adını. Ailece balığa çakacaktık hafta sonları. Sen kızınla mağazaları dolaşırken, biz oğlumla futbol maçına gidecektik Fenerbahçe'nin. Patlattığımız mısırları ortamıza alıp heveslice puzzle yapacaktık kış akşamları.

Yaş kemale erip evlendirince çocuklarımızı, bir senden bir benden tatlı kavgalarımız olacaktı. Yaşı ölümden az önce olanlar, tahammülsüz olur buhurumeryem sevgili. Benim sırt ağrılarımla olacaktı; seni romatizma ağrıları bezdirecekti. Bu gün olduğu gibi o gün de çok sevecektim seni.

Ölümü hatırlatıyor bağ bozumu. Sebep bu dur ki üç adet olsun istiyorum mevsimler. Yazın sonu kış, kışın ardı ilkbahar. Solmamalı çiçekler Mahpeyker. Sararmamalı yapraklar. Canımın cananı yâr; ağlamamalı bulutlar.

Bak, yine geldi güz. Güneşin ışığı da ısısı da az. Günler yağmurlu ve ayaz. Birkaç güne kalmaz göçleri başlar kuşların. Gündüzler iyice kıaldı, bir naz. Ey sevgili! Çam, servi, göknar, ladin ve mazi hâlâ canlı ve yavuz. Neden onlara benzemedin ki biraz.

Martılar denize bağırıyor, ben ise sana haykırıyorum sonbahar. Sivri uçlu bir hançer, etezyenli bir havada kuruttu yaşam kaynaklarımı. Elem yüklü bir kabristanda iki mezar taşına pervane, biçare bir kulum şimdi. Aşkların vuslata erdiği istasyonlarda türküler çağırarak uzaklaşan tren raylarına kısıldı feryatlarım. Hayatla ölüm arasındaki sınır kapısına çarpıp yankılanarak bana dönüyor çığlıklarım.

Hazanın yaprakları suskun, bağ bozumuna kurulu veda saati.

| SİNEM BOZHÖYÜK

Yüz İzleri

Düzelir masalar kendi kendine
Masalardan parmak parmak tozlar silinir
Kendi, kendine döner; özüne her can
Cansızın canlılığı bir izden bilinir
Ansızın kuşanır kendini zaman.
Kurduğumuz saatlerden kurulanırız
Biz, güneşin ıslattığı çocuklar...

Kayan damlalardan bellidir bir yüz
Üzerinde alan bulmuş yağmurlardan
Kuşkulanır özlerden arınırız
Bozkırda çeltik yağar başlar üstüne
Birimizden birbirimiz çıkar
Ölüm kılar bedenimizi virane

Durmadan dağlardan kırlara yürürüz
Sandıkları gibi inanmayız körü körüne
Tırmandığımız kuru sarmaşıklar bile
Taşır bizi, biz fidelerden akan ırmaklar
Taşırız yıllanmış yüz çizgilerimizde sevgiyi.

MÜCAHİT OCAKDEN

İlk Kitap İlk Heyecan

Şiir, yaşadığımız olaylar ve içimizde biriken duyguların bir çağrışımla ortaya çıkmasıyla meydana geliyor. İlham ile geliyor ve üzerinde çalışılarak bir hüviyete sahip oluyor. Şiiri, anlam derinliği olan ve içinde insanın olduğu bir tür olarak görüyorum. Anlam bütünlüğünün yanında, imgesi, sesi ve dizimi bir bütün olarak şiirin içinde yer almalı elbette. Şiirin, şairin iç âleminde dökülen bir çağrışım olduğunu düşünüyorum ve okurken de yazarken de metafizik anlamı yakalamaya çalışıyorum.

Yazmaya İlkokulda başladım. 4. veya 5. sınıfta sanırım. Defterim vardı ve ben ona karalamalar yapıyordum. Duygu ve düşüncelerimi o deftere yazardım. O defteri kaybettim maalesef. Bu yüzden çok hayıflanırım. Çocukluğum o ilk yazmaya başladığım zamanlarında neler yazmışım, neler düşünmüşüm okumak isterdim. Yazmaya hep devam ettim sonrasında. Günlük yazdım, şiir karaladım. Yazmanın rahatlatıcı bir yanı olduğu olduğunu tecrübe ettim. Dergilerde ilk şiir yayımlamaya 2012 yılında başladım. Şair Arif Ay'ın çıkardığı Edep dergisinde yayımlandı ilk şiirim. Sonra Mahalle Mektebi ve Edebiyat Ortamı dergisinde şiirlerim yayımlandı. Uzun yıllar Edebiyat Ortamı dergisinde şiir yayımladım. Edebiyat dergileri bir mektep işlevi görüyor hala diye düşünüyorum. Dergilerde şiirlerimin yayımlanması beni mutlu ederken bir taraftan da üzerime bir sorumluluk yüklüyordu. Sorumluluk yüklüyor çünkü yazılan her şiirden mesulsünüz. Ve üzerine bir şeyler katmak zorundasınız. Şiir kitabı yayımlamak için acelem olmadı. Ben şiirin nasip işi olduğunu düşünürüm. Şairin bilinçli ve ağır bir sorumluluğu olduğunu da hesaba katarak kitap için aceleci davranmadım. Zamanı gelince nasipse olacağını düşündüm. Şiir kitabımın çıkışını heyecan, merak ve korkuyla bekledim. Nasıl bir his olacağını, elime aldığında ne hissedeceğimi merak ediyordum. Kitabın çıkışı şubat ayının başında meydana gelen Kahramanmaraş depremine denk geldi. Depremden üç gün sonra şair Şakir Kurtulmuş kitabın matba-

adan geldiği müjdesini verdi. Deprem nedeniyle ülke olarak yaşadığımız büyük üzüntü nedeniyle sevinemedim. Toplum olarak gözümüzün ve gönülümüzün deprem bölgesinde olduğu bir zamanda kişisel sevinç ve mutlulukların bir değeri olmuyor. Kitabı elime aldığında buruk bir sevinç yaşadım. Kimseye kitabım çıktı diye söyleyemedim. Üzerinden bir hafta geçtikten sonra şiir kitabımın çıktığını dillendirdim. Böyle bir zamanda yayımlandı kitap. Farklı bir tecrübe ve heyecan oldu benim için.

Şiir benim için gelen bir şey olarak yerini koruyor. Buna ilham diyebiliriz, adına farklı bir isim de koyabiliriz. Burada Valery'nin meşhur sözü: "İlk mısra Tanrı vergisi, sonrası çalışma" sözünü hatırlayabiliriz. Şiirin ne zaman geleceği de belli değildir bu durumda. Ancak şair ilhamı çağırabilir. Bu şair duyarlılığıyla ilintili bir şeydir diye düşünüyorum. Elbette duygularla yazılmıyor şiir. Burada dil devreye giriyor ve şairin iç dinamizmini aktarım görevini üstleniyor. Şair yaşadıklarından beslenir öncelikle. Tabi bunu dil becerisiyle şiir formuna getirir. Benim şiir kaynağım evvela yaşadıklarım olmuştur. Bazen bir fotoğraf, bir öykü, bazen bir şehrin uğultusu ama illaki çocukluk. Çağımız artık farklı bir hale büründü. Sanal bir âlemin içinde bocalıyoruz. Yapay zekâ robotuna şiir yazdırıyorlar. Büyük bir dönüşümün içinde insanlık. Bu yüzden şiir yazmaya, umut etmeye ve insan kalmaya çalışmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Merhametin, dostluğun, komşuluğun, yardımlaşmanın kıymetinin bilindiği, farkındalığın arttığı bir dünyayı yaşamak adına şiirimi oluşturmaya çalışıyorum. Şiir okudukça güzelliklerin artacağını ümit ediyorum. Rahmetli Ramazan Dikmen "*Tükenerek Çoğalmak*" adlı kitapta: "Yazmak ağılmaktır benim bildiğim. İki gözümüz, bir çift kulağımız varsa, yüreğimiz varsa, ağlayacak çok şeyimiz vardır. Olmalıdır da." demişti. Biraz böyle görüyorum ben de şiiri. Derdimiz var oldukça şiir var olacaktır.

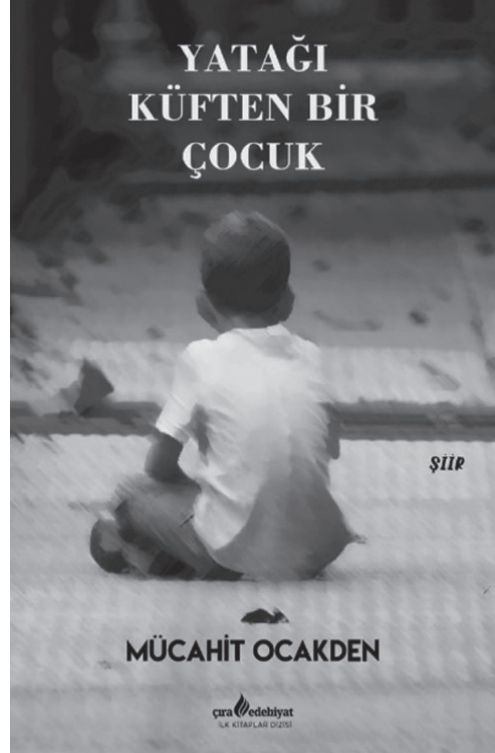
| MUHARREM KAPLAN

Bir Şuurun Mahsulü “Yatağı Küften Bir Çocuk”*

Mücahit Ocakden, 90’lı yıllarda doğmuş ve ilk şiir kitabını 2023 yılı başında yayımlamıştır. Şairin şiirleri; “Edebiyat Ortamı”, “Yedi İklim”, “Mahalle Mektebi”, “Edeb”, “Sade İmge” gibi dergilerde okur dikkatine sunulmuştur. “Yatağı Küften Bir Çocuk”ta yaklaşık on yıldır edebiyat kamuoyunda görünen şairin şiirlerini bir araya getiriliyor.

Mücahit Ocakden şiiri, lirik bir şiir olmakla birlikte özünde hüznün ile kurulu. Lirik şiirin duyguya dayanması şairin kaleminde bir bilinç hâline ulaşıyor. Şair şiirinde duygu ve düşüncelerini lirik bir havada tenefüs ettiriyor. Şiirin geneline yayılan hüznün yanı sıra kimi şiirler farklı duygu ve düşüncelerle mayalanıyor. Bazen sevgi, bazen yalnızlık, ölüm duygusu, yaşama sevinci, umut ve aşk sanki Mücahit Ocakden şiirinde hüznün içinde harmanlanıyor. Bu hüznün sebebi belki de insanın aslı vatanından cüda oluşu ve kovulmuş olmanın verdiği ıstırapın peşi sıra geldiği yerdeki sancılı ve sanrılı yaşayış. Ya da aşkın olanın yansıması. Şiiri besleyen bütün bu unsurlar dışında şairin şiirlerinde bir şuur ve bu şuurun mahsulü olarak razı olmayı görebiliyoruz. Duygu ve düşüncedeki ölçülülük, dinginlik, o uçlardan uzak oluş şiirde başat unsurdur diyebiliriz.

Kitabın ilk şiiri olan “Umut” bir nevi kitabın ön sözü mahiyetindedir. Şiir aynı zamanda şairin hayata bakış açısını da ortaya koyuyor. Şiirlerinde kullandığı konu ve im-

geler, şairin dille ortaya koyduğu duygu ve düşüncelerini gösteriyor bize. Hüznün, ölüm, umut, yaşama sevinci, melâl, yalnızlık ve aşk şairin kullandığı temalardan birkaçıdır. Elbette yaşadığı dönemden kesitler de sunuyor şair. Şair kendi hayatından ve yaşadığı dönemi yorumlayışından izler, işaretler düşürüyor şiirine. Yaşadığı mekânları ismiyle zikreden

*Mücahit Ocakden, *Yatağı Küften Bir Çocuk*, Çıra Yayınları, İstanbul 2023.

şair; Anadolu, öğrencilik yıllarındaki Ankara, Kızılay ve Kurtuluş Parkı'yla birlikte gönül coğrafyasından soluduğu Halep, Kudüs, Mekke gibi yerleri de hatırlatır. Doğal olarak unutamadığı yer ise “yatağı”dır.

Trajedî, Mücahit Ocakden şiirini oluşturan başlıca etmendîr. Varoluş sancısı sarıyor şairi. Yaşamak isteyip de yaşayamadıkları ya da yaşamak istemeyip de yaşadıkları şairin şiirinin omurgasını oluşturuyor. Açıkçası trajedi besliyor şairin şiirini. Bu trajediyi güçlü imgelerle anlatıyor şair. Bunu yaparken dili yetkin bir şekilde, bilinçlice kullanıyor. Şiir aslı manada bir dil meselesidir çünkü. Mücahit, bu dili ve sesi ilk şiir kitabıyla ortaya çıkarır. “Umut” şiiriyle başlayan “*Yatağı Küfsten Bir Çocuk*”; şairin yaşama sevinciyle umudunu bir arada yansıtıyor. Sevgiyi farklı imgelerle çağırarak herkese yayılmasını isteyen şair, “sevse kamu sevdiğimi” demek suretiyle dizeler boyu umudun kapılarına taşıyor bizi:

“..
*gönlümüze bulaş
nazal nun ile yazılmış ve okunmuş
güzel adamların dillerinden dökülen naiflik gibi
evlerimize bulaş.*”

Bu şiirde aynı zamanda bulaş kelimesiyle ahengi de sağlıyor Mücahit Ocakden.

İlk şiir yaşama sevinciyle başlarken hemen sonrasındaki şiir ölüm anlatısıyla açılıyor. Şairin “Acemi” şiiri, ölüm temasının baskın olduğu bir şiirdir. Ölüm, ölmeden önce gerçekleşen uyanışı da çağırıştır. Ölmeyi becerememek aynı zamanda şairin hayata da tutunamadığını hissettirir. Hayata tutunamamak ise aslında var oluş sancısı çeken şairin hayata uyandığı âni ifade eder.

Ölüme karşı teyakkuz duygusu da uyanış mıdır? :

“..
*Ölümünün saati haber verilmiş
Bir insanın telaşı var üzerimde
Ne yaptıklarına yanabiliyorum
Ne yapamadıklarına
‘Kendini hazır tut ölüm gelir’ derdi annem
Kulaklarından beynime akıyor bu cınlama”*

Şiirlerde Allah inancı ve aşk da önemli bir yere sahiptir. Gerçi şair olabilmek için âşık olmak icap eder diyor İbnülemin Mahmut Kemal İnal. Şair de âdeta bunu ispat ediyor. “Aşkın Akılla İmtihanı” şiirini aşk ile okuyabiliriz:

“*Kapatıp gözlerimi düşünsem
Ne hayalini kaybedebilirim kısa bir süre için
Ne de yüreğime işleyen bakışlarını”*

Şiirde çağırışı mütemadiyen önemsemişimdir. Şairin şiirlerindeki seslenişini. Bu ses bazen şairin kendisine doğru da olabilir. Şair kime seslenir şiirlerinde?

Mücahit Ocakden şiiri şuurulu bir şiirdir. İlhamı ya da sezgiyi tanıyan, bilen bir şairin ilhamın peşinde olduğunu görürüz. Durumun farkında olan şair için artık kelimeler ile dile hâkim olma zamanıdır. Şair şiirini var kılmak için iradesini ortaya koyuyor sonuçta. Onun kelimeleri kullanışı günlük kullanımın dışında; dizeler, imge ile anlam yükünü omuzlayarak daha yukarılara doğru taşınır. Şairde yeni bir bilinç açılımı ve bunu ses ve söz ile ifade ediş devam eder.

Mücahit Ocakden şiirleri güzel bir izlenim bırakıyor okurda. Okuyucuda bir duyarlık, bir güzellik algısı meydana getiriyor. Tekraren söylenmek istenen şarkılar gibi yeniden okunması şiirlerden oluşuyor kitap.

Güzellik dediğimiz algı da bir anlamda bu değil midir? güzel ifadesi güzel denilen şeyin bizde bıraktığı intibai ifade eder yoksa o eserin mahiyetini göstermez. Güzellik değer hükmü ifadesidir.

Kâşifin Ödediği Bedelin Kitabı: Keşif Bedeli

*Toprağa öğüttür düşen her damlası
Hayır, yağmur değil
Kan!*

Yıkılacak Bu Düzen, S. 21

Yunus Emre Altuntaş'ın *Keşif Bedeli* adlı şiir kitabı geçtiğimiz yıl Ebabil Yayınları arasından okurla buluşmuştu. Kendisinin şiirlerini şiirime yakın gördüğüm için ilk fırsatta kitabı edinip içinden *Dahasını Demeyeceğim*¹ adlı şiirini seslendirmiştim. Son günlerde kitap hakkında yazı yazma fikrine de odaklanmaya çalıştım.

Kitap dört formadan oluşup *Kınasa* ve *Yunus Diyese Dizeler* olarak iki bölüme ayrılmış. Şair, ithaf kısmında *biricik ağabeyime* ifadesine yer vermiş. Müellifin deyimleriyle *bedeli ödenmiş şiirlerden* oluşuyor. Bu deyim aslında büyük bir iddia anlamına geliyor. Bu ifadeyi çok genç yaşlarda bir şairden duysak muhtemelen ciddiye alamayız. Ama Yunus Emre Altuntaş, ilk kitabı *Huzursuz Rabita* ile de belki başka bir iddia ortaya atmıştı.

Her şair, şiirini bir bedel üzerine örer hatta örmelidir de. Çünkü sanatların en kadimi olan şiiri yazmak dün olduğu gibi bugün de herkesin harcı değil. Ancak biz Türklere nasip olmuş olan *şair millet* deyiminin varlığına selam etsek de artık kimsenin eskisi kadar şiiri ciddiye almadığını itiraf ve kabul etmeliyiz. Çünkü şairlerin yerini işgal edenler mevcut. Özellikle 90'lı yıllardan beri gelen pop, hiphop kültürleriyle ve yükselen internet araçlarıyla birlikte YouTube ve diğer sosyal mecralar şairlerin alanını bir hayli daralttı. Bir yerde şaire düşen görev, bundan sonra daha büyük bedeller ödemesi olabilir. Çünkü şairler artık sadece şiir ve diğer edebî türlerde üretim yapmıyor; müzikal, dijital ve bambaşka işlere de giriyorlar. İçinden geçtiğimiz

bu acınası hayat, sadece şairleri değil diğer bütün sanat dallarıyla uğraşan sanatkârları da etkileyip herkesi dar alanlara tıkıştırdı.

Yunus Emre Altuntaş, hem söyleşilerinden hem de şiirlerini ithaf ettiği kişilerden kendini saklamayan bir şair. O, Mehmet Akif, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil ve İsmet Özel gibi şairlerden bir hayli beslenmiş. *Etkilenme endişesi* taşımayan bir şair. Zaten endişeyi gerçek anlamında kullandığımızda şaire daha çok yaklaşmış da oluruz. Onun şiirlerinde az evvel adlarını saydığım şairler gibi birilerine kaldırılan başları görmek asla tesadüfi olamaz. Sanatın bu -kaba tabirle- isyankâr tavrının varlığı tarih boyunca hemen hemen bütün sanat eserlerinde gün ışığına çıkmıştır. Kimi yerde mizahla, kimi yerde ironiyle ve kimi yerde istiare ve diğer söz sanatlarıyla sanatkâr duruşun aslında aykırı olmakla doğrudan doğruya bağlı olduğunu görmek mümkündür.

Her şiir kitabının ilk ve son dizeleri bana hep manidar gelmiştir. *Kurt kanunu derler, düşende et kemik sormazmış bilermiş dişleri² – sonra / sesli harfleriyle / bir uçarı deniz³* arasına dizilmiş Keşif Bedeli, bana kalırsa şairin çıktığı kâşiflik macerasında hem hayatta hem de şiirde verilen mücadele ile sonuçlara katlanmadan yol alınmayacağını imleyen modern ve epik bir şiir kitabıdır.

¹ https://www.youtube.com/watch?v=hJFdb-2M0C4&ab_channel=MuhammedM%C3%BCnzevi.

² Yunus Emre Altuntaş, *Keşif Bedeli*, İnşallah, S. 11, Ebabil Yayınları, Ankara, Mart 2022.

³ Yunus Emre Altuntaş, *Keşif Bedeli*, Karşısı Deniz, S. 63, Ebabil Yayınları, Ankara, Mart 2022.

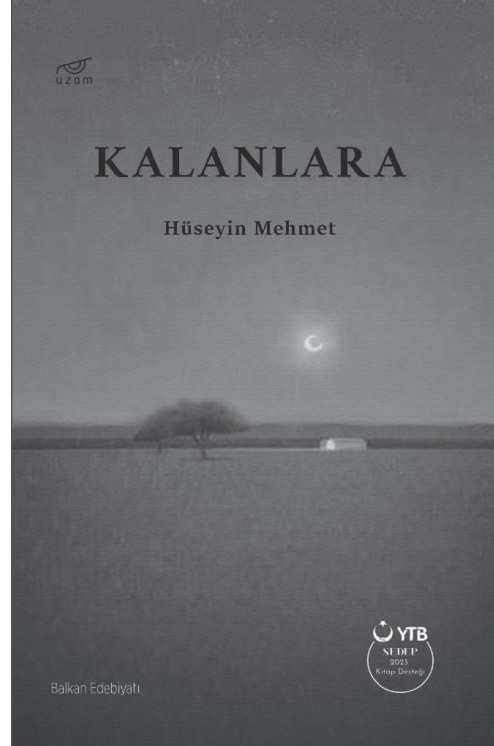
| MEHMET ÖNDER KARAKAŞ

Kalanlara Bedeli

Hüseyin Mehmet'in ilk kitabı *Kalanlara* geçtiğimiz günlerde Uzam Yayınları tarafından neşredildi. Toplamda yirmi öykünün yer aldığı eserde dış olaylar çevresinde gittikçe çoğalan iç konuşmalar ve duygu yoğunluğuyla yükselen atmosfer, öykülerin temelini oluşturuyor.

Ötekilik bilinci, kimlik ve kişilik, teslimiyet, tabiat gibi izleklerin süzgecinde geçip birer kalıba giren öyküler, Hüseyin Mehmet'in incelikle işlenmiş diliyle vücut buluyor. İç konuşmaların güçlü bir sesle okurun zihnine çarptığı bu eser, aynı zamanda kimlik kavramının içsel labirentlerinden çıkış arayışının, tabiat ve toprakla kurulan bağın, iktidar ve öznelere koşulsuz sorgulanışının kısaca “kendi” varoluşumuzla buluşmanın etkileyici bir sonucu. Hüseyin Mehmet, karakterlerinin zihin ve duygu dünyalarına öylesine hâkim bir tavır sergiliyor ki okuyucu, karakterin yolculuğunda ansızın kendisine dair bir adımda kendisini buluyor. Ayrıca dil ve üslup yönünden de ustaca işlenmiş bu öyküler, okuyucuyu derin bir düşünce yolculuğuna çıkarıyor.

Karakterler, eser boyunca benlikleriyle sık sık yüzleşiyor. Bu yüzleşmelerin doğurduğu içsel savaşı; kitaba ismini de veren “Kalanlara” öyküsünde

anlatılan ödül töreninde inşa edilen benliğin başkalaşmasında, “Azınlık” öyküsünün başvuru sırası bekleyen kahramanının içine düştüğü endişe ve telaşa teslim olup olmama kaygısında gözlemek mümkün. Hüseyin Mehmet'in karakterleri aynı anda hem “biricik” hem de “hiç” olma özelliği göstermesi bakımından önem arz ediyor. Yazar, gündelik hayatın içinde sıradan görece olarak kabul görece karakterleri ve olayları, biricik kılacak bir zemin inşa ediyor.

Öznelerin içsel savaşlarıyla ilgili olarak “iktidar” kavramı da eserde ön plana çıkıyor. Toplumsal yapıların içsel güç ilişkileri, öznelerin kendilerini yenilemesi ve kendi iç dünyalarındaki iktidar mücadeleleri genellikle iç konuşmalarla okuyucunun gözleri önüne seriliyor. Ödül konuşması sahnesindeki edebî iktidarın sorgulamasından, “Taç Utangaçlığı” öyküsündeki devlet ve düzen iktidarına, *“yakıştırdıkları tanım onlara üstten bakmak hakkı tanıyacak”* cümlesine değin, iktidar ve varlığının sorgulanışına dair pek çok örneği görmek mümkün.

Yazarın toprak ve tabiatla kurduğu ünsiyet de eserde ön plana çıkıyor. Özellikle “Muntazar” öyküsü etrafında kurgulanan bu ünsiyet, diğer öykülerde de kendisine alt zeminde yer buluyor. *“Burada hepimiz ağacımızla tanınıyoruz. O yüzden en ufak bir zarar gelmesinden ölesiye korkuyoruz. Eriştiğim her ağacın beni sana yaklaştırdığını biliyorum. Kazdığım her kökün ruhuma sarılan şeylerle akrabalığım da.”* cümlelerinin örnek gösterilebileceği bu husus, yazarın dünyayı anlamlandırma biçimine dair bir fikir verdiği kadar, onun “teslimiyet” kavramıyla olan ilişkisini de gözler önüne seriyor. İnsanla tabiat arasında kurulan bağın bir sonucu olarak teslimiyet, öykülerde görünür kılınıyor. Hüseyin Mehmet, tabiatı savaşılacak bir özne olmaktan çok uzakta konumlandırıyor. Karakter-

ler, onunla savaşmak yerine kendilerini ona açıyor, doğayla olan bağı hissederek, içsel bir huzur bulma peşinde koşuyor.

Eserde otobiyografik olduğunu düşündüren öykülerin varlığından bahsetmek de mümkün. Gümölcüne doğumlu Hüseyin Mehmet’in Yunanistan’da bir Batı Trakya Türkü olarak yaşam tecrübesine sahip olması, öykülerin derininde yatan gurbet ve özlem hislerine dair arayışı, metni daha da anlamlı kılıyor. Sınırlarla mekânın sıradanlaştığı, ontolojik anlamda insanın kendisini merkeze alan öykülerde özellikle “öteki” kavramının işleniş biçiminin otobiyografik bir anlam taşıma ihtimali kesin olmamakla birlikte varlığını gösteriyor.

Yazar, karakterlerin iç dünyalarına dokunurken iç konuşmaları ustalıklı kullanıyor. Bu monologlar, karakterlerin zihinsel karmaşıklığını, parçalarını ve keşfettikleri içsel gerçekleri okuyucuya doğrudan iletiyor. Okur, karakterlerin zihinsel evrenine fark etmeden giriyor ve bu iç konuşmaların derinliğiyle karakterlerle empati kurmanın gücünü hissediyor.

Kalanlara, okuyucusunun ağızında özgün bir tat bırakıyor. Okuyucu derin bir düşünsel keşfe davet edilirken monologlarla örülü, tabiatla beslenmiş bu öyküler, okuru insan doğasının en derin noktalarına taşıyor.